

**STRATEJİ VE GÜVENLİK: TÜRKİYE'DE SAVUNMA
SANAYİNİN DÖNÜŞÜMÜ**

Ömer GÜL

**Yüksek Lisans Tezi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Ana Bilim Dalı
Doç. Dr. Sinan YAZICI
2023
(Her Hakkı Saklıdır)**

T.C.
BAYBURT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

STRATEJİ VE GÜVENLİK: TÜRKİYE'DE SAVUNMA SANAYİNİN DÖNÜŞÜMÜ
(Strategy and Security: Transformation of the Defense Industry in Turkey)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ömer GÜL

Danışman: Doç. Dr. Sinan YAZICI

Bayburt
Ağustos, 2023

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Sinan YAZICI danışmanlığında, 202228077 numaralı Ömer GÜL tarafından hazırlanan “Strateji ve Güvenlik: Türkiye’de Savunma Sanayinin Dönüşümü” adlı bu çalışma 28.08.2023 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Programında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :Prof. Dr. Ali Rıza SAKLI

İmza:

Jüri Üyesi :Doç. Dr. Sinan YAZICI

İmza:

Jüri Üyesi :Doç. Dr. İsmail DURSUNOĞLU

İmza:

Bu tezin Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

...../...../.....

Doç. Dr. Murat KUL
Enstitü Müdürü

ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Strateji ve Güvenlik: Türkiye’de Savunma Sanayinin Dönüşümü” başlıklı çalışmanın tarafımdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını ve yararlandığım eserler kaynakçada gösterdiğimi beyan ederim.

28/08/2023

Ömer GÜL

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans çalışmamda katkıları bulunan danışman hocam Doç. Dr. Sinan YAZICI'ya ve çalışmalarımda her zaman manevi desteğini gördüğüm kıymetli aileme teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

STRATEJİ VE GÜVENLİK: TÜRKİYE’DE SAVUNMA SANAYİNİN DÖNÜŞÜMÜ

Ömer GÜL

Ağustos 2023, 113 sayfa

Tüm devletlerin ana yükümlülüklerinden biri olan güvenlik olgusu, millet bütünlüğü ve vatan güvenliğinin sağlanmasıdır. Günümüzde ülkeler, ülke güvenliğini ve ulus bütünlüğünü bozmaya yönelik hem içerden hem de dışardan oluşabilecek tüm tehditlere karşı, stratejik konumlarını da dikkate alarak savunma sanayilerini ve stratejilerini geliştirmektedirler. Bu bağlamda süreklilik arz etmesi gereken savunma sanayii ise, bir ulusun güvenliğinin sağlanması için ihtiyaç duyulan tüm savunma araçlarının tasarımı oluşturan, değişmekte olan çağa ayak uydurmak için yenilenen ve kendisini geliştiren, her türlü teçhizatı üreten kuruluşlar ve işletmeler topluluğudur. Türkiye Cumhuriyeti, küreselleşen dünyada sahip olduğu coğrafi yapısı ve jeopolitik konumu itibarıyla dış tehditlere karşı kendi istikrarını sağlayıcı ve yıldırıcı bir güce sahip olma ihtiyacı sebebiyle, değişen ve gelişen çağa ayak uydurarak, ülkenin ekonomik refahına zarar vermeden, güçlü ve gelişmiş savunma silahlarına ve milli güç unsurlarına sahip olmak zorundadır. Çalışmanın konusunu strateji, güvenlik ve savunma sanayisinin dönüşümü oluşturmaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi uygulanmıştır. Çalışma gerek ülke içinden gerekse ülke dışından kaynaklanan güvenlik sorunlarının Türk savunma sanayisinin 2000 yılından sonraki gelişimine katkılarının incelenmesini amaçlanmaktadır. Ülkemizin bulunduğu coğrafya ve stratejik konumu sebebi ile maruz kaldığı güvenlik sorunlarının neler olduğu çalışmanın dördüncü bölümünü oluşturmuş ve detaylı bir şekilde incelenmiştir. Son bölümde ise 2000 yılından sonra savunma sanayisinde yaşanan gelişmeler incelenmiş ve Türkiye’nin maruz kaldığı güvenlik sorunlarının, ülkemizin savunma alanındaki yatırımlarının ve çalışmalarının yönünü belirleyen, mevcut konumuna ulaşmasında en önemli etken olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik, jeopolitik konum, strateji, savunma sanayi, teknoloji.

ABSTRACT
MASTER THESIS
**STRATEGY AND SECURITY: TRANSFORMATION OF THE DEFENSE
INDUSTRY IN TURKEY**

Ömer GÜL

August 2023, 113 pages

All states' primary obligations are to ensure security, national integrity, and homeland security. Today, countries develop their defense industries and strategies, taking into account their strategic positions, against all threats that may arise from both inside and outside to disrupt national security and integrity. In this context, the defense industry, which should be continuous, is a collection of organizations and businesses that design all the defense tools needed for the protection of a nation's sovereignty, renew it to keep up with the changing age, develop itself, and produce all kinds of equipment. Due to its geographical structure and geopolitical position in the globalizing world, the Republic of Turkey must have strong and advanced defense weapons and national power elements to be a dissuasive force against external threats and to stabilize them. And also shouldn't harm the economic welfare of the country while doing so. The subject of the study is the transformation of strategy, security and defense industry. A qualitative research method was used in the study. The aim of the study is to examine the contribution of security problems arising from both inside and outside of the country to the development of the Turkish defense industry after 2000. In the first part of the study, the Introduction and the Conceptual Framework are included in the second part. Strategy, security, and defense industry are explained in detail in this section. In the third part, the establishment, development process, and important milestones of the Turkish defense industry from the historical process to the present are discussed and its effects on the defense industry policies today are analyzed. The security problems that our country is exposed to due to its geography and strategic location, constituted the fourth part of the study and examined in detail. In the last part, the developments in the defense industry after 2000 were examined and it was concluded that the security problems that Turkey was exposed to were the most important factor determining the direction of our country's investments and activities in the field of defense and reaching its current position.

Keywords: Security, geopolitical position, strategy, defense industry, technology.

İÇİNDEKİLER

ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI.....	I
TEŞEKKÜR.....	II
ÖZ	III
ABSTRACT	İV
İÇİNDEKİLER.....	V
TABLolar DİZİNİ.....	VIII
HARİTA VE ŞEKİLLER DİZİNİ.....	IX
KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ.....	X

BİRİNCİ BÖLÜM

Giriş	1
Çalışmanın Konusu	1
Çalışmanın Amacı	2
Çalışmanın Yöntemi	2
Çalışmanın Sınırlılıkları	3
Literatür Özeti.....	3

İKİNCİ BÖLÜM

Kavramsal Çerçeve.....	5
2.1.Güvenlik Kavramı	5
2.1.1.İç Güvenlik Kavramı	7
2.1.2.İç Güvenlik Yönetiminin Modelleri	8
2.1.3.İç Güvenlik Yönetiminde Teşkilatlanmalar	9
2.1.3.1.Polis Teşkilatı	9
2.2.3.2.Jandarma Teşkilatı.....	10
2.2.3.3.Sahil Güvenlik Teşkilatı	10
2.2.3.4.Siber Güvenlik Teşkilatı	11
2.2.3.5.Afet Yönetimi	11

2.2.3.6.Göç ve Göç İdaresi	12
2.2.3.7.Sınır Güvenliği	13
2.2.Strateji Kavramı.....	14
2.3.Türkiye'nin Jeopolitik Konumu ve Önemi.....	15
2.4. Savunma Sanayi	18
2.5.Savunma Sanayinin Önemi	19
2.6.Savunma Sanayinin Özellikleri	21

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Tarihsel Süreçten Günümüze Türk Savunma Sanayi	23
3.1.Metehan'dan Osmanlı İmparatorluğuna Kadar Olan Dönem	23
3.2.Osmanlı İmparatorluğu Dönemi	26
3.3.Cumhuriyet Dönemi	27
3.3.1.1923-1950 Dönemi	27
3.3.2.1950-1974 Dönemi	30
3.3.3.1974-2000 Dönemi	31

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Türkiye'nin Yaşamış Olduğu Güvenlik Sorunları	33
4.1.Terörizm	33
4.2. Kaçakçılık ve Uyuşturucu	36
4.3.Jeopolitik Konumdan Kaynaklanan Sorunlar.....	41
4.3.1.Ortadoğu Bölgesi.....	41
4.3.2.Kafkaslar Bölgesi	44
4.3.3.Balkanlar Bölgesi	47
4.3.4 Ege ve Doğu Akdeniz Bölgesi	49
4.4.Siber Güvenlik Tehdidi	51
4.5.Kitle İmha Silahlarının Yaygınlaşması.....	53

BEŞİNCİ BÖLÜM

2000 Yılından Sonra Savunma Sanayisinde Yaşanan Gelişmeler	55
5.1.Türkiye'de Yerli Savunma Sanayi'nin Kuruluşu İçin İlk Adımlar	55
5.2.Türkiye'de Montaj Sanayinin Kuruluşu	57

5.3.2000’li Yıllardan Sonra Savunma Sanayisinde Gelişmeler	58
5.4.Savunma Sanayinin Gelişim Modeli	63
5.5.Türkiye’de Milli Teknoloji Hamleleri ve Önemi	66
5.5.1.Hava Savunma Sistemleri ve S-400	69
5.5.2.Havacılık Projeleri.....	73
5.5.3.Füze, Mühimmat ve Silah Projeleri.....	77
5.5.4.Güç Sistemleri Projeleri	80
5.5.5.Kara Sistemleri Projeleri	82
5.5.6.Deniz Sistemleri Projeleri.....	84
5.5.7.Ar-Ge Sistemleri.....	86
5.5.8.Elektronik Harp ve Radar Sistemleri.....	88
5.5.9.Siber Güvenlik Sistemleri.....	89
5.6. Savunma Sanayisindeki Gelişmelerin Türk Kamu Yönetimine Etkileri.....	90
Sonuç.....	95
Kaynakça.....	100
Öz geçmiş.....	113

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. <i>Türkiye'nin Jeopolitiğini Oluşturan Unsurlara Göre Durumları</i>	14
Tablo 2. <i>Savunma Sanayi Başkanlığının Kuruluşundan Günümüze Dönüşümü</i>	84

HARİTA ve ŞEKİLLER DİZİNİ

<i>Harita 1.</i> Türkiye'nin Konumu.....	13
<i>Harita 2.</i> Uyuşturucu Güzergâhı.....	35
<i>Görsel 1.</i> Alçak ve Orta İrtifa Hava Savunma Füze Sistemi HİSAR.....	71
<i>Görsel 2.</i> İnsansız Hava Aracı Bayraktar TB2.....	75
<i>Görsel 3.</i> Uzun Menzilli Tank Savar Füze Sistemi UMTAS.....	77
<i>Görsel 4.</i> Ana Muharebe Tankı ALTAY.....	81
<i>Görsel 5.</i> Çok Maksatlı Amfibi Hücüm Gemisi TCG ANADOLU.....	83
<i>Görsel 6.</i> Dördüncü Nesil Haberleşme Teknolojisinin Geliştirilmesi Projesi ULAK.....	85
<i>Görsel 7.</i> Helikopter Elektronik Harp Suiti Geliştirme Projesi HEWS.....	87

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	: Araştırma- Geliştirme
ASELSAN	: Askeri Elektronik Sanayi
ASPİLSAN	: Askeri Pil Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi
ATT	:Anten Tarama Tipi
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BFSS	: Balistik Füze Savunma Sistemleri
BM	: Birleşmiş Milletler
DİMDEG	: Denizde İkmal Muharebe Destek Gemisi
DPT	:Devlet Planlama Teşkilatı
EYP	: El Yapımı Patlayıcı
FETÖ	: Fetullah Terör Örgütü
FIR	: Flight Information Region
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
HAVELSAN	: Hava Elektronik Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi
IAEA	: Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı
İHA	: İnsansız Hava Araçları
İKA	: İnsansız Kara Araçları
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
KCK	: Kürdistan Topluluklar Birliği (Kürtçe: Koma Civakên Kurdistanê)
KGAT	: Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
M.Ö	: Milattan Önce
MEB	: Münhasır Ekonomik Bölgeler
MKE	: Makine ve Kimya Endüstrisi
MKEK	: Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu
MMU	: Milli Muharip Uçak
MSB	: Milli Savunma Bakanlığı

NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OPCW	: Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
PKK	: Partiya Karkerên Kurdistanê (Türkçe: Kürdistan İşçi Partisi),
PYD	: Partiya Yekitiya Demokrat
ROKETSAN	: Roket Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi
SAGE	: Savunma Sanayi Araştırma ve Geliştirme Enstitüsü
SAGEB	: Savunma Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
SİHA	: Silahlı İnsansız Hava Aracı
SSB	: Savunma Sanayi Başkanlığı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SSM	: Savunma Sanayi Müsteşarlığı
STA	: Silah Taşıyıcı Araçlar
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TAMTAS	: Tayyare, Otomobil ve Motor Türk Anonim Şirketi
TDK	: Türk Dil Kurumu
THK	: Türk Hava Kurumu
TOGG	: Türkiye'nin Otomobil Girişim Gurubu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TSKGV	: Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı
TSSPSE	: Türk Savunma Sanayi Politikası ve Strateji Esasları
TUSAŞ	: Türk Uçak Sanayi Anonim Şirketi
TÜBA	: Türkiye Bilimler Akademisi
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
UNODC	: Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi
YEK- G	: Yenilenebilir Enerji Kaynakları Gerilim Düzeyleri
YPG	: Yekîneyên Parastina Gel

BİRİNCİ BÖLÜM

Giriş

Güvenlik olgusu insanlık tarihi kadar eski bir kavramdır. İnsanoğlunun Dünya'ya adım atmasıyla beraber ortaya çıkan yaşam mücadelesi, günümüze kadar temel yaşamsal gayesini oluşturmuştur. Barınma, beslenme, dinlenme, uyuma gibi en temel gereksinimler ile beraber yaşamın devam ettirilmesi için güvenlik gereksinimi de temel ihtiyaçlar arasında yerini almıştır. Güvenlik bağlamında ilk yerleşme dönemlerinde sadece sınırlarının korunması, halkın güven içinde yaşaması gibi konular ön planda iken; Dünyada yaşanan değişim ve dönüşümler ile birlikte güvenlik algısı da yeni bir planlama rotasına girmeye başlamıştır. Bu değişimi gerekli kılan nedenlerin başında ise; teknolojik gelişmeler ve çağa ayak uydurma gereksinimleri süre gelmiştir. Tarih boyunca teknolojik gelişmeler güvenlik olgusu üzerinde ciddi bir etki bırakmıştır. Son yıllarda teknoloji alanındaki gelişmelerin hız kazanması yaşantımıza doğrudan nüfuz ettiği gibi toplumsal düzeyde de devlet mekanizmasında değişikliklere neden olmaktadır. Bu bağlamda devletler kendilerini çağa ayak uydurmaya ihtiyaç duymaktadır.

Geçmişten günümüze bakıldığında Türkiye'nin Asya, Avrupa ve Ortadoğu'yu birbirine bağlayan stratejik konuma sahip olması ve gün geçtikçe jeo-stratejik öneminin artması savunma sanayideki ihtiyacın önemini ön plana çıkarmaktadır. Devletlerin bağımsızlığının gereği olan savunma ve güvenlik anlayışı da teknolojide meydana gelen bu değişim ve dönüşüm sürecine göre şekil almaktadır. Türkiye Cumhuriyeti, jeopolitik konumuyla milli güç unsurlarını her daim güçlü tutmak zorunda olan ülkeler içindedir.

Türkiye, güvenliğin sağlanabilmesi için güvenlik paradigmalarını çağın gereklerine göre adapte etme konusunda son yıllarda önemli adımlar atmıştır. Milli savunma sanayimiz teknolojik gelişmelerle birçok başarıya imza atmış ve uluslararası alanda tanınmış bir boyuta ulaşılmıştır. İngiltere Savunma Bakanı, Türkiye'yi bu konuda *“oyunu değiştiren ve alanında lider olan”* olarak tanımlamıştır (Thinktech, 2021).

Çalışmanın Konusu

Çalışma, gerek ülke içinden gerekse ülke dışından kaynaklanan güvenlik sorunlarının, 2000 yılından sonra Türk savunma sanayii alanında ortaya çıkardığı değişim ve dönüşümü konu edinmektedir. Savunma sanayisindeki dönüşüm ülkemizin maruz kaldığı güvenlik sorunları üzerinden değerlendirilmiştir. Çalışmada, Türk savunma sanayisinin güncel konumuna

ulaşmasında etkili olan güvenlik sorunları; terörizm, uyuşturucu ve kaçakçılık, coğrafi konumdan dolayı kaynaklanan sorunlar, siber güvenlik riski, kitle imha silahlarının yaygınlaşması detaylı şekilde incelenmiş olup, 2000 yılından sonra Türk savunma sanayisinde gerçekleşen bu dönüşüm milli teknoloji hamleleri ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın Amacı

Tarih boyunca jeopolitik bir öneme sahip olan Anadolu toprakları strateji ve güvenlik konusunda merkez noktası konumundadır. Asya, Avrupa ve Afrika'nın kesişim noktasında yer alan coğrafyanın güvenlik algısı zaman içerisinde artarak devam etmiş ve günümüzde devamlılığını sürdürmektedir. Ticaret yolları üzerinde olması, kritik bir alanda yer alması, doğal zenginlikleri gibi sebeplerden ötürü bu bölgede sürekli olarak savaşlar, siyasi istikrarsızlıklar, iç karışıklıklar hüküm sürmüştür. Türkiye'nin coğrafi konumu, tarihi geçmişi ve farklı çıkarlar doğrultusunda bazı iç ve dış güvenlik sorunları ile karşı karşıya kalmaktadır.

Türkiye'nin maruz kaldığı güvenlik sorunları, ülkemizin savunma alanındaki yatırımlarının ve çalışmalarının yönünü belirleyen, mevcut konumuna ulaşmasında en önemli etken olmuştur. Bu çalışma gerek ülke içinden gerekse ülke dışından kaynaklanan güvenlik sorunlarının Türk savunma sanayisinin 2000 yılından sonraki gelişimine katkılarını incelemeyi amaçlamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada nitel araştırma yöntemi uygulanmıştır. Savunma sanayisinin artan önemini belirlemek isteyen bu çalışmada gerek birincil gerekse ikincil kaynakların incelenmesi düşüncesi kapsamında literatür taraması yapılarak konu ile alakalı tez, makale, kitaplara ulaşılmaya çalışılmış ayrıca savunma sanayi ürünlerine ulaşmak için internet kaynaklarına da ulaşılmaya çalışılmıştır.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Giriş, ikinci bölümde strateji ve güvenlik kavramlarının ele alındığı kavramsal çerçeve yer almaktadır. Üçüncü bölümde tarihsel süreçten günümüze Türk savunma sanayi incelenmiştir. Dördüncü bölümde Türkiye'nin yaşamış olduğu güvenlik sorunları analiz edilmiştir. Son bölümde ise, 2000 yılından sonra savunma sanayinde yaşanan dönüşüm, millileşme stratejisi kapsamındaki projeler ile çalışmanın sonuçları değerlendirilmiştir.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Türkiye’de güvenlik ve strateji alanında akademik çalışmalar sıkça yapılmakta ve bu kavramlara paralel olarak savunma sanayisine olan ilgi artmaktadır. Ancak yapılan çalışmaların çoğu uluslararası ilişkiler ve savunma ve savunma teknolojileri alanında yapılmış olup, kamu yönetimi alanında yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu çalışma, kamu yönetimi disiplini alanında strateji ve güvenlik bağlamında Türk savunma sanayisinin dönüşümü üzerinden konuyu ele almaktadır. Ayrıca, savunma sanayisinin stratejik ve hassas bir alanı içermesinden ötürü erişim konusundaki yetersizlikler bir başka sınırlılığı ortaya çıkarmaktadır.

Literatür Özeti

Türkiye’de savunma sanayisinin dönüşümünü strateji ve güvenlik üzerinden incelenmesine yönelik olarak yapılan bu çalışma ile ilgili detaylı literatür araştırması yapılmıştır. Literatür taraması; güvenlik, strateji, Türkiye’de savunma sanayi, Türkiye’nin yaşamış olduğu güvenlik sorunları ve milli teknoloji hamlelerinin incelendiği çalışmalardan oluşmaktadır. Yapılan literatür taraması sonucunda strateji ve güvenlik bağlamında Türk savunma sanayisinin yaşamış olduğu dönüşümü konu edinen çok az çalışma olduğu, mevcut çalışmalarda ise savunma sanayisi dönüşümünün genelde uluslararası ilişkiler ve savunma ve savunma teknolojileri perspektifinden incelendiği görülmüştür.

Emirkadı(2018), Modern Devlette Savunma Sanayii ve Dış Politika İlişkisi: 21. Yüzyıl Türkiye Örneği başlıklı tez çalışmasında; 21. yüzyılda Türkiye tarafından uygulanan dış politika yöntemi ve sahip olunan savunma sanayii kapasitesini incelemiştir. Çalışmada Türkiye’nin son dönemdeki dış politika tercihleri ile savunma sanayii üretim kapasitesi ve pazar tercihleri arasındaki ilişki araştırılmaktadır.

Çetin (2020), Türkiye’de Bölgesel Tehditler Bağlamında Savunma Sanayinin Analizi: Savunma Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi başlıklı tez çalışmasında; Türkiye’nin ülke bütünlüğünü sağlamak ve ülkeyi iç ve dış tehditlerden korumak amacıyla savunma maksatlı yapmış olduğu askeri harcamalarını incelemiştir. Çalışmada gelişmekte olan ülkelerin yapmış olduğu savunma harcamalarının ülkelerinin ekonomik büyümesine pozitif etkisinin olduğu sonucuna varmıştır.

Erdinçler (2021), Türkiye’de Ulusal Güvenlik Politikaları ve Savunma Sanayii Yönetimi İlişkisi başlıklı tez çalışmasında; Türkiye’nin ulusal güvenlik politikaları ile savunma sanayii yönetimi arasında olan ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada Türkiye’de savunma sanayii yönetiminin güvenlik politikaları üzerinde stratejik belirleyiciliği sonucuna varmıştır.

Özaydın (2021), Değişen Güvenlik Algısı ve Türk Savunma Sanayinde Yaşanan Dönüşüm başlıklı tez çalışmasında; kuruluşundan bugüne Türkiye'nin ve uluslararası düzenin nasıl inşa edildiğini ve iç ve dış tehditlerin savunma sanayinin kurumsal yapısı ve üretim süreçlerine nasıl yön verdiğini ortaya koymaktadır. Türkiye'de savunma politikalarının belirlenmesinde karar alıcıların büyük rol oynadığı konusuna ve uluslararası arenadaki devlet ve diğer aktörler ile olan etkileşim sürecine işaret etmiştir.

Babazade (2022), Savunma Sanayi Ve Dış Politika İlişkisi: Türkiye Örneği başlıklı tez çalışmasında; Türkiye'nin savunma sanayisinin gelişim sürecini dış politikasının gelişim süreci üzerinden incelemiştir. Çalışmada Türk dış politikasında yaşanan değişim ve gelişmeler, Türk savunma sanayinin ilerlediği rotanın belirlenmesinde en önemli faktör olduğu sonucuna varmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

Kavramsal Çerçeve

2.1.Güvenlik Kavramı

Hayatını devam ettiren bütün canlıların ilk olarak önem verdiği husus hayatlarını tehlike olmadan geçirmek ve idame ettirmektedir. İnsanlarca ortaya çıkarılan her çeşit ve büyüklükteki toplulukların tek hedefi kalıcılık ve hayatlarını sürdürebilmektir. Güvenlik kavramının derinine inildiğinde de hayatı güvenli bir biçimde devam ettirmekten bahsedilebilmektedir. Ancak literatürler de oldukça fazla kullanıma sahip olan güvenlik terimi adına çerçevesi belirli net bir tanımlama yapılamamıştır. Net bir tanımlamanın yapılamama sebebi ise kavramın topluluklara, insanlara veya coğrafyalara göre farklılık göstermesi ve yapıdan kaynaklanan türetme bir terim olmasındandır (Sancak, 2013).

Güvenlik terimini değerlendirirken ilk olarak kelimenin çeşitli dillerdeki etimolojik boyutlarına ve ne çağrıştırdıklarına bakmak kavramın yapı ve içerik olarak uygun şekilde tanımlanabilmesi adına ehemmiyet arz etmektedir. Günümüz Türkçesinde güvenlik teriminin modernize edilmiş sözlük anlamı; “Toplum hayatında yasal düzenin aksaklık olmadan devam ettirilmesi, kişilerin korkmadan hayatlarını sürdürebilmesi halidir.” Güvenlik terimi İngilizce de ise “security” kelimesi ile ifade edilmektedir. Anlamsal olarak ise güven, korkusuzluk, koruma kelimelerine karşılık olarak kullanılmaktadır. Sonraki zamanlarda Avrupa Birliği Standardizasyon Komitesince güvenlik teriminin açıklaması şöyle yapılmıştır: “Güvenlik; insanların, devletin, sosyal kurum ve kuruluşların; terörist saldırılara, düşmanca tavırlara, doğal afet ve salgınlara karşın savunma mekanizmasında yarar olan ya da teyit edilen husustur” (Şöhret, 2013).

Güvenlik kavramının insanlığın ilk yıllarından bu yana kullanılan bir kavram olması, bu konuda bilimsel araştırmaların yıllardır yapıldığı anlamına gelmemektedir. Uluslararası ilişkiler literatüründe ki esas alanlardan bir tanesi olan güvenlik kavramı adına yapılan çalışmalar, İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesiyle beraber başlamış ve bahsi geçen dönemde ortaya çıkarılan çalışmalar sonucunda güvenlik kavramına yalnızca askeri pencereden bakılarak değerlendirilmiştir. Bununla beraber güvenlik kavramının uluslararası ilişkilerde geleneksel tutumlardan bir tanesi olan realist yaklaşıma göre değerlendirildiği gözlenmektedir (Sancak, 2013).

Güvende olma hali “asayiş” kelimesi ile ifade edilmektedir. Çünkü devletin halkını korumakla ve güvenliklerini sağlamakla yükümlü olduğu düzenli durum “asayiş”, “güven” ve

“emniyet” gibi terimler ile açıklanmaktadır. Devlet erki olduğu günden bu zamana kadar güvenlik hizmetlerini bu işlerle görevlendirilen kurumlarınca bizzat yönetimi ele almaktadır. Bugüne bakıldığında ise devletler, toplum ve ülke adına güvenliği teşkil etmek amacıyla kanunlar çerçevesinde yetkiler ile kişi hak ve hürriyetlerine el atmaktadır. Güvenlik kavramı da küreselleşmenin etkisi altında boyutu ve alanı değişiklik gösteren kavramlar sınıfına eklenmiş ve ülke sınırlarındaki güvenlik boyutundan ayrılarak uluslararası güvenlik seviyesine geçmiştir. Dolayısıyla dünya çapında güvenlik ve ekonomi birbirleri ile ilişkisi bulunan kavramlar durumuna gelmektedir. Bu biçimde boyutu değişen güvenlik kavramı askeri ve çevresel konularda çok büyük bir değişme uğramıştır (Ağır, 2015).

Yukarıda bahsedilen ifadeler ile beraber güvenlik kavramına tam anlamıyla açıklık getirmek oldukça güçtür. Bu sebeple anlamsal bir muğlaklık bulunmaktadır. Bu muğlaklığın sebebi ise güvenlik teriminin genel olarak devletlerin yürüttüğü politikalar üzerinden ifade edilmesidir. Genelde bu tanımlamalar, askeri karamsarlıklarla beraber, çevre, ekonomi, insan hakları, uyuşturucu, salgın hastalıklar, kaçakçılık gibi konuları şemsiyesi altına almaktadır (Sancak, 2013).

Güvenlik kavramı hususunda konuşulması gereken konulardan bir tanesi de ulusal güvenliktir. Bu kapsamda, Ulus devletler arasındaki ilişkiler 1789 senesinde Fransız Devrimi ile birlikte ortaya çıkmış ve bu olay güvenlik kavramının gün yüzüne çıkmasına ön ayak olmuştur. Devletlerin kendi sınırlarını güvence altında tutma arzusu, toprak bütünlüklerinin parçalanacağı tedirginliği ile toprak egemenliklerinin güven altına alınmasıyla mevcut yasal siyasi düzenin devam ettirilmesi, güvenliğin esası olarak nitelendirilmiştir. Bu ifade ışığında güvenlik kavramını devletlerin birbirlerine karşı aldıkları ulusal tedbirler bütünü şeklinde nitelendirmek doğru olacaktır. Mevcut sistem ve şahit olunan toplumsal olayların etkisinin geniş çapta olmasından dolayı güvenlik terimi de etkilenmiştir. Bunun sonucunda 20. yüzyılda ortaya çıkan toplumsal vakalar güvenlik kavramının sık sık konuşulmasına sebep olmuştur (Gündüz, 2021).

Güvenlik terimi kamu ve kişisellik gibi değişik terimler ile alakalı olduğu için terimin belirsizliği de artmaktadır ancak tanımlaması için karanlık kalan hususlara da ışık tutulmasına yardımcı olmaktadır. Bu kapsamda “ulusal güvenlik” kavramı nesnel bir duruma eriştirilmişse de ilk olarak “ulus” kavramını net bir şekilde ifade etmek lüzumu vardır. Çünkü ulus kavramının tam olarak çerçevesi ve işaret ettiği şeyler anlaşılmaz ise güvenlik kavramı ile beraber ifade edilmesi zorlaşmaktadır (Baylis, 2008).

Güvenlik terimi geleneksel düşünce ile ulusal güvenlik kavramını hatırlatmaktadır ve askeri güç ile doğru orantılı olarak düşünülmektedir. En kapsayıcı ifade ile ulusal güvenlik

terimi, ulus devleti genel anlamda içerisine alan tehlikelere karşı muhafaza etmek anlamını taşımaktadır. Her ülke iç ve dış politikalarda belli başlı hedefler doğrultusunda kendi imkânlarıyla beraber sistem içinde sürekliliği sağlamayı amaçlamaktadır. Bu amaçların sağlıklı bir şekilde başarılabilmesi ise ulusal güvenlik ve gelişimine paralel ilerlemektedir.

Her ülke amaçlamış olduğu hedeflere erişmek adına ulusal güvenlik kaidelerini meydana getirmiştir. Bunlar; jeopolitik konum, sosyal, siyasal ve ekonomik yapı ve uluslararası ve bölgesel konjonktürden kaynaklanan etkilerdir (Gündüz, 2021).

Sonuç olarak, güvenliği tehdit eden ve tehlikeli sonuçlar doğurabilecek hususlar analiz edildiğinde asıl olarak güvenlik meselesinin her konuda çok mühim olduğu ve lüzumun araçsal değil salt amaçsal olduğu kavranacaktır. Aynı zamanda bu amaçsallık sonuca varmak adına mecburi bir meseledir.

2.1.1.İç Güvenlik Kavramı

İç güvenlik terimi, bir bölgenin coğrafi sınırlar dâhilinde olası tehlikeler ve taarruzlardan temizlenmiş bir ortam, halk için huzur ve emniyetin teşkil edildiği bir hayat alanı, insanların mal varlıklarının ter türlü sabotaj, saldırı vb. nitelikteki tehlikelere karşı muhafaza edilmesi şeklinde ifade edilmektedir. 11 Eylül saldırısının ardından yayınlanan ABD Ulusal Güvenliği Hakkındaki Ulusal Komisyonun Raporu'nda iç güvenlik terimi açısından güncel bir ifade kullanılmış ve terörle mücadele konusu da bu kavramın içerisine eklenmiştir. Kamunun düzen içerisinde hayatını sürdürmesi kavramı, iç güvenliğin teşkil edilmesi için kullanıldığında, kişi ve toplumun emniyetli bir hayat sürmesi, sağlık ve huzurla dolu bir şekilde hayatlarını devam ettirmesi biçiminde değerlendirilmektedir. Bahsi geçen tanımdan yola çıkıldığında iç güvenliğin sağlanmış olmasıyla emniyet ve asayişinde temin edileceği fikrine erişilmektedir (Güneş, 2019).

İç güvenlik kavramının mühim kısımlarından bir tanesi de “kolluk” tur. Kamu yönetimi için en değerli faktörlerden bir tanesi olan kolluk ile alakalı ortaya çıkarılan bilimsel faaliyetler irdelendiğinde, terimin tanım ve muhteviyatının hukuk disiplini çerçevesinde biçimlendiği gözlenmektedir. Toplum açısından bakıldığında kolluk faaliyeti; merkezi yönetimin halkın canını, malını, huzur ve sağlığını muhafaza etmek ve halk için güvenilir bir sosyal alan oluşturmak maksadıyla uyguladığı faaliyetler bütünüdür (Arslan, 2018). Ayrıca devletler nezdinde büyük öneme sahip olan iç güvenlik kavramı içerisinde, birçok kamu sektöründe mevcut olan sivil katılım ve denetlemeye açıklık, hesap verilebilir ve şeffaf özellikleri barındırması gerekmektedir (Kurt, 2009).

Ülkemizde iç güvenlik hizmetlerini, görevlerini ve sorumluluklarını yürüten birim İçişleri Bakanlığı'dır. İçişleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki 3152 sayılı kanuna göre, bakanlığın üstlenmiş olduğu görevini, merkez ve taşra teşkilatı ile bağlı kurumlar eliyle yerine getirdiği belirtilmektedir. Merkez teşkilatının yapısı, temel hizmet birimleri, denetim ve danışma birimleri ve yardımcı birimlerden oluşmaktadır. Bağlı kuruluşları ise, Jandarma Genel Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Sahil Güvenlik Komutanlığı'ndan oluşur. Bu birimler Genel Kolluk Birimleri olarak ifade edilmektedir. 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu'nun 1. Maddesine göre, *“ülkenin emniyet ve asayiş işlerinden İçişleri Bakanlığı'nın sorumlu olduğu, bakanın bu görevi, Emniyet, Jandarma ve gerektiğinde diğer bütün kolluk örgütleri aracılığıyla ve lüzumu halinde de Cumhurbaşkanı Kararnameleri kararı ile askeri kuvvetlerden yararlanmak suretiyle yerine getireceği”* düzenlenmiştir (Yılmaz S. , 2012).

Yine iç güvenlik hizmetlerini yerine getirmekle yükümlü olan özel kolluk birimleri de bulunmaktadır. Bu birimler kısmen olarak düşünülse de Orman Muhafaza Memurlukları, Gümrük Muhafaza Memurlukları ve Belediye Zabıtalrı olarak belirtilmektedir. Ayrıca genel kolluk birimleri ve özel kolluk birimlerinin bulunmadığı durumlarda ise yardımcı kolluk birimleri olarak hizmet veren Kıyı Emniyeti, Köy Bekçileri, Köy Korucuları, Kır Bekçileri, Çiftçi Mallarını Koruma Ekibi ve Liman Kolluk Birimi yardımcı kuvvetler olarak hizmet vermektedirler (Gemici, 2019).

Bu teşkilatların amacı, toplumun kendisini güvende hissetmesini sağlamak ve güvenli bir kamu düzenini oluşturmak için kamu hizmetlerini yerine getirmektir. İç güvenlik teşkilatları, bu hassas ve önemli görevlerini yaparken denetim mekanizmalarına bağlı bir şekilde şeffaf, katılımcı ve hesap verilebilir olması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu teşkilatların yaptıkları eylemler üzerinde hesap verebilir olmaları ve sorumlu tutulabilmeleri, demokratik toplum prensiplerini de açıkça göstermektedir. Şeffaf olması ile uygulamaların yasalara uygunluğunun denetlenebilmesi, ülkemizdeki hukuk üstünlüğü ilkesinin korunmasını da güvenceye almaktadır (Fırat, 2014). Sonuç olarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin iç güvenlik yapılanmasının genel, özel ve yardımcı kolluk kuvveti birimleri çerçevesinde oluştuğu ve birbirlerini tamamlayıcı bir yapıya sahip oldukları ifade edilmektedir.

2.1.2.İç Güvenlik Yönetiminin Modelleri

Devletler, varlıklarını devam ettirebilmek ve ülke sınırlarını güvenle muhafaza etmek adına askeri birlikler yani ordular meydana getirmişlerdir. Bununla beraber ülke sınırları içerisinde güven ve huzurun, asayiş ve emniyetin sağlanabilmesi için iç güvenlik teşkilatlarını

meydana getirmişlerdir. İç güvenlik teşkilatlarının oluşturulmasıyla alakalı ülkeler bakımından çeşitli yapısal değişiklik oluşsa da büyük resme bakıldığında bahsi geçen teşkilatların iki kategoride toplandığı ve örgütlendiği gözlenmektedir. Bahsi geçen iki kategori altında değerlendirilen iç güvenlik yönetim biçimleri şöyledir (Doğan, 2010).

İç güvenliğin yönetilmesinde rol modellerden bir tanesi olan tekli sistem, ülkenin bütününde iç güvenliğin sağlanması görevinin tek bir kuruma vermektedir. Dolayısıyla bahsi geçen ülkelerde iç güvenliğin tesisi edilmesiyle alakalı yetki ve sorumluluk sahibi olan sadece bir teşkilat bulunmaktadır. Bu tarz ülkelerde jandarma teşkilatı genel olarak bulunmamakta ve kentsel-kırsal bölge ayrışması yapılmadan ülke içerisinde iç güvenliğin temin edilmesinde sadece polis görev almaktadır. İngiltere, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkeler, iç güvenliğin temin edilmesinde bu sistemden faydalanmaktadır (Tekiner, & Gemici, 2019).

Başka bir iç güvenlik yönetim sistemi olan çoklu sistem ise devletin iç güvenlik teşkilatlarında, tekli sistem haricinde genel olarak iki teşkilat ile ortaya çıkarılan ve ikili sistem olarak adlandırılan çoklu sistem bulunmaktadır. Çoklu sisteme örnek vermek gerekirse ülkelerden bir tanesi de Türkiye'dir. Türkiye'de iç güvenlik uygulamasında faydalanan çoklu sistem, şehir merkezlerinin ve kırsal alanların güvenliğinin temin edilmesi bakımından ayrıma tabi tutularak meydana getirilmiştir. Polislerin sorumluluk alanını şehir merkezleri oluştururken, kırsal alanlarda ise iç güvenliği temin etmek için jandarma birlikleri kullanılmaktadır (Bilgiç, 2019).

2.1.3.İç Güvenlik Yönetiminde Teşkilatlanmalar

Ülke sınırları içerisinde iç güvenliğin teşkil edilmesi adına ortaya çıkarılan faaliyetlere kolluk kuvvetleri teşkilatları denilmekle beraber, her ülkenin kendi içerisinde kendi oluşumuna özgün bir örgütlenme ile oluşturulan hedeflere erişmeyi arzulayan bir çalışma içerisinde bulunmaktadır. Yukarı kısımda tekli ve çoklu sistem şeklinde ifade edilen iç güvenlik yönetim şekillerinde iç güvenliği teşkil etmek için görevli birimlerden söz edilmiştir. Bu başlıkta hem tekli sistemde hem de çoklu sistemde görev verilen birimler, teşkilatlanmalar ve kurumlar; polis teşkilatı, jandarma teşkilatı, sahil güvenlik teşkilatı, siber güvenlik teşkilatı, afet yönetimi, göç ve göç idaresi ve sınır güvenliği başlıklarıyla detaylandırılacaktır (Gündüz, 2021).

2.1.3.1.Polis Teşkilatı

Sanayi Devrimi sonrası dönemde hızlı kentleşme ve suç artışıyla birlikte, devletler ortaçağ güvenlik felsefesini benimseyen silahlı kuvvetlerle iç güvenliği sağlamanın zor olduğunu fark ederek bölgeden ayrı kuvvetler ve teşkilat yapıları oluşturmak için adımlar

attılar. Bu amaçla, askeri ve bağımsız yapılar oluşturuldu. Polis teşkilatı kurma girişimleri ise batılı ülkelerden yaklaşık iki asır sonra Osmanlı Devleti'nde başladı (İnankul, & Doğan, 2016).

Polis genel olarak toplumu daha güvenli bir ortamda yaşatmaya çalışır. Bu hedefe ulaşmak için iç güvenliğin sağlanması özellikle önemlidir. Güvenlik terimi, tehdit veya tehlike olmayan bir yaşam ortamını ifade eder. Polislik mesleği, milli güvenlik yönetiminin en önemli alanlarından biridir ve diğer mesleklerde bulunmayan özelliklere sahiptir. Devletin yerel otoritesi olarak kabul edilen polis, görevleri arasında sorgulama, kimlik tespiti, delil toplama, para cezası uygulama, suç işlemeye karşı mücadele, arama, güç kullanma ve gerektiğinde ateşli silah kullanma gibi görevleri yerine getirir ve tutuklama yapar (Altıntop, 2014).

Polis, iç güvenliğin ön saflarında yer alır. Bugün polis, insanların can ve mal güvenliğini sağlamak için çaba göstermektedir. Bazı ülkelerde görevleri binayı korumaktan suçla mücadeleye, pasaport işlemlerinden sürücü belgesi verme gibi çeşitlilik gösterir. Ancak polis yapılarına bakıldığında, farklı ülkelerde farklı sorumluluklara sahip olduklarını görebilirsiniz. Bu görevlerin en önemlisi toplumsal denetim ve suçla etkin mücadeledir (Yılmaz A, 2004).

2.2.3.2.Jandarma Teşkilatı

Askeri polis ve benzeri askeri kolluk kuvvetleri dünya genelinde 57 ülkede faaliyet göstermektedir. Bunların 26'sının görevleri kapsamında adli, askeri ve mülki sorumlulukları bulunurken, 31'inin adli konularda herhangi bir sorumlulukları bulunmamaktadır. Askeri tarafı nedeniyle genellikle İçişleri ve Savunma Bakanlıklarına bağlı oldukları görülmektedir. Örneğin Fransa'daki Jandarma İçişleri ve Savunma Bakanlıklarına bağlıdır. İçişleri Bakanlığı'na operasyonel faaliyetler idare edilmektedir. Jandarma genel olarak il sınırları dışındaki kırsal alanlarda görev yapmaktadır. Jandarma birimleri askeri tümenlere dayalı oldukları için envanterlerinde ağır silahlar da bulundurmaktadır. Savaş veya seferberlik durumunda tehditlere karşı avantajlarını kullanmaktadırlar. Askeri kolluk kuvvetleri, 1990'larda Avrupa'da kolluk kuvvetlerinin en önemli büyümesi ve evrimi haline eriştiler. Jandarma bu yönüyle barışı koruma operasyonlarında en önemli unsurlardan bir tanesidir. Terörün ve zulmün ortadan kaldırıldığı, bir nevi arınma sürecinin yürütüldüğü çatışma bölgelerinde, sivilin yeni süreçlere uyum sağlaması için askeri statüde kolluk kuvvetlerine olan talep her geçen gün artmaktadır (Aydın, Durgun, & Bucak, 2019).

2.2.3.3.Sahil Güvenlik Teşkilatı

Devletlerin egemenliği altındaki karasuları, iç denizler ve kıta sahanlığının münhasır ekonomik bölgesini içeren deniz bölgeleri, Sahil Güvenliğin yetki alanına girmektedir.

Özellikle 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi bağlamında, dünya denizlerinin çoğu kıyı devletleri tarafından egemen bölgeler olarak yönetilmektedir. Bu sözleşme, denizlerde ticari, kültürel, bilimsel ve diğer faaliyetlerin artmasına ve denizlerin önemini artırmasına yol açmıştır. Bu da sahil güvenliğini, kıyısı olan ülkeler için en önemli unsurlardan biri haline getirmiştir. Denize sahip olan ülkeler, kendi şart ve kabiliyetlerine göre, kendi denizlerinin güvenliğini sağlamayı amaçlayan ve denizlerdeki emniyeti sağlamayı hedefleyen bir sahil güvenlik sistemi kurmuşlardır (Bircan, 2013).

2.2.3.4.Siber Güvenlik Teşkilatı

Siber saldırıların ve müdahalelerin ölçeği göz önüne alındığında, siber terörizm olgusunun var olduğu varsayılabilir. 1990'ların ve sonrasının Amerika Birleşik Devletleri'nde bilgisayarlar ve bilgisayar ağlarının yaygınlaşmasıyla birlikte, bilim adamları bilgisayar dünyasında karşılaşılabilecek tehlikelerle ilgili araştırmalar yapmışlardır. Bu araştırmalar sonucunda "siber terörizm" gibi bir kavram ortaya çıkmıştır. Siber terörizm, siyasi ve sosyal amaçlar peşinde koşan, bilişim sistemleri ve internet üzerinden psikolojik ve bazen gerçek saldırılarla baskı uygulamayı ve toplum veya devlet yönetimine hâkim olmayı hedefleyen her türlü eylemi ifade etmektedir (Polat, 2020).

Siber ortamların her zaman çeşitli güvenlik açıklarına sahip olduğu ve çeşitli sızma ve saldırılara karşı savunmasız olduğu asla unutulmamalıdır. Bilgi teknolojilerinin korunmasında, bilgisayar ve ağ güvenliğinden başlayarak, fiziksel, yazılım ve hatta bulut ortamlarının güvenliğinin teşhis edilmesi, iletişim güvenliğine kadar birçok önlem alınması gerektiği unutulmamalıdır. Siber saldırılardan korunmak ve siber saldırılara karşı bir kalkan oluşturmak için, varlıkların sınıfına ve durumuna göre etkili güvenlik sistemleri ve seviyeleri belirlenmelidir (Sağiroğlu, 2018).

2.2.3.5.Afet Yönetimi

Felaket, doğal veya insan yapımı faktörlerin neden olduğu, afetleri kapsayan, toplum ve doğa üzerinde olumsuz etkileri olan bir dizi olaylar bütünüdür. Türkçe sözlükte çeşitli tabiat olaylarının sebep olduğu tahribat olarak tanımlanmaktadır (Işık, & Aydınoglu, 2012). Bilimsel Terimler sözlüğünde bunlar, fiziksel, çevresel, sosyal ve ekonomik zararlara neden olan, insan hayatını bitme evresine getirerek topluma etki eden ve doğacak sorunlardan etkilenen halkın yerel durum, yetenek ve kaynaklardan faydalanarak aşamayacağı doğa teknoloji ya da insanlar tarafından ortaya çıkarılan olumsuz tutumların sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir afetin afet sayılabilmesi için can kaybına, büyük insan topluluklarını ve yerleşim yerlerini etkilemesi ve birden fazla yerleşim yerini etkilemesi, insan faaliyetlerini kesintiye uğratması veya

tamamen durdurması gerekmektedir. Yani bir afet, malı, canı, yarattığı değeri ve yürüttüğü faaliyetleri yok eder; Bir bölge, bölge veya çevre üzerinde baskı oluşturan, doğal yaşam ve insan çevresi için bazen kısa bazen de uzun vadeli sonuçları olan, genellikle ani ve önlenmesi zor olaylar dizisidir. Çok kısa bir zaman içinde gerçekleşerek ölüme ve mülk kaybına yol açmaktadır (Sever, & Değirmenci, 2019).

Doğal afetlerin ne zaman, nerede, nasıl, ne ölçüde ve hangi ölçekte meydana geleceğini tam anlamıyla bilmek mümkün değildir. Zamanın başlangıcından bu yana, afetler insanoğlu için en korkunç ve en büyük tehdit olmuştur. Afetler birçok ülkede geri dönüşü olmayan hasarlara ve ekonomik çöküntülere neden olmuştur. Etkilenen ülkelerdeki sonuçlar da sebepler kadar farklı olabilmektedir. Bu nedenle geliştirilen ve geliştirilecek olan afetlerle mücadele yöntemleri de farklılık göstermektedir. Bu nedenle afetlere karşı evrensel çözümler bulmak neredeyse imkânsızdır. Tüm bu zorluklara rağmen afetlerin an meselesi olduğu ve tehdidin yüksek olduğu ülkeler afetlerin yol açabileceği sorunlara çözüm aramayı ve modern çözümler uygulamayı tercih etmektedir. Afetlerin ciddiyetini ve etkisini belirleyen çok boyutlu faktörler bulunmaktadır. Afetin boyutu ve kapsamını belirleyen özellikler bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilmektedir;

- Afetin aşırı kalabalık yerleşim yerlerinden uzaklığı,
- Ekonomik zayıflık ve az gelişmişlik,
- Kontrolsüz nüfus artışı,
- Hassas bölgelerde kentleşme ve sanayileşme,
- Doğanın, toprağın ve ormanların kötüye kullanılması, tahribi ve yok edilmesi,
- Eğitimsizlikten kaynaklanan bilgisizlik ve cehalet,
- Afetleri önlemek için kişiler veya idareler tarafından alınan koruyucu tedbirlerin seviyeleri olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2017).

2.2.3.6.Göç ve Göç İdaresi

İnsanlık tarihi kadar eski olan göç kavramı, dünyanın farklı yerlerinde yaşanan iç karışıklıklar, savaşlar ve travmalar nedeniyle son yıllarda dünyanın en çok tartışılan konularından birisi haline gelmiştir. Özellikle de yüzbinlerce insanı ülkelerinden kaçırmaya zorlayan Orta Doğu'da bu durum mevcuttur. Öte yandan devletler, yaşama, mülkiyete ve özgürlüğe yönelik tehditlerden kaçmaya çalışırken farklı nedenden dolayı siyasi gerçekleri, bütünlüğü ve insani ihtiyaçları ertelemek zorunda kalmışlardır. Gelir dağılımındaki eşitsizlikler, istihdam olanaklarının kötü dağılımı, benzer etnik, dini ve kültürel haklar bunlardan bazılarıdır. Gerginlikler, göç olgusunun itici ve çekici unsurlarıdır. Göç dalgaları

genellikle yoksul ve çatışmalı ülkelerden gelebilmekte, ancak bazen durum farklı olabilmektedir. Göç aynı zamanda yetkin ve zeki insanların başka ülkelerde çalışmak üzere ülkelerini terk etmesi anlamına da gelmektedir. Günümüz dünyasında sorun, kaynak ve hedef ülke boyutunu aşarak, devletlere doğru çok daha uzun ve aşırı göç akışları şeklinde devam eden bir sürece dönüşmüştür (Ünsal, 2019).

Göç ile mücadele; sivil toplum kuruluşlarının, çalışma alanında konuyla ilgilenen araştırmacıların, uluslararası işbirliği yapan kuruluşların ve özellikle ülkelerin tüm çalışma ve faaliyetlerini içermektedir. Göç ile mücadele için literatüre bakıldığında teorik çalışmaların uygulama, geliştirme ve analiz başlıkları altında toplandığı görülmektedir. Bu yaklaşımların önerdiği temel ilkeler diplomasidir. Politika analizi olarak da ifade edilebilecek analitik yaklaşım, etnik köken, cinsiyet ve yaş gibi farklı değişkenlerin araştırma parametrelerine dâhil edilmesini incelemekte ve değerlendirmektedir. Öte yandan, insan ticaretine karşı bir standart geliştirmek isteyenler, insan ticaretinin büyük ölçekte nasıl başarılı olduğunu göstermek istemektedir (Memişoğlu, 2019).

2.2.3.7.Sınır Güvenliği

Küreselleşmenin ardından, yeni tür sınırsız tehditlerin dünya çapında hızla yayılması, devletleri sınır güvenlik yapılarında ve uygulama tarzlarında bazı değişiklikler yapmaya zorlamıştır. Bu bağlamda, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan klasik güvenlik kavramı, bir bütün olarak devletin güvenliğine atıfta bulunsa da, daha sonra amacı korumak olan yeni bir tür güvenlik yapılarına doğru bir eğilim gözlemlenebilmektedir. Terörizm, düzensiz göç dalgaları, organize suçlar gibi dünyada etkisini artırmış illegal yapılara karşı ülke topraklarını korumak yeni güvenlik olguları olarak belirtilmektedir. Devletlerin ulusal kimliklerini ve güvenlik duygularını merkeze almaları gerektiği doktrini benimsenmiş ve ulusal kimlik olgusuna yönelik her türlü müdahale tehdit altında olduğu kabul edilmiştir (Kaya, 2013).

Sınır güvenliğinin sağlanmasında ve sağlam bir devlet güvenlik sisteminin kurulmasında rol oynayan faktörleri şu şekilde sıralaya bilinmektedir: Ülkelerin birbirine fiziki uzaklığı veya yakınlığı, ülkelerin yer aldığı bölge içerisinde bulunan diğer ülkelerin güvenliğinin tamamen birbirine bağlı olması, bölge ülkelerinin coğrafi konumu ve jeostratejik çıkarların ve bu anlamda karşılıklı güç ilişkilerinin kesişmesi veya rekabetin, rekabetin varlığı ve bölgede yaşayan devletlerarasında hiçbir savunuculuk, destek, komşuluk hakkı, şüphe veya korku içermeyen güçlü ilişkilerin varlığıdır (Birdişli, & Gören, 2017).

2.2.Strateji Kavramı

Strateji kavramının kökeni eski Yunan'a kadar uzanmaktadır. Literatürde terim, Yunanca "kaynakların verimli kullanımı yoluyla düşmanları yok etme planı" anlamına gelen "stratos", Latince'de "genel sanat" ve "çizgi, yol" anlamına gelen "strategos" olarak kullanılmaktadır (Sevinç, 2014). İlgili literatür incelendiğinde, strateji kavramına ilişkin birçok bilim adamı ve teorisyenin birçok tanım yaptığı görülmektedir. Strateji kavramını tanımlarken, Chandler (1990 s.13) “organizasyonun temel ve uzun vadeli amaç ve hedeflerini tanımlar ve bu hedefe ulaşmak ve hareket kalıpları geliştirmek için gereken kaynakları tahsis eder.” şeklinde ifade etmiştir. Öte yandan Daft, stratejiyi “bir kuruluşun hedeflerine ulaşmak için rekabet ortamıyla etkileşime girmesini sağlayan bir model” olarak açıklamıştır (Daft, 2010). Başka bir tanımda, strateji "rakiplerin faaliyetlerini inceleyerek ve sonuçlara odaklanarak hedeflere ulaşmak için tasarlanmış dinamik bir uzun vadeli planlar dizisidir" (Ülgen, & Mirze, 2013).

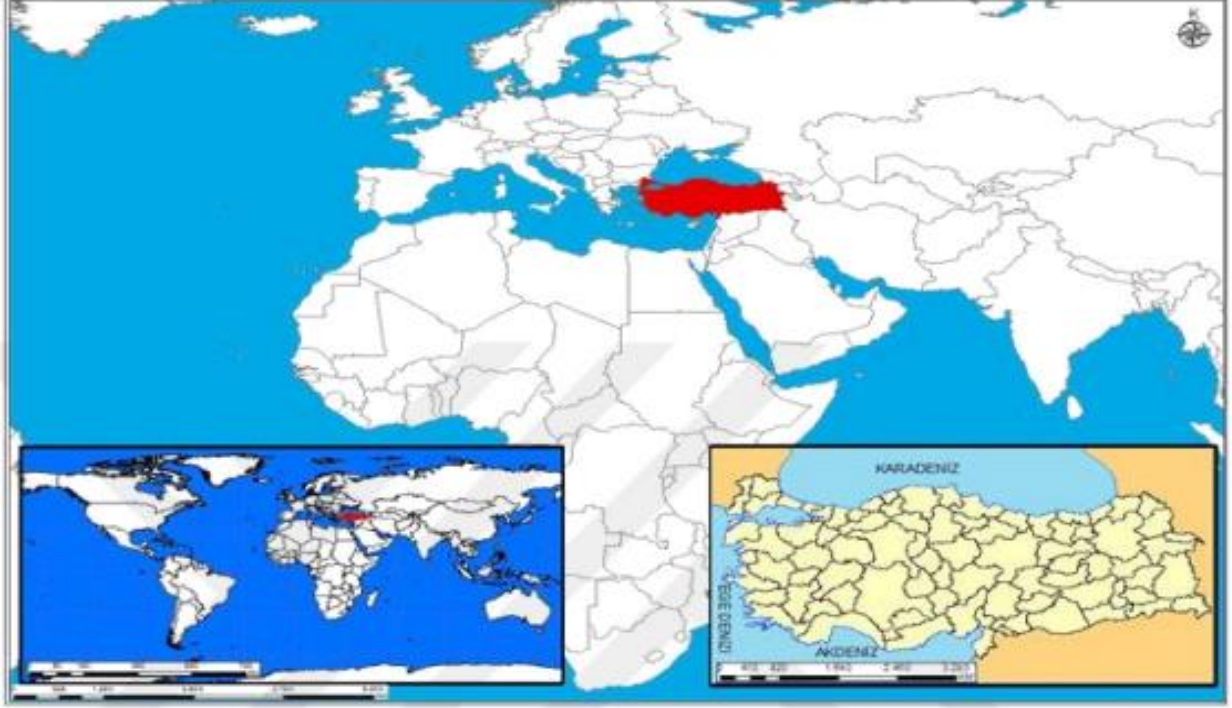
Her şeyden önce strateji, kurumsal hedeflere ulaşmak için rekabet ortamıyla etkileşime giren bir planlama süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu sürecin temel unsurları olan planlar genellikle net, uzun vadeli, resmi ve araçsaldır ve bu da şirketin davranışını güçlü bir şekilde etkilemektedir. Strateji ise doğrudan planların işlevselliği ile ilgilidir ve gelecekteki hedefleri ve görevleri tanımlamanıza ve bu amaç ve hedeflere ulaşmak için yapılması gereken eylemleri belirlemenize olanak tanır (Özer, 2015).

Etimolojik olarak eski Yunan ve Latince dillerine dayanan strateji kavramının tarihsel gelişimi incelenecek olursa, bu kavramın ortaya çıkışının mitolojilere kadar uzandığı görülmektedir. Özellikle İskandinav ve Germen mitolojilerinde geniş yer bulan, “bilgelik, ölüm, savaş ve şiir tanrısı” şeklinde tanınan ve "Tanrıların Babası" olarak da bilinen Odin'in kullandığı ilke ve yöntemler arasında karşı tarafı sağır ve kör etmek, silahını sopaya çevirmek, bilgi ve algı kaynaklarını ortadan kaldırmak, ölü numarası yapmak, gizli bilgilere sahip olabilmek için öngördüğü kural ve metotların, strateji terimine kaynaklık ettiği görüşü bulunmaktadır (Lindow, 2002).

Kısacası, strateji kavramının ekonomik ve yönetsel bir kavram olarak kullanılmadan önce askeri bir kavram olarak kullanıldığını görmek mümkündür. Askeri veya geleneksel anlamda strateji, savaşta bir etki elde etmek için yapılacak askeri eylemleri planlama ve uygulama bilimi, yani savaş sanatıdır. Strateji, operasyonları tasarlama ve yönetme sanatı olarak kendini kabul ettirmiştir ve orduların savaş sırasında üstleneceği faaliyetler bütünüdür (Dinçer, 2004).

2.3.Türkiye'nin Jeopolitik Konumu ve Önemi

Türkiye'nin jeopolitik konumu değerlendirilmeden önce coğrafi konumu, askeri gücü, ekonomik durumu, sosyal ve kültürel değerleri, komşu ülkelerle olan sınırları ve siyasi yapısı gibi farklı coğrafi unsurlar göz önüne alınarak değerlendirilmelidir.

Harita 1. Türkiye'nin Konumu (Oral, 2017)

Türkiye coğrafi olarak 36°-42° kuzey enlemi ile 26°-45° doğu meridyeni arasında bulunmaktadır. 814.578 km² kullanım alanı ile 779.452 km² olarak hesaplanmıştır. Türkiye; Azerbaycan (Nahçıvan), Ermenistan, Gürcistan, Yunanistan, Bulgaristan, İran, Irak ve Suriye ile komşudur. Türkiye coğrafi konumu itibariyle Akdeniz'i Karadeniz ile birleştiren, Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu'yu birbirine bağlayan bir köprü konumunda bulunmaktadır. Aynı zamanda, dünya genelindeki konumlar açısından çok çeşitlidir. Örneğin; Asya kıtasında bulunan birçok özelliği içinde barındırır, bu bakımdan "Küçük Asya" olarak adlandırılmaktadır. Türkiye, dünya çapında bağımsızlığını ilan eden 191 ülke arasında yüzölçümü bakımından 35. sırada yer almasının yanı sıra; 7 coğrafi bölgeye, 21 coğrafi bölüme ve birden çok yöre ve yöreciğe bölünmüştür (Özey, 1998).

Tablo 1. *Türkiye'nin Jeopolitiğini Oluşturan Unsurlara Göre Durumları*

► Türkiye'nin kıtalara göre durumu	• Türkiye konum bakımından üç kıtanın birbirine en yakın olduğu yerde bulunmaktadır.
► Yüzey şekillerine göre durumu	• Yer yüzü şekli bakımından yüksek, dağlık ve engebeli bir yüzey şekline sahiptir. • Farklı yükseklikte ova ve platolar bulunmaktadır. • Yüzey şekilleri farklılık göstermektedir.
► Denizler bakımından durumu	• Dört deniz ile kıyısı olan bir yarımada ülkesidir.
► Boğazlar bakımından durumu	• İşlek ve hareketli boğazlara sahiptir.
► İklim özelliklerine göre durumu	• İnsanların doğa ile uyum içinde yaşayabildiği ılıman kuşakta bulunmaktadır.
► Tarım ve hayvancılık faaliyetlerine göre durumu	• Tarım toprakları geniş ve verimlidir. Ayrıca tarımsal üretim çeşitliliği bakımından da oldukça zengin bir ülkedir. • Hayvancılık sektörü için uygun şartların bulunmasına rağmen, sektör bakımından yeterli öneme ve değere ulaşamamıştır.
► Önemli ticaret ve ulaşım yollarına göre durumu	• Önemli ticaret ve ulaşım yollarının geçiş vekesişim bölgesinde yer alır.
► Kültürel ve sosyal özelliklerine göre durumu	• Asya-Avrupa kültürlerinin iç içe yaşandığı, zengin bir tarihi mirasa ve etnik zenginliğe sahiptir.
► Su kaynaklarına göre durumu	• Su kaynakları bakımından komşu ülkelere göre zengin ve stratejik değere sahiptir.
► Günümüzde sahip olduğu özelliklere göre durumu	• Ekonomisi geçmişten günümüze artan bir yapıdadır. Özellikle genç nüfus bakımından zengindir. Bölgesindeki siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerde belirleyici rol oynayan bir ülkedir.

Balkanlar, Kafkaslar, Orta Doğu ve Orta Asya bölgeleri, Türkiye'nin jeostratejik ve stratejik ilgi alanının bir parçasıdır. Bu coğrafyada yapılması gereken her girişim, her farklılık Türkiye'nin güvenliği ve geleceği bakımından önem arz etmektedir. Bu nedenle Türkiye, Avrupa Birliği'nce Balkanlar'dan, ABD tarafından Orta Doğu'dan, Rusya tarafından da Orta Asya ve Kafkasya'dan dışlanmak istenmektedir. Bu bağlamda Türkiye, jeopolitik önemini ortadan kaldırmaya çalışan ülke ve bölgelere karşı güçlü bir diplomatik politika izlemesi gerekmektedir (Külebi, 2009).

Türkiye'nin AB ile yakın bağları ve daha demokratik bir yönetime olan inancı diğer güçler tarafından tehdit olarak görülmektedir (Öniş, 2003). Dolayısıyla, Türkiye'nin gelişen jeopolitik rolünü sınırlamak için adımlar atıldığı açıktır. Türkiye önemli bir jeopolitik ve jeostratejik konuma sahipken, aynı zamanda dünyanın en karmaşık bölgelerinde (Balkanlar, Kafkaslar, Orta Doğu ve Orta Asya) yer almakta ve Türkiye'yi geliştirmeye ve uygulamaya zorlayan yoğun ve tutkulu olayların merkezinde yer almaktadır (İlhan, 1999).

Türkiye'nin etrafında ortaya çıkan sıkıntılar, ulusal ve uluslararası seviyede tehdit meydana getirmekte ve güç odaklarınca Türkiye'nin jeopolitik bakımdan ehemmiyetini zayıflatılmasına ve ortadan kaldırılmasına yönelik politikaların üretilmesini daha basit hale getirmektedir. Bu bakımdan Türkiye için tehdit oluşturan hassas bir jeopolitik konum meydana getirmektedir. Fakat Türkiye'nin bölge ülkeleriyle dünden bugüne kültürel, sosyal, tarihi, ekonomik ve dini bağları fayda sağlamaktadır. Kurulduğu ülkelerle ekonomik, ticari, sosyal, kültürel, askeri vb. alanlarda işbirliği yaparak, aralarındaki tarihi geçmiş bağları güçlendirme politikası izlemekte, komşu ülkelerin sorunlarına kayıtsız kalmamaktadır; sıkıntılarında ve çatışmalardan korunmak, uzak durmak için çeşitli tedbirler alınmaktadır (Yıldız, 2012). Yukarıda da belirtildiği gibi, Türkiye'nin coğrafi konumu, ekonomik ve bölgesel güvenlik açısından büyük ehemmiyet arz etmektedir.

Türkiye, dünya hegemonyasının küreselleşmesinde uzlaşmacı bir jeopolitik statüye sahiptir. Küreselleşmenin uyumlu bir ortam yaratamaması; AB ve ABD'nin küreselleşme ile birlikte kapitalizmi uygulaması ve emperyalist oluşumların küreselleşme tarafından desteklenmesi nedeniyle daha tehlikeli oluşumların ortaya çıkması olasıdır. Bu durumda, uluslararası sahnedeki çeşitli güç merkezleri keskin bir şekilde bölünebilir ve yeni küresel çatışmaların ana unsurları haline gelebilir. Türk kültürünü temsil eden Kafkaslar, Türkiye, Orta Asya ve Türkiye dünya barışının önemli statüsü dengelerine katkıda bulunabilmektedir. Türkiye, herhangi bir cemaate veya kuruluşa üye olmadan, bağımsız bir hükümdar olarak Türkiye Cumhuriyeti için birleşik bir kimlik siyaseti oluşturarak bunu başarabilmektedir (İlhan, 2004).

2.4. Savunma Sanayi

Savunma, herhangi bir saldırıyı engelleme ve müdafaa etme anlamına gelirken ulusal olarak ise bir devletin bağımsızlığı ve egemenliğinin devamlılığı için diğer devletlere karşı kendisini korumak için yaptığı faaliyetler olarak tanımlanır. Bir devletin diğer devletler üzerinde egemenlik oluşturmaya yönelik çabalarına karşı devletlerin kendilerini korumak ve muhtemel tehditlere ve saldırılara karşı önleme yapma çalışmaları bu kavramın içerisinde ele alınmaktadır (Özaydın, 2021).

Geçmişten günümüze bir devletin var olmasının göstergesi olarak, güvenlik ve savunma kamu hizmeti olarak önemli bir yer tutmaktadır. Belli bir halk üzerinde egemenlik örgütlenmesinin ilk şartı olarak, diğer devletlerin aynı halk üzerinde egemenlik çabalarının bir reddi olarak görülmektedir. Bu durum devletin, dışarıdan gelebilecek saldırılara ve müdahalelere karşı savunma yapmasını zorunlu kılmaktadır. Savunma hizmetleri, çağımız modern devletlerin yapısında da devletlerin ana ve asli fonksiyonu şeklinde kabul edilmektedir.

Savunma hizmeti ayrıca bir ortak tüketim hizmeti şeklinde de tanımlanabilmektedir. Bunun nedeni, savunulan bölgede hayatını idame ettiren herkes gönüllü bir şekilde yer alsın veya almasın istese de istemese de verilen hizmetten fayda sağlamaktadır. Çünkü bir bölgede verilen hizmet kaçınılmaz şekilde o bölgede yaşayanların hepsinin fayda sağlamasına imkân tanımış olur. Bu nitelik kapsamında savunma hizmetlerinin tam kamusal mal çerçevesi içerisinde değerlendirildiği görülmektedir. Zira kolektif olarak yapılan hizmetin ve kolektif tüketimin özgün bir emsali olarak sunulmakta olup belli bireylerin verilen hizmetten mahrum bırakılması bahse konu olamaz (Zengin R. , 2010).

Savunma sanayi; devletlerin silahlı teşkilatlarının, barışın kalıcı olarak sağlanmasına yönelik, muhtemel risklere, tehditlere ve saldırılara her daim hazır olarak bulunması adına tüm taktik ve stratejik amaçlar doğrultusunda gerekli teçhizat ve silah sistemlerini yapan ve geliştiren, aynı zamanda diğer sanayi kollarıyla da işbirliği içerisinde olan işletme ve üretim tesisleri topluluğudur. Savunma sanayi, endüstriyel ve askeri bir tesis olarak ülkelerin savunması ile ilgili gereksinimlerinin karşılanması amacıyla çok çeşitli işletmeler tarafından yapılan ticari etkinlikler ve savunma sistemlerinin üretimine yönelik gerekli ar-ge faaliyetleriyle silah ve alt sistemleri ile bunların parçalarının üretildiği endüstridir. Ayrıca ülkelerin mali yapısının, işgücünün, bilimsel potansiyellerinin, siyasi-akademik-askeri-stratejik konseptinin, coğrafi durumunun ve öteki sanayi kollarının bileşkesidir. Ülkelerin savunma sanayisi, o ülkelerde bulunan tüm sanayi kuruluşlarının bir parçasıdır. Aynı zamanda savunma sanayi ülkelerin savunmasında ve güvenliğinde gereksinim duyulan tüm savunma araçlarının

üretimiyle ve sunulan hizmetlerin plan ve programının oluşturulmasıyla ilgili tüm endüstriyel alanları içine alan bir organizasyon şeklinde tanımlanmaktadır (Zengin R. , 2010).

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası'nda yer alan “*Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak*” devletin en önde gelen vazifeleri arasında yer almıştır (Madde 5). Devletin asli görevi olası tehditleri önlemek veya tamamen ortadan kaldırmak üzere ülkeyi müdafaa etmektir. Bu güvenliği sağlamak için milli güç kuvvetlerini kullanan devletlerin varlığını sürdürdüğü coğrafi bölge, nüfusu, silahlı kuvvetlerinden meydana gelen maddi kaynakları, ulusal morali, endüstriyel kaynakları, doğal kaynakları, ekonomik gücü, diplomatik kabiliyetinden meydana gelen insani kaynakların toplamı devletin milli güç faktörleri olarak yorumlanmaktadır.

Bu değerler arasında en önemli güç faktörü silahlı kuvvetler olarak kabul edilmektedir. Ülkemizin dünya üzerindeki önem arz eden konumu itibariyle jeopolitik ve jeostratejik bakımdan ele alındığında savunma sanayinin önemi oldukça büyüktür. Savunma sanayisi, devletlerin hâkimiyetini koruma hedefine uygun olarak milli güç kuvvetlerini desteklemek ve gerçekleşmesi muhtemel saldırılara karşı daima tedarikli olmasını sağlayan yeri yadırganamaz bir sektördür. Türk Savunma Sanayi Politikası ve Stratejisi Esasları (TSSPSE) çerçevesinde, savunma sanayi 3. Madde 'de şöyle ifade edilmiştir: “*Savunma Sanayi, harp silah, araç, gereç ve mühimmatıyla yedek parçalarını ve önemli girdilerini üreten sanayi tesislerinin bütünüdür*” (Özaydın, 2021). Bu nedenle caydırıcı bir etkiye sahip, kabiliyeti yüksek ve kendi kendine yeteri olan milli bir savunma sanayi gücüne sahip olması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır (Çetin S. , 2015).

2.5.Savunma Sanayinin Önemi

Ülkeler, coğrafi konumları, ekonomik durumları, siyasi yönetim şekilleri, yer altı ve yer üstü kaynakları gibi çoğu etkene dayalı olarak, başka devletler ya da devlet dışı faktörler tarafından ortaya çıkabilecek tehlikelere ve tehditlere karşı her zaman hazırlıklı olmaları gereklidir. Bu sebeple ülkelerin, uluslararası konularda anlaşmazlıkların ortadan kaldırılmasında ve çözümlenmesinde etkin bir şekilde rol alabilmek ve küresel olarak egemenliğe sahip liderlerden biri sıfatıyla söz sahibi olmak için adından söz ettirecek düzeyde bir savunma sanayisi sistemine sahip olması gereklidir. Güçlü savunma sanayisi olan ülkeler, hem güçlü ordulara sahip olurlar hem de uluslararası stratejik ve taktiksel kararlara da sahip olurlar. Böylece sahip oldukları bu karar mekanizması ile meydana gelebilecek tehlikelere ve tehditlere karşı caydırıcılığı olan bir güce de sahip olmuş olacaktırlar. Ülkelerin savunma

sanayisinin gelişmiş olmasının bir diğer faydası ise ülkelerin hem ulusal hem de uluslararası düzeydeki gelişmişlik düzeyi üzerindeki etkileridir. Ülkelerin mevcut sanayi politika kararları ve bu kararların etkin bir şekilde uygulanabilmesi, hem uluslararası pazarlarda söz sahibi olabilmeleri hem de ülkelerin ekonomik olarak gelişmeleri bakımından önem arz etmektedir. Savunma sanayisi yalnızca ulusal düzeyde güvenlik için ihtiyaç duyulan askeri malzeme ve silah üretimi değil, kullanılmakta olan teknoloji ve gerekli alt yapı çalışmalarıyla diğer sektörlerin gelişmesine de katkıda bulunmaktadır (Özaydın, 2021). Savunma sanayisi için ayrılmış olan kaynaklar tek başlarına ele alındığında ekonomik verimliliği hususunda birçok ekonomi bilimcileri nezdinde tartışma konusu olmaktadır.

Savunma sanayisinin ulusal düzeydeki stratejiler ve politikaların uluslararası düzeyde uygulanabilmesindeki etkisi, caydırıcılık bağlamındaki katkısı, önemli savunma sistemleri için dışa bağımlılığın meydana getirdiği tehlike arz eden riskleri aza indirmesini, teknolojik gelişmelere ve ulusal düzeydeki refaha katkısı gibi önemli nitelikleri bulunmaktadır.

Savunma sanayisi gelişmiş düzeyde olan ülkeler ele alındığında; özellikle de geniş ölçekli olarak savunma tedarik tasarılarının kendi ülkelerine yönelik en yüksek yararı getirecek alanlarda gerekli teknolojik altyapıyı geliştirilebilme, sanayileşme düzeyini en yüksek seviyelere çıkarma, iş gücü bağlamında kaliteyi artırma, temel bilimler nezdinde eğitim ve öğretimi, uygulamalı bilimler nezdinde de araştırma ve geliştirme imkânlarını geliştirmek maksadıyla kullanma çabası içerisinde oldukları görülmektedir.

Dışa bağımlı bir şekilde savunma sanayisini tedarik etmeye yönelik çalışmalar yapan ülkeler ise yapılan savunma programlarında sağlanan yardımlar olsa da, dışa bağımlı bir şekilde yatırım yapılan sektörlerde yeni ürünler tasarlayacak teknolojiyi üretememektedir. Milli bir savunma sanayi oluşturmak istememizin ana nedeni, ülkemizin bu alanlardaki dışa olan ihtiyacını mümkün olduğunca minimum seviyeye indirmek ve uluslararası alanda çok önemli yaptırım mekanizmalarından biri olarak görülen askeri caydırıcılığı mümkün olan en üst seviyeye yükseltmektir.

Çağımızda geline ekonomik ve siyasi durum askeri caydırıcılığın geniş ölçüde, silahlı güçlerin bünyesinde olan silah sistemlerinin miktarı ve asker sayısı ile değil, bu sistemlerin milli bir şekilde tasarlanıp üretilmesiyle meydana gelen etkinliği ve istenilen zamanda ve yerde, hiçbir sınırlandırmaya bağlı olmaksızın kendi hür iradesiyle kullanabilme serbestliğiyle ölçülmektedir (Köseoğlu, 2010).

2.6.Savunma Sanayinin Özellikleri

Savunma sanayii, toplumsal kalkınmaya ve dünya barışına katkı sağlayacak şekilde geliştirilebilir ve kurallar çerçevesinde işler. Devletler, milli sanayi kuruluşlarını ulusal hedeflerine ulaşmak için etkin bir şekilde kullanır. Bu kuruluşların önemi, devlet politikalarına bağlı olarak değişmekle birlikte, ulusal çıkarların korunması ve güvenliğinin askeri, ekonomik ve siyasi unsurlarla birlikte değerlendirildiği vurgulanır. Bu nedenle, bu örgütlerin ve savunma sanayii unsurlarının desteklenmesi büyük önem taşır (Gülsoy, 2020).

Ülkelerde savunma sanayisinin gerekliliğinin ana nedenleri iki şekilde incelenmektedir. Bunlardan ilki; ülkelerin güvenliklerinin sağlanması adına silahlı güçlerin, özellikleri gizli ve yüksek teknolojik özelliklere sahip olan savunma sistemleriyle donatılmış olmasıdır.

Savunma sanayisine duyulan ihtiyacın başlıca nedenleri iki şekilde incelenir. İlk olarak, devletlerin güvenliğini sağlamak için silahlı kuvvetlerin gizli ve teknolojik olarak gelişmiş savunma sistemleriyle donatılması gerekliliği vardır. İkinci olarak, savunma sanayisi ülkenin savunma ihtiyaçlarını karşılayarak, ülkenin endüstriyel, bilimsel ve teknolojik potansiyeline katkıda bulunarak sosyal ve ekonomik fayda sağlar. Savunma sanayii, müşterilerinin genellikle devlet kurumları olan savunma konularıyla ilgilenen resmi kuruluşlarla çalışma özelliğine sahiptir. Bu durum, savunma sanayinin diğer sektörlerden önemli yapısal farklılıklarını ortaya koyar. Savunma sanayi sektörü, ileri ve gelişmiş teknolojilere sahip olma hedefiyle diğer sanayilerin teknolojik gelişimini desteklemek, kendi ordusunun ihtiyaçlarını karşılayabilecek güvenilir teçhizata sahip olmak ve ülkenin silahlı kuvvetlerini milli kaynaklarla ekonomik bir şekilde kullanma yolunda bağımsız ve egemen bir politika izlemek amacını taşır (Albayrak, 2015).

Ülkemizde savunma sanayi, Türkiye'nin Savunma Sanayii Politikası ve Stratejisi Esasları (TSSPSE) kapsamında belirlenen ayrıntılı kurallara tabidir. Bu politika ve strateji belgesi, Türkiye'nin savunma sanayi alanında hassas yüksek teknoloji üretim tekniklerini kullanma, özel kalite standartlarını benimseme, eğitilmiş çalışanlara sahip olma ve sürekli olarak en son teknolojiyi takip etme gerekliliğini vurgular. Savunma sanayii, araştırma ve geliştirmeye büyük bir önem verir ve genellikle büyük yatırımlar gerektiren üretim süreçlerini içerir. Güvenlik ve gizlilik gibi özel şartlara titizlikle uyulması gereken bir sektördür. Savunma sanayi, genellikle tek bir alıcının varlığı ve sınırlı ihtiyaçlar nedeniyle süreklilik sağlamak için dış pazarlara açılma gerekliliği taşır. Bu sektörde faaliyet gösteren firmalar, uluslararası pazarlarda rekabet edebilmek için güvenlik ve gizlilik gibi özel şartlara dikkat etmek zorundadır. Savunma sanayii, üretiminin ve faaliyetlerinin güvenlik açısından hassas olduğu bilinciyle hareket eder. TSSPSE belgesi, Türkiye'nin savunma sanayi politikasının temel prensiplerini ve stratejik

hedeflerini belirlemektedir. Bu belge, Türkiye'nin milli savunma sanayiini geliştirmek, dışa bağımlılığı azaltmak, savunma teknolojilerini yerli kaynaklarla üretebilmek ve ulusal güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak amacını taşır. Savunma sanayii, güvenlik ve ulusal çıkarlar gözetilerek planlı bir şekilde yönlendirilir ve bu belge doğrultusunda ilerler (Gülsoy, 2020).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Tarihsel Süreçten Günümüze Türk Savunma Sanayi

3.1. Metehan'dan Osmanlı İmparatorluğuna Kadar Olan Dönem

Metehan, MÖ 209'da Türk tarihinde inkılap özelliğinde bir metotla Hunların tahtına çıkmıştır. Kendisinden toprak arzulayan Tung-huları feci bir biçimde cezalandırmıştır. İmparator, dünya tarihinde benzeri görülmemiş taktiklerle Çin'i kuşatma altına almıştır ve sonucunda vergiye bağlamıştır. Tüm Türkçe konuşan halkları Hun egemenliğine alarak, Türk siyasi birliğini yeniden sağlamıştır. Hun devleti sadece Orta Asya'da değil her alana yayılmış, bu da onları dünyanın en büyük gücü yapmıştır.

Metehan ıslık oku icat etmiş ve bu oklarla okçu süvari birliğinin eğitimini emretmiştir. Disiplinle yapılandırılmış bir ordu adına katı disiplin kuralları oluşturmuştur. Askerin sadakatini ölçen güven testleri uygulamıştır. Nitekim Metehan okunu hangi yöne atar ise askerlerde o şekilde atmaya mecbur kılınmıştır. Üç bin yıl önce Türkler tarafından ehlileştirilen, binek ve yük hayvanı olarak evcilleştirilen atlar, onların en büyük serveti ve aynı zamanda atalarının ruhuna kurban edilen kutsal bir varlık olarak görülmekteydi. (Atalay, 2014)

Kara kuvvetlerinin kuruluş tarihi, Büyük Hun İmparatoru Mete Han'ın tahta çıktığı tarih olarak kabul edilmektedir. M.Ö. 209 yılına dayanmaktadır. Mete Han ilk kez kendisi tarafından oluşturulan ve M.Ö. 209 yılında kurulan düzenli Türk ordusunda 10.000 süvariden oluşan en büyük birliğe "tümen" adı verilmiştir, tümenler binlere, binlerde yüzlere, yüzler onlara ayrılarak, her bir tanesinin başına Tümenbaşı, Binbaşı, Yüzbaşı ve Onbaşı rütbesi bulunan komutanlar görevlendirilmiştir. Aşağıdan yukarı doğru emir-komuta zinciri oluşturularak ve birbirleri ile bağlantı kurulmuştur. Mete Han ile tarihe giren bu teşkilat yapısı, günümüze kadar gelen bir yelpazede hüküm sürmüş diğer Türk devletlerinde de devam etmiş ve Türk ordusu, dünyaya yayılan sayılı ordulardan birisi haline gelmiştir.

Göktürk İmparatorluğu, Orta Asya tarihinde oldukça önemli bir devlettir. 6. Yüzyılda temelleri atılan bu imparatorluk, 8. Yüzyılın ilk çeyreğinde parçalanmış olsa da Orta Asya'ya tesir eden birçok topluluğun ataları olarak kabul edilir. Bu dönemde Tonyukuk, Kutlug Kağan'la beraber giriştiği özgürlük mücadelesinde devletin temelini atmak için birçok karar alınmasında etkili olmuştur. Bilhassa Türklerin yaşam tarzı üzerine birçok düşünce ortaya çıkmışken Tonyukuk, Maniheizm dinini kabul etmemeleri, Türklerin eski yaşam tarzlarıyla yaşamaları gerektiğini savunmuştur. Bu hususta Tonyukuk'un öne sürdüğü gibi Türklerin göçebe yaşam tarzı devam etmiştir. Bu sebeple Çin sınırında yerleşik olarak bulunan Türk

boylarının bu sınırdan uzaklaşarak dağlık bölgelere doğru göçmesini sağlamıştır. Türk boylarını daha güvenli bölgelere yerleştirdikten sonra en hızlı şekilde toparlanarak yeni stratejilerinin saldırmaya yönelik olduğunu gözler önüne sermiştir. Türklerin hızlı hareket etme kabiliyetlerinin bir başarı getireceğini ön görmüştür. Bu öngörünün de bir süre sonra gerçekleştiğini kanıtlamıştır.

Türk ordusu gerçekleştirdiği savaşlarda genel olarak saldırıya yönelik bir savaş tarzı benimsemiştir. Türkler savaş meydanlarında genel olarak "hilal taktiği" denilen savaş taktiğini başarıyla uygulamaktaydılar. Gerçekleştirdikleri bu taktikte savaş sırasında merkez, sağ ve solmak olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Merkezdeki askerler düşmana saldırmakta ve bir süre sonra da geri çekilmektedirler. Bunu gerçekleştiren at üzerinde olan askerler ok atarken bir yandan da savaşmaya devam ederlerdi. Bu sayede geriye doğru kaçan askerleri takip eden düşman askerleri orduların sağ ve sol kol tarafından pusuya düşürülürdü. Çember içerisine alınan düşman askerleri bu vesileyle etkisiz hale getirilir, gerekli şartlar oluşursa savaş da kazanılabilirdi.

İlk Türk devletlerinde savunma araçları olarak askerlerin baş bölgesini korumak adına tunç ve demirden yapılan miğferler yine savunma amacıyla demirden yapılan ve metal ile kaplanmış kalkanlar kullanılmıştır. İlk Türk İslam devletlerine gelindiğinde ise sur, burç, ordugâh, kale, kışla, tersane ve kule gibi yapılar ülke sınırlarını savunmak amacıyla inşa edilmiştir. Bunlara ek olarak Anadolu Selçukluları döneminde kervansarayların kale ve savunma yapıları olarak kullanıldığı görülmüştür.

Türkler'de çeliği kullanma becerisi güvenlik sağlamada belirleyici rol oynamıştır. Bu sayede Avarların Avrupalılara, Hunların Avarlara ve Avrupalılara üstünlük sağladığı görülmüştür. Türkler tarih sahnesine çıkışlarından itibaren, demir ve çelik kullanımında üstün bir beceri göstermişlerdir. Demiri en iyi şekilde işleyerek son derece dayanıklı ve nitelikli silahlar üretmişlerdir. Bu sebeple Türklerin savaş alanlarında üstünlük sağlaması ve güvenliklerini garanti altına alması kaçınılmaz olmuştur.

Bilhassa Avarlar üzerinde Türklerin çeliği kullanmalarının etkileri incelenebilir. Avarlar, 6. ve 8. Yüzyıllar arasında Orta Avrupa'da hüküm süren bir Türk halkıdır. Çelik kullanımı bu topluluk için büyük bir avantaj sağlamıştır. Çelik silahlarla birlikte savaşlara katılan Avrupa'nın birçok yerinde düşmanlarına karşı büyük bir üstünlük sağlamışlardır. Bu üstünlüklerini, Türklerin çeliği işleme ve ona dayanıklılık kazandırma yeteneklerine ve becerilerine borçludurlar.

Türkleri savaşlarda üstün kılan bir özellik de askerlerin ve atlarının zırhlı olması sebebiyle düşman birlikleri üzerinde psikolojik ve stratejik bir üstünlük sağlamıştır. Bu üstünlük ateşli silahların kullanımına kadar devam etmiştir. Göktürkler'in Avar egemenliğinden bu vesileyle kurtuldukları da tarihi bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır (İnalcık, 2017).

Başlangıçta Orta Avrasya konargöçer toplulukları tarafından deri ve ahşaptan yapılan üzengi ilk olarak bu topluluklar tarafından üretilmiştir. Üzengi ata binmede dengeyi sağlamak için kullanılmıştır. Üzengileri, Avrupa'ya ilk kez Avar topluluğunun yaymasının yanı sıra Göktürk Kağanlığı döneminde demirden dökülen ikili üzengilerin yaygın hale gelmesinin, büyük bir atlı ordusu olan Göktürk Devleti'nin yenilikçi tutumundan kaynaklandığı söylenilebilir (Maksud, & Muradaliyev, 2020).

Hunlar ise, Avarlar döneminden önce, Orta Asya'da etkin olan bir Türk topluluğuydu. Türklerin çelik kullanımı, hunlar için de büyük bir güç kaynağı olmuştur. Hunlar çelik kılıçlar ve oklar kullanarak, sahip oldukları çelik zırhlarla donanmış şekilde, Avrupa'daki Roma imparatorluğuna karşı başarı elde etmişlerdir. Bu durum, Türklerin çelik kullanımının Hunlar üzerindeki etkisini göstermektedir.

Timur devleti ise Hindistan seferi itibarıyla savaşlarda fil kullanmaya başlamıştır. Timur'un gerçekleştirdiği savaşlarda filleri ilk olarak kullanımı Hindistan seferinden ganimet olarak getirdiği fillerle başlamaktadır. Timur'un fillerle gerçekleştirdiği savaşlardan en önemlisi şüphesiz Ankara Savaşı'dır. 1402 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu ve Timur İmparatorluğu karşı karşıya geldi. Savaş, Osmanlı ordusunun saldırısı ile başlamış ve iki tarafın çetin mücadeleleriyle devam etmiştir. Bir süre sonra Timur savaşın seyrini değiştirecek hamlesini yaparak üstünlüğünü sağlamıştır. Bu üstünlük Timur'un Hindistan seferinden getirdiği savaş filleri sebebiyle gerçekleşmiştir. Birbirlerine zincirlenmiş çok sayıda savaş fillerini gören Osmanlı askerleri geri çekilmek zorunda kalmış bu savaş stratejisi ile vakit geçtikçe güç kaybeden Osmanlı tarafı yenilgiye mahkûm olmuştur.

Türk tarihi milattan binlerce yıl öncesine dayanmaktadır. Türklerin en eski ve milli silahları şüphesiz ok, yay ve at tır. Demirin kullanılmasıyla birlikte ilk Türk devletleri kılıç, kalkan, kargı, mızrak, balta ve temren üretiminde ustalaşmış ve bunları kullanmışlardır. Türkler Orta Asya'dan ilk defa Anadolu'ya gelince etrafı denizlerle çevrili olan bir kara parçasına ayak basmışlardır. Çevresinin sularla kaplı olmasından dolayı Türk devletleri denizcilik serüvenini başlamıştır. Anadolu Selçuklu devletinin Marmara kıyılarında inşa ettiği tersane ile denizcilik alanındaki sanayi adımları atılmıştır.

3.2.Osmanlı İmparatorluğu Dönemi

Osmanlı İmparatorluğu kuruluşundan itibaren her dönemde harp sanayi faaliyetlerine önem vermiş olsa da savunma sanayisi ile ilgili ilk adımlar yükselme döneminde atılmıştır. Fatih Sultan Mehmet döneminde Tophane-i Hümayun kurulmuş, dönemin en önemli savunma sanayi ürünleri olan top ve savaş gemileri çağın ilerisindeki teknikler kullanılarak tamamen yerli olanaklarla üretilmiştir. (Özaydın, 2021). İstanbul'un fethinde yararlanılan havan topu ve ilk kez kullanılan yivli top yalnızca Osmanlı İmparatorluğu tarafından üretilmekteydi. İlk başta sadece İstanbul'da kurulan baruthaneler ve top dökümhaneleri daha sonra yurdun diğer bölgelerine modern üretim tesisleri olarak yayılmıştır (Geçgin, 2008). İstanbul, Edirne, Birecik ve Erzurum'da Araştırma-Geliştirme (AR-GE) tabanlı silah üretiminin yapıldığı tesisler ve bunun yanı sıra İstanbul, Kahire, Belgrat ve Selanik'te mühimmat fabrikaları inşa edilmiştir. Yapılan bu harp sanayi ürünleri ile hem kapasite hem de teknoloji olarak Avrupalı devletlerin ilerisine geçilmiştir (Gülsoy, 2020).

Kanuni Dönemi'nde ise savunma sanayii alanında birçok önemli faaliyetler bulunmaktadır. Bu faaliyetler arasında askeri teşkilatlanma, silah üretimi ve kale inşası gibi faaliyetler yer almaktadır. İmparatorluk bilhassa top ve tüfek üretimine önem vermiş, saray bünyesinde gerçekleştirilen çalışmalarda ordunun ihtiyaç duyduğu cephaneler üretilmiştir. Kanuni döneminde gerçekleştirilen bu faaliyetler Osmanlı İmparatorluğunun gücünü arttırmış ve diğer devletler üzerinde baskınlık kurmuştur.

Sultan V. Mehmet'in 1909 yılında İmalat-ı Harbiye hükümetini kurmasıyla birlikte Türkiye'de savunma sanayiinde ilk değişimler başlamıştır. Manufaktur-i Harbiye Müdürlüğü, Sultan II. Mahmud döneminde inşa edilen Tophane Müşiriyet'in devamı niteliğindedir. Ancak, özellikle Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sırasında bu tesisler, ordunun savunma ihtiyaçlarını kısmen karşılayabilmiştir (Zengin E. , 2017). O dönemde Ankara Silah Atölyesi, Ankara Silah Mühimmat Atölyesi, Ağaç İşleme Atölyesi, Eskişehir Silah Tamirhanesi, Canlı Mühimmat Atölyesi, Kayseri ve Konya'daki Tamirhaneler, Erzurum Atölyesi gibi fabrikalar Harbiye Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak üretim yapmaktaydı. İstanbul'daki üretim yerleri ise Zeytinburnu, Tophane, Kırkağaç ve Bakırköy'de bulunmaktaydı.

Ayrıca kereste fabrikaları Hendek ve Bayramiç'te, güherçile fabrikaları ise Konya ve Kayseri'de yer almaktaydı. (Özlü, 2006). Ancak, Kurtuluş Savaşı öncesinde İngilizler tarafından işgal edildiği için silah fabrikaları, Harbiye Genel Müdürlüğü, Taşkısla, Maçka Cephaneliği, Bahriye Bakanlığı, tersane depoları ve ambarları, Piripaşa Ambarı, Karaağaç Mühimmat Deposu, tapa fabrikası ve şenlikleri, Kâğıthane Menzil Çobançeşme Depoları, Şişli Deposu gibi tesislerin kontrolü İngilizlerdeydi. (Zengin E. , 2017). Tophane fabrikası, bu

dönemde en önemli savunma sanayi tesislerinden biriydi ve üretim ve onarım faaliyetlerine ev sahipliği yapıyordu. Bu fabrikada el ve motor pompaları, antrasit, buhar, elektrik ve gaz motorları, gemi makinaları ve değirmenlerin tamiri, demir ve ahşap torna tezgâhları, matkap ve freze makinaları, buhar kazanları yapılıp tamir ediliyordu (Zengin E. , 2017). Bu dönemdeki savunma sanayii tesislerinin kuruluşu ve faaliyetleri, Türkiye'nin savunma sanayiindeki ilk adımlarını temsil ederken, ilerleyen yıllarda savunma sanayii alanında daha büyük bir dönüşüm yaşanmıştır (Zengin E. , 2017).

18. Yüzyılda gerileme dönemi yaşayan Osmanlı İmparatorluğu başta Avrupa Kıtasındaki gelişmelerin takip edilmemesi, çağın gerisinde kalma sorunsalı ile başlayan daha sonrasında Çanakkale savaşlarının meydana gelmesi ile birçok okumuş aydın insanımızın kaybedilmesi sonucunda Osmanlı'nın gerek askeri gerekse savunma sanayi bağlamında sönük bir devrin yaşanmasına sebebiyet vermiştir.

3.3.Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet dönemi, Türk savunma sanayisi tarihi açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Bu süreçte Cumhuriyetin ilan edilmesi, Türkiye'nin NATO'ya üye olması, Kıbrıs Barış Harekâtı ve sonrasında savunma sanayi alanında yaşanan dönüşüm ve geçirdiği evrim belirli dönemlere ayrılarak açıklanmaya çalışılacaktır.

3.3.1.1923-1950 Dönemi

Yerli üretim çalışmalarının egemen olduğu bu dönemde Büyük Buhranın yaşanması, yerel sanayinin teşviki ve devlet müdahaleciliği gibi faktörler dönemin en önemli ayırt edici özellikleri olarak gösterilebilir. Bu yıllar arasında dünya ekonomisinde yaşanan genel bir dalgalanma sonucunda devletler ekonomik ve sosyolojik olarak büyük sorunlar ile karşı karşıya kalmıştır. Birinci Dünya Savaşı akabinde devletler kendi kaynaklarını kullanmaya başlamış olup dış borçlanma önemli ölçüde azalmıştır. Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde kurulan Cumhuriyet ile beraber ülkemiz de kendi millî ve bağımsız ekonomisini oluşturmayı hedeflemiştir (Şehitoğlu, & Kurt, 2021).

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşunu izleyen bu yıllarda savunma sanayi alanında çok fazla altyapı çalışması bulunmamaktadır. Bu dönemdeki savunma sanayi faaliyetleri, Osmanlı Devleti'nden devralınan tersaneler, İstanbul-Hereke Top ve Bakım Tesisleri, Zeytinburnu Barut Tesisi, Kırkağaç Tapa Fabrikası, Bayramiçi ve Hendek Ağaç ve Sanayi tesisleri, Kayseri ve Konya Güherçile fabrikalarıyla Birinci Dünya Savaşı sonunda Anadolu'ya gizlice getirilen el

tezgâhları ve makinalar ile sadece Kurtuluş Savaşı esnasında inşa edilen birkaç sanayi tesisi ile sınırlı kalmıştır (Adıgüzel, 1998).

Cumhuriyet döneminde yaşanan ekonomik ve teknolojik sorunlara rağmen ülkenin kalkınma ve büyümesi için savunma sanayisinin gelişim ve ilerleme gerekliliği fark edilmiş ve buna yönelik yatırımlar yapılmaya çalışılmıştır. Savunma sanayisi cumhuriyetin ilk dönemlerinden sonra devlet politikası olarak desteklenmiş ve devlet liderliğinde geliştirilmesi planlanmıştır (Özaydın, 2021). Bu doğrultuda ilk olarak 1921’de Askeri Fabrikalar Genel Müdürlüğü kurularak bu tarihlerde savunma sanayisinin temelleri atılmıştır (Gülsoy, 2020).

Askeri Fabrikalar Genel Müdürlüğü bünyesinde; Ankara’da Fişek Fabrikaları ve Marangozhaneler ile Hafif Silah ve Top Tamirhaneleri(1924), Yeni Mühimmat Fabrikası(1927), Pirinç Fabrikası(1928), Kayaş Kapsül Fabrikası(1930), Kırıkkale Elektrik Santralı ve Çelik Fabrikası(1931), Barut, Tüfek ve Top Fabrikaları(1939) ve Mamak Gaz Fabrikası(1943) inşa edilmiştir. 1929 tarihinde Haliç’te bulunan askeri tersanelerin Gölcük’e taşınmasına kararlaştırılmış, bu doğrultu da Gölcük Tersanesi’nin yapımına başlanmıştır. Taşkızak Tersanesi’de 1941 yılında tekrardan faaliyete başlamıştır (Kızıroğlu, 2007).

Türk ordusunun silah ve cephane ihtiyaçlarını karşılamak için Şakir Zümre tarafından 1925’te İstanbul Haliç’te fabrika kurulmuştur. Savunma sanayii alanında ilk Türk özel sektör girişimcisi olan Şakir Zümre, TSK’nın ihtiyacı olan denizaltı su bombaları, uçak bombaları, çeşitli özellikteki yangın bombalarını kurduğu fabrikada seri üretime geçirmiş, 1970’ kadar üretime devam eden fabrika bu tarihten sonra kapanmıştır (Liman, 2020).

1930ların başında İstanbul Zeytinburnu’nda Nuri Killigil tarafından TSK’nın ihtiyacı olan silah, mermi, top mermisi ve tapaları üretmek için fabrika kurulmuştur. Bu fabrikada Killigil, 2. Dünya Savaşı süresince TSK’nın ihtiyaçları doğrultusunda uçak bombası üretimi de yapmıştır. 2 Mart 1949 tarihinde fabrikada patlamalar yaşanmış, aralarında Killigil ’in de bulunduğu 27 kişi hayatını kaybetmiş, çıkan patlamalarla fabrika kullanılamaz hale gelmiştir (Kızıroğlu, 2007).

Nuri Demirağ tarafından 1936 yılında İstanbul’da tesis edilen uçak fabrikasında çok sayıda uçak ve planör üretilmiştir. Nuri Demirağ, *“Mademki bir millet tayyaresiz yaşayamaz, öyleyse bu yaşama vasıtasını başkalarının lütfundan beklememeliyiz. Ben bu uçakların fabrikasını yapmaya talibim.”* diyerek kurduğu fabrika 1943 yılında kapatılmıştır (Güneş E. , 2007). 1941 yılında Türk Hava Kurumu(THK) tarafından Ankara’da kurulan uçak fabrikası havacılık sanayindeki ilk büyük girişim olarak bilinmektedir. Bu fabrika da çok sayıda uçak ve

planör üretimi gerçekleşmiştir. Ankara'da 1945 tarihinde ilk uçak motoru fabrikası kurulmuş ve 1948 tarihinde üretime geçmiştir (Liman, 2020).

Bilindiği gibi Ulu Önder Atatürk askeri kazanımların ardından ekonomik başarılarında gelmesi gerektiğini bildirmiştir. Bunun sonucunda Atatürkçülüğün etkili olduğu bu zaman diliminde sanayileşme bir devlet politikası olarak belirlenmiş ve kullanılmıştır. Devlet sanayileşmenin önünü açarak öncülük etmiştir. Kişilerin tek başına kuramayacağı sanayi kuruluşları devlet tarafından finanse edilerek inşa ettirilmiştir. Şeker fabrikaları, tekstil fabrikaları kurulmuştur. (Ziylan, 2001)

1950'ye kadar devlet, savunma sanayisinin gelişmesine öncülük etmiş ve yerlilik stratejisiyle hareket etmiştir. Bu dönemde savunma sanayii için birçok kuruluş devlet kurumu olarak öne çıkmış ve en büyük milli savunma sanayi kuruluşu olan Makine ve Kimya Endüstrisi (MKE) oluşturulmuştur. Milli savunma sanayisinin altyapısını güçlendirmek amacıyla teknik eğitime geçilmiş ve gerekli teknoloji merkezleri kurulmuştur. (Ziylan, 2001)

Ankara'da milli bir havacılık sanayii oluşturmak için uçak ve motor fabrikaları kurulmuş ve test çalışmaları için rüzgâr tünelleri inşa edilmiştir. İstanbul Teknik Üniversitesi Uçak Mühendisliği Bölümü ise bu alanda eğitim vermeye başlamıştır. Milli olması ve özgün bir teknoloji üretilmesi hedeflenen savunma sanayii o kadar önemli bir konu olarak kabul edilmiştir ki, 1950 yılında tamamlanan ve 1947 yılında başlanan rüzgâr tünelinin yapım masrafları dönemin devlet bütçesinin üçte birini oluşturmuştur. Bu dönemde devlet, savunma sanayiine büyük yatırımlar yaparak milli teknoloji üretimini teşvik etmiştir. Bu sayede Türkiye, savunma sanayii alanında kendi özgün yeteneklerini geliştirmiş ve ulusal savunma ihtiyaçlarını karşılamak için önemli adımlar atmıştır (Özdemir, & Çakmak, 1998).

Erken cumhuriyet döneminde tüm dünya gibi Türkiye'de de siyasi iktidar tarafından gerek kamu gerekse özel sektör olarak savunma sanayi ve havacılık alanındaki gelişmelere kayıtsız kalmamış ve çalışmalara destek verilmiştir. Fakat bu gelişmeler süresinde bazı olumsuzluklar ortaya çıkmış bu olumsuzluklar ve diğer güçlü devletlerin Türkiye'nin bağımsız sanayi hamlelerine engel olmak adına sözde yardım adı altında yaptığı TRUMAN yardımları ile yapılan bu çalışmalara engel olmuş ve açılan yerli fabrikalar kapatılarak Türkiye birçok alandaki gibi savunma sanayisi alanında da dışa bağımlı hale getirilmiştir.

3.3.2.1950-1974 Dönemi

Türk savunma sanayisi 1950'li yıllar da durgunluk dönemine girmiştir. Bunun birinci sebebi, İkinci Dünya Savaşı bitiminde Amerika Birleşik Devletleri(ABD) tarafından finanse edilen Truman Doktrini ve Marshall yardımları sonucunda dışarıdan hazır bir şekilde gelen ürünler iç pazarda talebi azaltmış bu da üretimi olumsuz yönde etkilemiştir. Diğer bir neden ise, 1952 yılında ülkemizin NATO'ya kabul edilmesinden sonra artan askeri yardımlar, savunma sanayi ürünlerinin yurt içinde üretimi sekteye uğramıştır (Liman, 2020). Bu yıllarda ki en önemli gelişme, NATO standartlarına uygun olarak 1957'de Ankara'da inşa edilen mühimmat fabrikası olmuştur. 1967 tarihinde ise Batı Almanya'nın lisansı ile Makina Kimya Endüstrisi Kurumu(MKEK) tarafından Cobra Tanksavar Roketi ile G-3, MG-3 makinalı tüfekleri üretilmeye başlanmıştır (Çetin İ. , 2020).

1960'lı yıllardan sonra Devlet Planlama Teşkilatının kurulması neticesinde savunma sanayi harcamaları daha düzenli bir politikayla oluşturulmaya çalışılmıştır. 1974 yılında çıkan Kıbrıs Barış Harekâtıyla birlikte ulusal kaynaklara ihtiyacın daha fazla olduğunun önemi artmıştır. 1950–1974 yılları arasında askeri fabrika olarak kurularak üretime başlayan tesislerin birçoğu Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT) haline getirilmiş ve Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu (MKEK) bünyesinde toplanmıştır. Bu değişiklikler sebebiyle üretici ve kullanıcı ayrılmış, ihtisaslaşma sağlanamamış, rekabet unsuru oluşmamış ve verimli kalite kontrol sistemi kurulamamıştır (Köseoğlu, 2010).

Bu dönemde çıkarılan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1968-1972) milli savunma alanında yapılan harcamaların artış hızına dikkat çekilmiş, savunma sanayinde yapılacak altyapı yatırımları ilk kez gündeme getirilmiştir. 1970 yılında MSB Teknik Hizmetler Dairesi Başkanlığı'nın kurulması ile savunma sanayiinin geliştirilmesi yeniden ivme kazanmıştır. Savunma hizmetlerinde ihtiyaç duyulan araç ve gereçlerin yeterli miktarda temin edilmesi ile savunma sanayinde millileşme çalışmaları sistemli bir hal alacağı belirtilerek, milli savunma da sanayileşmenin önemi ilk kez belirtilmiştir (Liman, 2020).

Bu dönemi kısaca özetleyecek olursak; Türkiye'nin NATO'ya üyeliği sonucu fazlalaşan askeri yardımlar ile savunma sanayisinde bir gerileme başlamış ve bunun sonucunda üretilen silah teknolojisine egemen olma kabiliyetimizi köreltmıştır. Gereksinimlerin yardımlar ve hazır alım ile karşılanmasının sanayileşme alanındaki olumsuzlukları Avrupa'da 1960'lı yıllarda farkına varılmış iken, bizde bu noktaya 1963 yılında Kıbrıs'ta gerçekleşen olaylar neticesinde Türkiye olaylara müdahalede bulunmak istemesi fakat Türkiye'nin envanterinde çıkarma gemisi olmaması sebebiyle ada üzerinde uçak uçurmakla yetinmek zorunda kalmasıyla varılabilmektedir (Kızıroğlu, 2007).

3.3.3.1974-2000 Dönemi

1974 yılında Kıbrıs Barış Harekâtı'nda müttefik devletlerin uygulamış olduğu ambargo ve engellemeler Türk savunma sanayinin yeniden yerli üretim çalışmalarına başlaması açısından önemli bir çıkış noktası oluşturmuştur. Harekât bittikten sonra savunma sanayisini geliştirmek üzere önemli girişimler, milli bir savunma sanayi oluşturmak için AR-GE çalışmalarına ağırlık verilmiş, teknolojik olarak gelişmiş ve dışa bağımlılığı azaltacak bir savunma sanayi sisteminin kurulması amaçlanmıştır (Özaydın, 2021).

Harekât sonrasında savunma sanayi faaliyetleri hızlanma sürecine girmiştir. Bu süreçte daha önce kurulan Deniz ve Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakıflarına, Kara Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı da dâhil edilmiştir. Bu vakıfların gösterdiği çaba ve Ordu-Millet birleşmesi neticesinde askeri elektronik sanayisinde üretim amacıyla ASELSAN (1975), Hava Kuvvetleri Komutanlığı elektronik bakım onarım desteği için HAVELSAN (1975), pil ve batarya üretimi için ASPİLSAN (1981) gibi kuruluşların temeli atılmıştır. Süreç içerisinde ASELSAN, HAVELSAN ve ASPİLSAN gibi kuruluşlar birleşme kararı aldıktan sonra Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı (TSKGV) adıyla kurumsallaşmıştır (Adıgüzel, 1998).

Yürürlüğe sokulan 3238 sayılı Savunma Sanayii Müsteşarlığının (SSM) kurulmasıyla alakalı yasa "kamu ve özel sektörün yabancı sermaye ve teknoloji katkısı ile" ülkemiz içerisinde inşa edilecek savunma sanayii tesislerine destek verilmesini içermektedir. Nitekim sermayenin çoğunluk kısmı yabancılarda olacak şekilde Türkler ile ortak pek çok yerli şirket meydana gelmiştir ve bu şirketlere birer birer büyük üretim projeleri verilmiştir. FNSS, Marconi, Mikes, Ayesaş gibi şirketler bu statüye giren birkaç şirketten birisidir. (Ziylan, 2001)

Savunma Sanayii Müsteşarlığı'nın teknoloji edinimi konusundaki tutumu, ileri teknolojilerin Türkiye'ye transferinin zor olduğunu kabul etmek yönündedir. Bu tutum, savunma sanayisinin ihtiyaç duyduğu son teknolojiyi transfer etmek için pazarlanabilir bir teknoloji alıcısı olmanın yeterli olmadığını öne sürmektedir. Teknolojik gelişimi izlemenin yolunun, yerli ortaklarla ortak yatırımları desteklemek olduğuna inanılmaktadır. Bu yaklaşım, 1923-1950 döneminde kullanılan "savunma sanayisini özgün teknolojiyle bütünleştirme" felsefesinin tam tersidir.

Yabancı sermayenin ölçülebilir bir şekilde ülkeye giriş yapmaması ve kurulan ortaklıkların özgün tasarım teknolojisi, ürün ve teknolojileri ile dış pazarlarda rekabet gücü sağlamaması, Türkiye'nin bir savunma sanayi üssü oluşturma hedefine ulaşamadığını göstermektedir. Bu durumda, Savunma Sanayii Müsteşarlığı'nın teknoloji transferi konusundaki yaklaşımı, savunma sanayisinin gelişimi açısından eleştirilmekte ve yerli teknoloji

üretimi ve millileştirme konularında daha fazla çaba harcanması gerektiği vurgulanmaktadır. (Ziylan, 2001)

Bu dönemde savunma sanayi alanında yaşanan en önemli gelişmelerden biri de Türk Savunma Sanayii Politikası ve Stratejisi Esasları (TSSPSE) dokümanıdır. Savunma sanayinde yerli katkının artırılmasını amaçlayan bu doküman, Milli Savunma Bakanlığı tarafından hazırlanmış, Bakanlar Kurulunca onaylanmış ve 1998'de Resmi Gazete' de yayınlanmıştır. Bu gelişme, savunma sanayinde yeni bir dönemin başlangıcını oluşturmuştur (Gülsoy, 2020).

TSSPSE'ye göre yeni dönemin savunma sanayi politikası şu şekildedir:

- a. Yerli sektörün yanında yabancı sektöre de açık,
- b. Uluslararası rekabet ve ihracat potansiyeli imkânına sahip,
- c. Dinamik ve yeni teknolojiler meydana getiren bir yapıya sahip,
- d. Teknolojik gelişmeler karşısında çağa ayak uyduracak ve kendini güncelleme kabiliyetine sahip,
- e. Türkiye ile müttefik ülkeler arasında savunma sanayiinde işbirliğini gerekli kılan ve değişen siyasi ortamlardan en az seviyede etkilenen,
- f. Mevcut olanaklardan azami ölçüde faydalanan,
- g. Sivil hedefler doğrultusunda da üretim yapabilen bir savunma sanayi alt yapısının ortaya çıkması amaçlanmıştır (Liman, 2020).

1923-1950 yılları arasında Cumhuriyetin ilk yılları olması sebebi ile ülkenin ekonomik zayıflıkları göz önüne alınarak gerekli yatırım ve finansmanlar sağlanamamıştır. 1950-1974 döneminde ise NATO'ya giriş sonucunda ülkeye gelen dış kaynaklı yardımlar ülke içindeki üretimleri olumsuz etkilemiş ve yatırımlar azalmıştır. 1974-2000 aralığında yaşanan Kıbrıs Barış Harekatı sonrasında uygulanan ambargolar sonucu yerli üretim savunma sanayisine duyulan ihtiyaç önem kazanmış ve yatırımlar artmıştır. Fakat 1999 yılından 2005 yılına kadar geçen süredeki savunma harcamalarına bakıldığında bir azalma görülmektedir. Bu azalmaların sebebi ise yaşanan ekonomik krizler ve terör olaylarının nispeten azalmış olmasındandır. 2005 yılı sonrasında ise savunma yatırımlarının meyveleri alınmış savunma sanayisindeki yerlilik oranı %20 iken bu oran günümüzde %80'lere ulaşmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Türkiye'nin Yaşamış Olduğu Güvenlik Sorunları

Her devlet, huzuru ve refahı için güvenliğini sağlamaya yönelik politikalar uygulamaktadır. Bu kurallar ülkelerin siyasi ortamına, coğrafyasına, tarihi geçmişine ve farklı çıkarlarına göre farklılıklar gösterebilmektedir. Türkiye'nin tehdit olarak gördüğü terör devletleri ve örgütleri bulunmaktadır. Türkiye çok önemli bir coğrafi noktada yer almaktadır. Avrupa ve Asya kıtalarının kavşağında yer alan Ortadoğu, zengin yer altı kaynakları ile Türkiye'nin güneyinde yer almaktadır. Aynı zamanda, terör örgütü PKK ve ona bağlı YPG/PYD uzantıları, Türkiye'nin güneyinde Ortadoğu'da güçlenmiş ve özellikle ABD ve Avrupa'nın desteği sayesinde Türkiye için ciddi bir tehdit haline gelmiştir.

AB ve Rusya'nın komşusu olarak Türkiye, bazı alanlarda mücadele ve engellerle karşılaşmaktadır. Türkiye'nin batısında yer alan Yunanistan ile tarihi, coğrafi ve siyasi sorunları bulunmaktadır. Aynı şekilde doğu komşusu İran ve Ermenistan ile de coğrafi, siyasi, ideolojik, askeri ve bölgesel sorunları bulunmaktadır. Türkiye'nin 15 Temmuz darbe girişiminden bu yana izlediği gerçekçi dış politika, Türkiye'nin tehdit algısını ve bu tehditlere karşı geliştirdiği güvenlik refleksini özetlemektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin yakın ve orta vadede karşı karşıya kaldığı ve kalabileceği güvenlik tehditleri ve bu tehditlerden kaynaklanabilecek devletler ve terör örgütleri aşağıda açıklanmıştır.

4.1. Terörizm

Terörizm ve terör kelimelerinin farklı anlamları vardır. Terör kelime olarak korku ve dehşeti ifade ederken, terörizm kavramı süreklilik ve siyasi anlam içermektedir. Terörizm, diplomasi ve savaş yoluyla elde edilemeyecek sonuçlara ulaşmak, itaate zorlamak ve sindirmek amacıyla, felsefe ve ideolojiye dayalı olarak, terör ve şiddetin siyasi amaçlar için hesaplı ve sistemli bir şekilde kullanılması olarak ifade edilebilir (Caşın, 2008).

Dini, siyasi veya ideolojik amaçlara ulaşmak için sivil halka, devlet yönetimine ve kamuoyuna yönelik her türlü şiddet eyleminin, tehdit, yıldırma ve korku tohumları ekmenin ifadesi olan terörizm, ülkemizin en önemli meseleleri arasında yer almaktadır. Şiddet içeren terörizm, siyasi ve sosyal verimlilik üzerinde olumsuz etkilere ve önemli ekonomik maliyetlere sahiptir (Uysal, & Ark, 2009).

Terör, hem toplumsal hayatın dengesini hem de ülkenin ekonomik dengesini çok olumsuz etkilemektedir. Terörün kesin sonuçlarını belirlemek çok zordur. Son yıllarda sayısı

önemli ölçüde artan terör saldırıları, ülke vatandaşlarının hayatını ve devletlerin politikalarını etkilemektedir. Özellikle 2001 yılından sonra terör saldırılarının yoğunlaşması tüm dünya ülkelerinin bütçelerine ek bir yük haline gelmiştir. Terör saldırılarının amaçlarından biri de ülke ekonomisini alt üst etmek, mevcut hükümete olan güveni sarsmak ve ekonomik sorunlar nedeniyle ülkede huzursuzluk yaratmaktır. Ekonomik gelişme, bir devletin ve dolayısıyla hükümetlerin başarısının en önemli göstergesidir. Bu nedenle ülke yöneticileri, ekonominin düzgün işleminin mevcut varlıklarını devam ettirebilmelerinin koşulu olması gerektiğinin bilincindedirler ve bu konuya büyük önem vermektedirler (Açıkalın, 2010).

Terör saldırıları ülkedeki sosyal hayatı, yatırım ve sermaye harcama alanlarını, ekonomik büyümeyi, kamu harcama dağılımını ve turizm sektörünün gelişimini doğrudan etkilemektedir. Bu olumsuz etkileri nedeniyle terörizm bölgesel güvenliğe yönelik en önemli tehdit olarak kabul edilmektedir. Terör ve terörizm dünyanın birçok yerinde ekonomiyi olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle Ortadoğu ülkeleri ve Afrika kıtaları ekonomik olarak geride kalmaktadır. Terör saldırıları diğer bölgeleri de olumsuz etkileyerek ülkeleri geride bırakmıştır (Asker, 2022).

Türkiye'nin yaşamış olduğı güvenlik sorunlarının başında terör gelmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti kuruluş yıllarından itibaren farklı ideolojik, etnik ve dinsel yaklaşımları benimsemiş terör örgütleri ile mücadele etmektedir. PKK/KCK ve bunların uzantısı olan PYD/YPG gibi etnik bölücü, DHKP-C gibi aşırı solcu, El Kaide, DEAŞ ve FETÖ gibi dini değerleri kullanan terör grupları ile mücadelesini sürdürmektedir. Ülkemizi hedef alan bu örgütler ülke içinde yapılandıkları gibi ülkemize komşu olan farklı ülkelerin sınırları içerisinde de faaliyetlerine devam etmektedir.

PKK'nın Türkiye'deki varlığı 1970'lerin ikinci yarısından itibaren ilerlemeye başlamıştır. 1984 yılından itibaren silahlı mücadele yürütmekte ve Türkiye'nin otoritesini sarsmayı hedeflemektedir. PKK, değişen şartlara ve ortama bağlı olarak farklı mücadele yöntemleri kullanmıştır. Bu yöntemlerden biri, Türkiye dışında örgütlenerek ekonomik ve insani kaynaklarını artırmaktır. Bu çerçevede, PKK'nın Suriye'deki varlığını sürdürebilmesi için 17 Ekim 2003 tarihinde Yekitiya Demokrat/Demokratik Birlik Partisi (PYD) kurulmuştur. PKK/KCK terör örgütü, Abdullah Öcalan'ın talimatları doğrultusunda hareket etmektedir. 1979'dan 1998'e kadar Suriye'yi üs olarak kullanan PKK, daha sonra Suriye'nin kuzeyinde üsler kurmuştur. Bu üsler, Türkiye ile İran arasındaki güney sınırı boyunca bir terör koridoru oluşturmuştur.

Terör koridoru, Kandil Dağı'ndan başlayarak Irak'ın kuzeyinden Suriye sınırına kadar uzanmakta ve Akdeniz'e kadar geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu koridorun 320 km'si Irak, 920

km'si ise Suriye sınırları içerisinde. PKK'nın bu bölgelerdeki varlığı Türkiye'nin güvenlik endişelerini artırmış ve Türkiye, terörle mücadele çabaları kapsamında bu bölgelere yönelik operasyonlar gerçekleştirmiştir. PKK'nın Suriye'deki varlığı, Türkiye ve bölge ülkeleri arasında ciddi güvenlik sorunlarına neden olmuş ve bölgedeki siyasi dengeleri etkilemiştir. Bu koridor boyunca kurulacak devlet terörü yapılanmasının amaçları şunlardır:

- Türkiye'yi güney komşularından izole etmek,
- Beklenmedik bir şekilde sınır illerimize roketler, havan topları ve uzun menzilli silahlarla saldırmak,
- Terör örgütü PKK/YPG'ye geniş bir alanda faaliyet gösterme imkânı vermek,
- TSK'yı bu alanda meşgul etmek,
- Türkiye'nin Doğu Akdeniz'den izolasyonu olarak gösterebiliriz (Asker, 2022).

Türkiye bu terör koridorunu engellemek için Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı harekâtlarını düzenlemiştir. Fırat Kalkanı Harekâtı'nın ardından Cerablus ve El Bab kentleri terörden arındırılmıştır. Zeytin Dalı Harekâtı'ndan sonra başta Afrin olmak üzere Fırat'ın batısındaki alanlar Türk kontrolüne girmiştir. Barış Pınarı Harekâtı ile Telabyad ve Rasulayn şehirleri terörden temizlenmiştir. Bu operasyonlardan sonra Türkiye'nin gücünü ve kararlılığını göstermesi son derece önemlidir. Bu harekâtlar neticesinde;

- Türkiye, sınırlarında arzu edilen terör koridorunun oluşmasına asla izin vermeyeceğini uluslararası güçlere ve kamuoyuna göstermiştir.
- Terör yapılanması Akdeniz'e ulaşamamıştır.
- Emperyalist devletler Türkiye'yi Ortadoğu'nun enerji kaynaklarından biri haline getirmeye çalışırken bu engellenmiştir.
- TSK'nın Suriye'deki nüfuzu ve ilgisi artmıştır (Asker, 2022).

KCK, TAK, PYD-YPG vb. isimlerle değişik kollara ayrılan ama nihai noktada aynı çatı altında organize edilen ve toplanan, başvurmuş olduğu silah ve şiddet yöntemiyle etnik ayrılıkçı ırkçı emeller güden PKK/KCK terör örgütü uzun zamandır ülke güvenliği ve bütünlüğü için büyük bir sorun olmuştur. Son zamanlarda el yapımı patlayıcı (EYP), canlı bomba ve bombalı araçlarla terör propagandalarını daha çok ön plana çıkaran terör örgütü günümüze kadar sivil ve güvenlik kuvvetlerimizden 50.000'e yakın insanımızın hayatını yitirmesine sebep olmuştur (İçişleri, 2017).

FETÖ (Fethullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanması), Türkiye'de uzun süredir faaliyet gösteren bir terör örgütüdür. Örgütün lideri Fetullah Gülen olarak bilinir ve örgütün sözde teorisyeni, planlayıcısı ve lideridir. Bu örgüt, 17-25 Aralık 2013 tarihindeki yolsuzluk operasyonları ve sonrasında gerçekleşen başarısız darbe girişimi ile daha geniş çapta kamuoyunun dikkatini çekmiştir. FETÖ/PDY mensubu darbecilerin, 15 Temmuz 2016 tarihinde Türkiye'de gerçekleştirdikleri darbe girişimi, askeri birliklere sızma ve halka saldırı gibi eylemleri içermiştir. Bu darbe girişimi sırasında köprüler bombalanmış, meydanlar kapatılmış, uçaklar, tanklar ve toplanarak halka saldırılar gerçekleştirilmiştir. 15 Temmuz darbe girişimi başarısızlıkla sonuçlanmış ve Türkiye'deki halk direnişi ile bastırılmıştır. Ancak bu olayın ardından PKK terör örgütü de kriz ortamı yaratma çabalarına devam etmiştir. Bu çabalarındaki amaç, Türkiye'nin uluslararası alandaki olumlu imajını zedelemek ve ülkede güvensizlik ortamı oluşturmaktır (Özdil, 2018).

Başarısız darbe girişimi ve sonrasında yaşanan terör saldırılarının nihai hedefi, Türkiye'nin ekonomik potansiyelini zayıflatmak ve yatırımları engellemektir. 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında Türkiye ekonomisi hızlı bir toparlanma göstermiş olsa da, kredi derecelendirme kuruluşlarının not indirimleri gibi siyasi gerekçelerle alınan kararlar olduğu iddia edilmektedir. Bu olaylar, Türkiye'nin iç güvenliğini ve ekonomik istikrarını hedef alan terör eylemleri olduğu için ülkenin güvenlik güçleri ve halkı tarafından büyük bir kararlılıkla karşılanmıştır. Türkiye'nin terör örgütleriyle olan mücadelesi Türk savunma sanayisinin gelişimi ile birlikte yerli imkânların kullanımı sonrası çok daha etkili ve kolay şekilde gerçekleşmektedir.(Karagöl, 2016).

4.2. Kaçakçılık ve Uyuşturucu

Oldukça eski bir geçmişi olan kaçakçılık, bir devletin yasalarına ve kanunlarına karşı gelinerek yapılan ticaret ve sonrasında kaçakçılar tarafından yapılan işin, gizli ve hissettirilmeden yapılması anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumları Resmi Çevrimiçi Sözlüğü, 2021).

Kaçakçılık kısaca ülkeye girişi yasak olan malzemelerin ülkeye sokulması ve ülkeden çıkarılması, bu işten kanuna uygun olmayan bir şekilde kazanç elde edilmesi şeklinde tanımlanabilir. Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu ile belirlenen gümrük kapılarından geçmeden ülkeye eşya sokmak veya ithal etmeye teşebbüs etmek, gümrük bölgesinde serbest dolaşımda olmayan eşyayı kaçak olarak bırakmak, eşya alıp satmak, bunların ihracatı veya ithalatı uluslararası mevzuatla yasaklanmıştır.

Yasaklı malların ihracatına, ithalatına veya üretimine teşebbüs edilmesine, depolanmasına, satışına veya alım satımına aracılık edilmesine, vergilerin ödenmemesi veya herhangi bir tutarının eksik ödenmesine, aldatılarak gümrük idaresine verginin ödendiğini veya işlemin tamamlandığını iddia eden sahte bir belge ile muaf olunması, kaçakçılık kapsamındadır.

Kaçakçılık işinin birçok çeşidi vardır. Bunlar; akaryakıt kaçakçılığı, alkol kaçakçılığı, tütün kaçakçılığı, eşya kaçakçılığı, elektronik kaçakçılığı, gıda kaçakçılığı, araba ve araba parçası kaçakçılığı, ilaç ve tıbbi cihaz kaçakçılığı, değerli taş ve mineral kaçakçılığı, canlı hayvan ve et kaçakçılığı, ihracat kaçakçılığı (hayali ihracat), kültürel ve doğal eşya kaçakçılığı ve tehlikeli madde kaçakçılığıdır (Sakar, 2019).

Kaçakçılığın yapıldığı bölgelerdeki mevcut sosyo-ekonomik ortam ve bu bölgelerin ulusal sınırlara yakın bölgelerindeki fiziki koşullar kaçakçılığa yol açmaktadır. Kaçakçılık yasa dışı ve kayıt dışı bir faaliyet olduğu için önemli vergi açıkları bulunmaktadır. Kaçakçılık yoluyla piyasaya arz edilen canlı veya cansız varlıklar insan sağlığını, huzurunu ve kamu güvenliğini olumsuz etkilemektedir (Sakar, 2019).

Kaçakçılık ayrıca ülkenin iç ve dış güvenliğini oluşturmak için artan güvenlik ve savunma harcamalarına yol açar. Kaçak yoldan ülkeye giren ürünler ülke ekonomisinde vergi, iş ve gelir kaybına neden olmakta ve bölge halkının güvenliğini tehdit etmektedir. Ayrıca, zararlı ilaçların yasa dışı ticareti ve terör örgütlerinin finansmanı toplumu olumsuz etkilemekte ve terör örgütlerine mali kaynak sağlamaktadır. Ülkeye yasa dışı yollardan giren kişi ve malzemelerin terör saldırılarında ülke bütünlüğünü zedeleyecek şekilde kullanılması sınır güvenliğini tehlikeye atmaktadır. Bu olumsuzluklara ek olarak, kaçakçılık bölge barışını bozmakta ve ülkelerin kalkınmalarına yönelik tehdit olarak algıladıkları konulardan biridir (Yaşar, 2020).

Harita 2. Uyuşturucu Güzergâhı

Türkiye coğrafi konumu nedeniyle uyuşturucu kaçakçılığı açısından önemli bir geçiş noktasıdır. İlaç üretim bölgeleri ile uyuşturucu tüketimi için pazar olan bölgeler arasında bir köprü görevi görmektedir. Avrupa ülkeleri, çeşitli uyuşturucu ve uyarıcı maddelerin ana pazarıdır. Uyuşturucu kaçakçılığında kullanılan yollardan biri olan "Balkan Yolu", Türkiye üzerinden Balkan ülkelerine ve ardından Avrupa'ya uzanan bir güzergâhtır. Bu yol, geleneksel olarak Afganistan, Pakistan ve İran gibi ülkelere üretilen eroinin Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşınması sürecini ifade etmektedir. Afganistan, dünya genelinde en fazla opium üreten ülkelerden biridir ve bu opiumun bir kısmı eroin üretiminde kullanılmaktadır. Bu eroin, çeşitli kaçakçılık ağları aracılığıyla Türkiye'ye getirilir ve ardından Balkan ülkeleri üzerinden Avrupa'ya taşınır. Bu yol, uyuşturucu kaçakçılığı için stratejik bir geçiş güzergâhı olarak kullanılmaktadır. Türkiye, uyuşturucu kaçakçılığıyla mücadelede uluslararası iş birliği çerçevesinde çalışmalar yürütmektedir. Gümrük ve sınır kontrolleri, istihbarat paylaşımı, operasyonlar ve bilinçlendirme faaliyetleri gibi önlemler uygulanmaktadır. Türkiye'nin güvenlik güçleri ve ilgili kurumları, uyuşturucu kaçakçılığıyla mücadelede aktif rol oynamaktadır ve bu alanda uluslararası iş birliği büyük önem taşımaktadır (İç İşleri, 2017).

Türkiye, dünya uyuşturucu trafiği açısından kilit noktada bulunmaktadır. Dünyadaki toplam eroinin yüzde 90'ının Afganistan'da üretildiği tahmin edilmektedir. Afganistan'da

yetiştirilen afyondan elde edilen eroin, İran sınırını aşarak Türkiye'ye ulaşmaktadır. Özellikle Ağrı, Hakkâri, Van Türkiye'ye eroin girişinin yoğun olduğu tahmin edilen bölgelerdir. PKK da söz konusu bölgede gerçekleşen uyuşturucu kaçakçılığında faydalanmaktadır. Fakat İran ve Türkiye'nin kaçakçılar açısından risk olmaya başlaması ile birlikte alternatif rotalar da kullanılmaya başlanmıştır. Balkan Rotası olarak adlandırılan rotanın içinde, Irak ve Suriye'de önemli bir konuma gelmeye başlamıştır. Nitekim Irak ve Suriye'de yaşanan çatışma ortamı kaçakçılar için güvenli bir ortam oluşması anlamına gelmektedir (Ekici, 2013).

Uyuşturucu kullanımı dünya genelinde önemli bir sorundur. Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC) tarafından yayınlanan Dünya Uyuşturucu Raporları, uyuşturucu kullanımının küresel ölçekte yaygın olduğunu göstermektedir. Rapora göre, 15 ila 64 yaş arası yaklaşık 247 milyon kişi, yani dünya nüfusunun yaklaşık %5,2'si, en az bir kez uyuşturucu kullanmıştır. Bu, uyuşturucu kullanımının yaygınlığının oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Uyuşturucu kullanımının yaygınlığı, sosyal, ekonomik, psikolojik ve sağlık sorunları beraberinde getirir. Uyuşturucu bağımlılığı, bireylerin ve toplumların sağlığını, işlevselliğini ve refahını olumsuz etkileyebilir. Uyuşturucu kullanımı, suç oranlarını artırabilir, aile ve sosyal ilişkileri bozabilir, ekonomik yükümlülükleri etkileyebilir ve bireylerin potansiyellerini gerçekleştirmesini engelleyebilir. Bu nedenle, uyuşturucu kullanımıyla mücadele etmek ve önlemek için uluslararası iş birliği, bilinçlendirme faaliyetleri, rehabilitasyon ve tedavi hizmetleri gibi çeşitli stratejiler uygulanmaktadır. Hükümetler, sivil toplum kuruluşları, sağlık sektörü ve diğer paydaşlar arasında iş birliği yapılarak uyuşturucu kullanımının azaltılması ve bağımlılıkla mücadele edilmesi amaçlanmaktadır (İç İşleri, 2017).

I. ve II. Dünya Savaşı sırasında Avrupa'da tıbbi amaçlar için kullanılan afyon sonraki yıllarda morfin ve eroin türevi yasa dışı olarak tüketilmiş ve ticareti yapılmıştır. Büyük ölçüde gelişmiş ülkelere bağımlılık sorunları yaratmıştır. Asya ve Afrika kıtalarında geleneksel olarak kullanılan ve bir kısmı yasal olarak üretilip kullanılan birçok bağımlılık yapıcı madde vardır ve tüketimi devam etmektedir. Uyuşturucu bağımlılığı, günümüzde başta gelişmiş ülkeler olmak üzere tüm dünyada özellikle gençleri etkileyen çok önemli bir sorundur. Bu maddelerin üretimi, kötüye kullanılması ve kaçakçılığının her ülkede farklı nedenleri ve kökenleri vardır. Bununla birlikte, uyuşturucu kullanımı hiçbir coğrafi, politik, sistemik veya kültürel sınır tanımayan bir salgındır (Kalender, 2010).

Uyuşturucu ve Psikotrop Madde Ticareti, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (Viyana Sözleşmesi) Madde 3 Paragraf 1. ve 2. fıkralarında geniş olarak açıklanmıştır. Tanım; 1961 Birleşmiş Milletler Tek Sözleşmesi ve 1971 Psikotrop Maddeler Sözleşmesi hükümlerine aykırı olarak narkotik veya psikotrop maddelerin imalatı, imalatı, hazırlanması, tedariki, satışı,

dağıtımını, satışı, satın alınması, tedariki, komisyonculuğu, nakliyesi, ithalatı veya ihracatı, uyuşturucu üretimi, uyuşturucu kaçakçılığı, bu amaçla haşhaş, kokain ağacı veya kenevir yetiştirmek, yukarıdaki faaliyetler için fon sağlamak, gerekli araç ve gereçlere bilerek sahip olmak, suç işlenmesini kolaylaştırmak ve tavsiyelerde bulunmak olarak tanımlanmaktadır. En kısa tanım olarak; Yasadışı uyuşturucuların satışını, dağıtımını, ekimini ve üretimini içeren "küresel" bir yasa dışı ticarettir (Kalender, 2010).

Ülkemizde özellikle son yıllarda sentetik uyuşturucu madde miktarının artması, kolay bulunabilmesi ve fiyatının düşük olması, özellikle gençler arasında madde bağımlılarının sayısında keskin bir artışa neden olmuştur. İnsanları, özellikle de gençleri uyuşturucudan korumanın en önemli yollarından biri, bunların yasa dışı yollarla alınmasını, satılmasını veya kaçırılmasını önlemektir. Doğası gereği organize bir suç olan uyuşturucu kaçakçılığı; Dünya düzeninin değişmesi, uluslararası dış ticaretin artması, teknolojinin gelişmesi, iletişim ve ulaşım seçenekleri, yeni yasa dışı pazar fırsatları çoğalmış ve dolayısıyla uyuşturucu kaçakçılığının örgütlenmesini de değiştirmiştir. Organize suç örgütleri kar getirebilecek tüm olaylarla ilgilenir. Uyuşturucu kaçakçılığı endüstrisi, çoğu uluslararası suç örgütünün ana gelir kaynağıdır (Kerimoğlu, 1987).

Uyuşturucu kaçakçılığı, hammadde tedarikçileri ve uyuşturucu kullanıcıları için sınırlı kaldıraç, sınırlı rekabet ve çok az ikame ile oldukça üretken bir endüstridir. Uyuşturucu kaçakçılığı endüstrisinden elde edilen para doğrudan suç örgütlerine gitmektedir. Uyuşturucu kaçakçılığının dünya çapında uzun yıllardır artmakta olması, uyuşturucu bağımlılarının sayısındaki artıştan ve terör örgütlerinin ana finansman kaynağı olmasından kaynaklanmaktadır (Geleri, 1999).

Uyuşturucu kaçakçılığı, organize suçların ana gelir kaynağıdır. Terör örgütlerinin varlıklarını ve popülerliklerini sürdürmeleri için maddi kaynak gereklidir. Terör örgütleri büyümekte ve büyüdükçe barınma, yiyecek, giyecek, şifa, ulaşım, iletişim, silahlar ve daha fazlasını gerektirecek mühimmatına olan talep muazzam bir şekilde artmaktadır. Bu bağlamda kuruluşlar, az çabayla çok para kazanabilecekleri finansal kaynaklara ihtiyaç duymaktadır. Bu bakımdan uyuşturucu kaçakçılığı örgütün ihtiyaçlarının çok ötesine geçmektedir (Alkan, 2018).

Türkiye, ülkeye yasa dışı ve terörist geçişleri önlemek ve kaçakçılık faaliyetlerine karşı fiziksel engel oluşturmak amacıyla Suriye sınırı hattında Acil Sınır Fiziki Güvenlik Sistemi Projesi yürütmektedir. Proje kapsamında Suriye sınırında 825 kilometre uzunluğunda modüler beton duvar inşa etmektedir. Savunma sanayimiz tarafından milli imkânlarla geliştirilen insansız balonlu gözetleme sistemleri sınır güvenliği için kullanılmaktadır. Sınır Fiziki Güvenlik Sistemi Projesi ile entegre çalışan ve sınır hattının 7 gün 24 saat gözetlenmesini

sağlayan, modern elektronik algılayıcılarını içeren bu sistem küçük birlik ve karakol gibi sabit tesislere, yakın emniyetle gözetleme ve erken ikaz imkanı sağlamaktadır. Balonla havadan gözetleme imkânı veren sistemle istihbarat, erken uyarı, sınır güvenliğinin sağlanması hedeflenmektedir (SSB, 2023).

4.3.Jeopolitik Konumdan Kaynaklanan Sorunlar

Türkiye, bulunduğu konum sebebiyle geçmişten günümüze çok büyük sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Aktif bir alanda politika uygulamaya çalışan ülkemiz etrafındaki olumsuz gelişmelere bağlı olarak tehlikelere maruz kalmaktadır. Türkiye çevresindeki stratejik bölgeler ile geçmişten itibaren hedef ve amacı çok farklı aktörlerle mücadele sürdürmektedir. Dünyada önemli sorunların kesişme noktasında bulunan Türkiye için güvenlik tehdidi oluşturan devletler ve bölgeler aşağıda açıklanmıştır.

4.3.1.Ortadoğu Bölgesi

Ortadoğu, üç kıtayı birbirine bağlayan önemli kara, deniz ve hava yollarının merkezi konumunda bulunmaktadır. Aynı zamanda dünya petrol rezervlerinin büyük bir kısmına ev sahipliği yapması, bölgeyi enerji kaynakları açısından stratejik bir öneme sahip kılmaktadır. Sömürge döneminde çizilen devlet sınırları, bazı etnik, dini ve siyasi gruplar arasında sürtüşmelere ve çatışmalara yol açmıştır. Bu durum, siyasi istikrarsızlığın bir nedeni olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, petrol zenginliği bölgedeki eşitsizlikleri derinleştirebilen bir faktör olmuştur. Ancak, belirtmek gerekir ki, petrol zenginliği de herhangi bir ülkenin sosyo-ekonomik yapısını tamamen değiştirebilmek için yeterli değildir ve bölgedeki ekonomik ve sosyal sorunları çözmek için daha geniş bir kalkınma stratejisi gerekmektedir.

Ortadoğu'nun tarihindeki emperyalist devletlerin rolü ve müdahaleleri de önemlidir. Birçok olay, emperyalist güçlerin bölgeyi kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirmeye çalıştığı dönemlerde gerçekleşmiştir. Örneğin, Süveyş Kanalı'nın inşası ve Mısır'ın işgali gibi olaylar, bölgeye olan ilginin artmasına ve emperyalist devletlerin müdahalelerine neden olmuştur. Ortadoğu'daki sıkıntıların izleri, geçmişteki emperyalizme ve bölgeye yönelik dış müdahalelere dayanmaktadır. Bu tür müdahaleler, bölgedeki siyasi, ekonomik ve sosyal yapıları etkilemiş ve bazı durumlarda istikrarsızlığa yol açmıştır. Bu nedenle, Ortadoğu meseleleri ele alınırken tarihi ve siyasi perspektiflerin dikkate alınması önemlidir. Ayrıca, çağdaş uluslararası ilişkiler teorileri ve bölgedeki aktörler arasındaki ilişkileri anlama çabaları, bölgedeki çatışmaların ve krizlerin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunabilir. (Şahin, 2019).

Ortadoğu coğrafyası, dünya petrol rezervlerinin büyük bir kısmını barındırmakta ve petrole olan küresel talebin yüksek olduğu bölgeler arasında yer almaktadır. Bu durum, emperyalist güçlerin bölgede rekabet ettiği ve enerji kaynaklarına hâkim olma çabalarının olduğunu göstermektedir. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği ülkeleri, Japonya, Çin ve Hindistan gibi büyük sanayi devletleri, Orta Doğu petrolünün güvenli bir şekilde tedarikini sağlamak için bölgeye olan ilgilerini sürdürmektedirler.

Petrolün ekonomik ve stratejik önemi, bu ülkelerin enerji kaynaklarının güvenliği ve ekonomik büyümeleri için hayati bir rol oynamaktadır. Ancak, bu durum sadece emperyalist güçlerle Ortadoğu ülkeleri arasındaki bir üstünlük mücadelesi olarak değerlendirilemez. Bölgedeki mücadele, aynı zamanda bölge ülkeleri arasındaki güç dengeleri, iç siyasi dinamikler ve bölgesel çıkarların etkileşimiyle de şekillenmektedir. Özgür dünya ülkeleri arasında da çıkar çatışmaları ve rekabet mevcuttur. Amerika Birleşik Devletleri'nin Ortadoğu'da hâkimiyet kurma çabaları ve bölgede barışı sağlamak amacıyla çıkarlarını koruma hedefi, Nixon döneminde ifade edilen bir görüştür. Ancak bu politika ve yaklaşım, bölgedeki çatışmaları ve gerilimleri tetiklemektedir.

Bölgede Amerika Birleşik Devletleri'nin ve diğer ülkelerin hâkimiyetini kabul etmeyen farklı aktörler ve çıkar grupları bulunmaktadır. Bu da bölgedeki siyasi ve güvenlik sorunlarını daha karmaşık hale getirmektedir. Ortadoğu coğrafyası, enerji kaynakları ve stratejik konumu nedeniyle emperyalist güçlerin ve bölge ülkelerinin çıkarlarının etkileşim halinde olduğu bir bölgedir.

Bölgenin yeraltı zenginlikleri bakımından en gözde ülkesi olan Irak, konumu itibariyle Arap Yarımadasının kuzeydoğusunda yer alıp, kuzeyinde Türkiye, Doğusunda İran, güneydoğusunda Kuveyt ve Basra Körfezi, güneyinde Suudi Arabistan ve batısında Suriye'nin bulunduğu jeopolitik açıdan önemli bir ülkedir (Silleli, 2005).

Kuzey Irak, PKK ve Türkiye arasındaki ilişkiler, 1980 sonrası Ortadoğu tarihi düşünüldüğünde en önemli endişe kaynaklarından biridir. Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı Kuzey Irak, dört asırdan fazla bir süre Osmanlı Devleti'nin Musul eyaleti sınırları içinde kalmıştır. Ancak 1926 yılında Türkiye ile İngiltere arasında imzalanan bir anlaşma sonucunda Musul, Irak'a bırakılmıştır (Svistunova, 2010). Kürtlerin Bağdat'ta merkezi hükümete katılmasının ardından, Türkiye'nin bölgedeki çıkar ve iddialarından vazgeçmesi, Ankara ile Kuzey Irak Kürtleri arasında uzun süredir kopuk bir ilişkiye yol açtı. Kuzey Irak'ta Molla Mustafa Barzani liderliğinde gelişen etnik Kürt hareketi ile Türkiye'de Abdullah Öcalan'ın başını çektiği PKK hareketi, Türkiye-Irak ilişkilerinin merkezinde yer almaktadır. 1991 Körfez Savaşı sonrasında Kuzey Irak'taki Kürtler özerk bir yapıya kavuşmuş ve PKK'nın terör

eylemleri artmıştır. 1990'lı yıllardan itibaren Türkiye, Kuzey Irak ve PKK arasındaki ilişkiler önemli bir gerilim kaynağı haline gelmiştir (Öğür, 2007; vd. 2014).

Türkiye, Irak'ta yaşanan gelişmelerden en çok etkilenen ülkelerden biridir. Irak'ta yaşanan her gelişme Türkiye'yi doğrudan etkilemektedir. Irak sorunu, Türkiye'yi sığınmacı sorunu, PKK ile bağlantılı terörizm sorunu, Kuzey Irak'ta kurulmaya çalışılan Kürt devleti, Irak'ta yaşayan Türkmenlerin hakları, ABD ile ilişkiler, bölge ülkeleri ile olan ilişkiler ve ekonomik yönden etkilemektedir.

Bölgenin sıcak gelişmelere sahne olan bir diğer ülkesi de Suriye'dir. Bu gelişmelerin başında Suriye'deki iç savaş gelmektedir. Suriye'deki krizin başlangıcından itibaren iki zıt kutup vuku bulmuş, bu iki kutup keskin ayrılıklarla birbirlerinden ayrılmıştır. Bu iki zıt kutbun bir tarafında Sünni destekçileri bulunmaktadır. Batı dünyasının içinde bulunduğu bu grupta Türkiye, Katar, Suudi Arabistan gibi ülkeler de bulunmaktadır. Şii destekçilerinin bulunduğu kutup ise batı karşıtı tutumu ile kendini göstermektedir. Bu grubun en etkin ülkeleri ise Rusya, İran, Lübnan ve Irak'tır.

Arap Baharı şeklinde isimlendirilen sürecin bir yansıması olarak Suriye'de oluşan olaylar, Dera'da Beşar Esad aleyhine yazılan duvar yazıları sonunda, bu yazıları yazan birkaç gencin polisler tarafından yakalanıp tutuklanmasının üzerine gerçekleşen yerli halkın tepkisinden kaynaklı eylemler ile başlamıştır (Sorenson, 2014).

Beşar'ın halkın isteklerine cevap vermemesi iç savaşın ilk yıllarında binlerce sivilin hükümet tarafından gerçekleşen saldırılarda hayatlarını kaybetmesine sebep olmuştur. Muhalefeti kırmak amacıyla Suriye'nin Kuzey ve Kuzeydoğusunda kurulan Demokratik Birlik Partisi iç savaşın seyrini değiştirmiştir. İlerleyen zamanlarda, Suriye Ordusu'ndan ayrılanların kurduğu Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) da devreye girerek Esad yönetimine karşı silahlı mücadeleye başlamıştır (Aydıntaşbaş, 2011). Tüm bu yaşananların akabinde çeşitli gösterilerle başlayan halkın yenilikçi talepleri yönetimde değişikliğe gidilme hedefine dönüşmüş ve Suriye bir iç savaşa esir düşmüştür.

2011 yılında patlak veren Arap Baharı çerçevesinde Suriye'de yaşanan iç karışıklıklardan en çok etkilenen ülke Türkiye olmuştur. Gerek mülteci akımı, gerekse Türkiye'nin birçok terör örgütü ile mücadele etmek gibi birçok sebepten Türkiye güvenlik bakımından büyük zarar görmüştür. Kriz sonrası Suriye'nin kuzeyinde bir otorite boşluğu ortaya çıkmıştır. Bu boşluktan yararlanan DAESH, PKK ve uzantıları bölgede kendisine hareket alanı sağlamıştır. Suriye'deki krizin etkisiyle Türkiye'de Kobani olayları meydana gelmiş,

Türkiye’de artan terör tehditleri nedeniyle bu bölgeye askeri harekâtlar düzenlemiştir (Sandıklı, & Semin, 2012).

Suriye krizi, uluslararası göçün yeniden küresel gündeme gelmesine yol açan Ortadoğu'nun en önemli güvenlik sorunlarından biridir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün raporuna göre, 2023 yılı itibariyle Suriye'den Türkiye'ye biyometrik verilere sahip toplam 3 milyon 329 bin 516 kişi göç etmiştir. Suriyeli sığınmacıların, Türkiye'ye, toplumsal, sosyal, ekonomik, siyasi ve güvenlik bağlamında etkileri olmuştur. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün 2016 raporuna göre, bu insani kriz sonucunda 7,6 milyon kişi ülke içinde yerinden edilmiş ve 4,2 milyon kişi de mülteci statüsü için komşu ülkelere kaçmıştır.

Göç ve mülteci sorunu aslında uluslararası nitelikte bir olgudur ve çok taraflı politikalarla ele alınması gerekmektedir. Bu sorunun çözümü için uluslararası toplumun işbirliği ve dayanışma içinde hareket etmesi önemlidir. Bu, mültecilere insani yardım sağlamak, güvenli bölgeler oluşturmak, barınma ve temel ihtiyaçlarını karşılamak için kaynakların ve hizmetlerin paylaşılması anlamına gelir. Aynı zamanda, savaşların ve çatışmaların sona erdirilmesi ve krizin temel nedenlerinin ele alınması da önemlidir.

Göç ve mülteci sorununa çözüm bulmak için uluslararası toplumun çabalarıyla birlikte, bölgesel işbirliği ve istikrarın sağlanması da önem taşımaktadır. Bu, komşu ülkeler arasında işbirliği ve koordinasyonun artırılması, sığınmacıların entegrasyonu için destek sağlanması ve uzun vadeli çözümler arayışında ortak çalışmalar yapılması anlamına gelir. Göç ve mülteci sorunu, insani boyutunun yanı sıra uluslararası güvenlik ve istikrarı da etkileyen bir sorundur. Bu nedenle, uluslararası toplumun göç ve mülteci sorununu ele alırken hem insani hem de güvenlik boyutunu göz önünde bulundurması önemlidir.

Ortadoğu’da yaşanan siyasi istikrarsızlık Türkiye’nin sınır güvenliğini olumsuz etkilemektedir. Saddam sonrası Irak’ta meydana gelen otorite boşluğu ve Suriye’deki kaotik durumun uzaması nedeniyle bu bölgede önemli güvenlik endişeleri meydana getirmiştir. PKK, PYD, DAESH gibi terör örgütleri ile sınır kaçakçılarının faaliyetleri ülkemizin sınır güvenliği için ciddi manada risk teşkil etmektedir.

4.3.2.Kafkaslar Bölgesi

1980'lerin sonlarından bu yana devam eden yerel silahlı, siyasi, askeri ve etnik çatışmalar, bölgenin güvenliğini ciddi şekilde tehdit etmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Rusya Federasyonu'nun kurulması sürecinde, Kuzey Kafkasya'da yaşanan güç boşluğu ve yerel istikrarsızlık, bölgenin geçmiş ve gelecekteki sorunlarını yoğunlaştırmıştır (Erol, & Amirbek, 2011).

Dağlık Karabağ, bölgedeki en şiddetli çatışmaların yaşandığı bir yerdir. O zamanlar ve bugün olduğu gibi fiilen Azerbaycan'ın bir parçası olarak tanınan Dağlık Karabağ, eski Karabağ eyaletinin yaklaşık dörtte birini oluşturmaktadır. "Karabağ, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin batı kesiminde yer alır; Cure Nehri ile Gökçe Gölü arasındaki dağlık bölge ve bu bölgenin ovalarından oluşan bir bölgedir" (Aslanlı, 2001: Yalçınkaya, 2006).

18. yüzyılda Rusya, I. Petro döneminden itibaren gelişmeye başlamış ve 18. yüzyılda dünyanın en güçlü ülkelerinden biri haline gelmiştir. Rusya, sıcak denizlere erişmek için güneye doğru genişlemek istemiştir. Bu nedenle, Rusya, Kafkasya'daki işgal politikasında Ermenilerin milliyetçi arzularını kullanmaktan vazgeçmemiştir. Onlara bu bölgelerde bir devlet kurma şansı vereceğini vaat etmiştir (Dedeyev, 2008).

Azerbaycan, toprak bütünlüğü konusundaki kararlılığını sürdürürken, Ermenistan ise ulusların kendi kaderini tayin hakkına vurgu yapmaktadır. Azerbaycan'ın temeli, Dağlık Karabağ'ın Azerbaycan'ın bir parçası olduğudur. Bu bağlamda, Bakü sözde Dağlık Karabağ hükümetini çözümün bir parçası olarak görmemektedir (Sapmaz, & Sarı, 2012).

Yüzyıllarca Rusya'nın himayesinde kalan Ermenistan'ın bugün Rusya'dan koşulsuz ve sürekli destek alacağı beklentileri gerçekleşmemiştir. Azerbaycan'ın sahadaki üstünlüğü, müzakere masasındaki konumunu güçlendirmiş ve Ermenistan yenilgiyi kabul etmiştir. Uzun yıllar süren psikolojik savaş sona ermiştir. Bu savaş, Azerbaycan'ın askeri araç, teknolojik teçhizat ve savaş kabiliyetleri bakımından Kafkasya'nın en güçlü ordusuna sahip olduğunu kanıtlamıştır. Ermenistan'ın kötü durumu ve kurbanlar için bir acıma hikâyesi yaratma çabası işe yaramamıştır. Savaş sırasında Azerbaycan ve Türkiye arasında stratejik bir ortaklık gerektiren yüksek düzeyde işbirliği yaşanmıştır (Asker, & Özpınar, 2021).

Sovyet döneminde yaşanan gelişmeler Güney Kafkasya'daki güvenlik sorunlarının kökünü oluşturmaktadır. Bu sorunları çözmek için hayata geçirilen projeler ve önde gelen büyük devletlerin bölgeye yönelik ekonomik, siyasi ve askeri politikaları, Güney Kafkasya'da bölgesel güvenliğin önemini artırmıştır. Bu alanda çeşitli projelere rağmen Güney Kafkasya'nın bağımsızlığından sonra ortaya çıkan sorunların hiçbiri çözülememiştir. Bu sorunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Dağlık Karabağ sorunu (Azerbaycan-Ermenistan);
- Abhazya, Acara ve Güney Osetya Sorunu (Gürcistan);
- Bölge ülkelerinin Rusya ile ilişkileri (Hill, & Taspınar, 2006)

- Askeri kontrol, silah kaçakçılığı ve güvenlik sorunları;
- Karadeniz'de sınır kontrolü sorunu
- Hazar Denizi'nin bölünmesi sorunu
- İki milyon civarında mülteci sorunu

1991'den sonra bölgede iki güvenlik teşkilatı arasında üstünlük mücadelesi yaşanmaktadır. Bağımsız Devletler Topluluğu'nun (BDT) Rusya liderliğindeki Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAT) ve ABD liderliğindeki NATO bu mücadelenin ana aktörleri olarak ortaya çıkmıştır (Barry 1991). Ancak bölge için oluşturulacak güvenlik mekanizmalarının, Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan'ı kapsamaması gerekmektedir. Güney Kafkasya'da güvenlik ve istikrarın sağlanamamasının temel nedenlerinden biri, sadece bölgesel çıkarlara değil, aynı zamanda büyük devletlerin ekonomik, siyasi ve askeri çıkarlarına da uygun bir güvenlik mekanizması oluşturma isteğidir.

Rusya, ABD ve Avrupa Birliği, kendi çıkarları doğrultusunda bölgede bir güvenlik sistemi oluşturma çabasına girişmişlerdir. Azerbaycan ve Gürcistan, NATO'nun güvenlik mekanizmasına entegre olmaya çalışırken, Ermenistan ise Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'nün (KGAT) yerini NATO liderliğindeki güvenlik sistemiyle değiştirmeyi istemiştir. Ayrıca Ermenistan, NATO ile ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadır.

Azerbaycan ve Gürcistan, bölgesel ve uluslararası sistemle siyasi ve ekonomik bağlarını güçlendirme çabasında iken, Ermenistan bu sürecin dışında kalarak siyasi ve ekonomik ilişkilerde önceliği Rusya'ya verme eğilimindedir. Ancak bu yaklaşım tek başına bölgesel sorunları çözmeye yetmemektedir. Bölge devletleri ve halkları, bu yaklaşımı paylaşmalı ve Rusya, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa ülkelerinden mali, manevi ve siyasi destek almalıdır; aksi takdirde başarı şansı oldukça düşük olarak değerlendirilmektedir (Erol, & Oğuz, 2012). En ciddi sorun, bölge ülkelerinin sorunlarını soğukkanlılıkla karşılayamaması ve Güney Kafkasya'yı bir bütün olarak görememesidir. Diğer bir sorun ise büyük devletlerin bölgeye yönelik politikalarında çeşitli ekonomik, siyasi, askeri, güvenlik ve kültürel değerlerin kullanılmasıdır.

Soğuk Savaş'ın bitmesi ve Sovyet Rusya'nın dağılmasıyla birlikte bağımsızlığına kavuşan Türki Cumhuriyetler ile ilişkilerin kurulması, geliştirilmesi ve devamının sağlanması Türkiye için büyük önem taşımaktadır. Kafkasya bölgesi, ülkemizin Orta Asya'ya açılmasını sağlayan, jeostratejik ve jeopolitik öneme sahip bir konumdadır. Kafkasya ile olan coğrafi yakınlık, ekonomik işbirliği olanakları ve doğal kaynakları sebebi ile Türkiye için önemi kat ve

kat artmaktadır. Türkiye'nin enerji gereksiniminin karşılanması, bu bölgede bulunan doğal gaz ve petrol rezervlerinin Batı'ya Türkiye üzerinden taşınması ülkemiz için son derece önemlidir. Kafkasya ile tarihsel ve kültürel bağlarımız dolayısıyla ülkemizin ulusal güvenliği, jeopolitik çıkarları bakımından bu bölge hayati bir öneme sahiptir (Yıldırım, 2007).

Türkiye, Kafkasya'daki siyasi gelişmelerin odağında yer almaktadır. Türkiye, Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan ile iyi ilişkiler kurmaya çalışmış olmasına rağmen Ermenistan'ın Türkiye ve Azerbaycan'a yönelik toprak talepleri ve sözde soykırım iddiaları nedeniyle Türkiye ile Ermenistan ilişkileri gerginleşmiştir. Kafkasya bölgesinin Türkiye dış politikasına etkisinin yanında burada yaşayan Türk unsurların varlığı sebebi ile iç politikasında da önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye 'nin artan jeostratejik önemi nedeni ile bu bölgedeki siyasi ve ekonomik istikrar çok önemlidir (Yıldırım, 2007).

4.3.3.Balkanlar Bölgesi

Türkiye son yıllarda iç güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya kalmış ve bu sorunlar, Balkanlar bölgesi açısından da etkilere neden olmuştur. Bu başlık altında, Türkiye'nin yaşadığı güvenlik sorunları Balkanlar bölgesi üzerinden açıklanmaya çalışılacaktır.

Türkiye'nin iç güvenlik sorunları, son yıllarda artan terör saldırılarına ve Suriye'deki iç savaş etkilerine bağlanabilir. PKK ve FETÖ gibi terör örgütleri, Türkiye'nin sınır güvenliği ve iç istikrarı için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Ayrıca, Suriye'deki iç savaş nedeniyle Türkiye, milyonlarca mülteciye ev sahipliği yapmak zorunda kalmıştır. Bu durum, Türkiye'nin sınır güvenliği üzerindeki baskıyı artırmıştır.

Türkiye'nin iç güvenlik sorunları, Balkanlar bölgesi üzerinde de etkiler yaratmaktadır. Türkiye, Balkanlar bölgesiyle tarihi, kültürel ve ekonomik bağlara sahiptir ve bu bağlara sahip olmak, Türkiye'nin güvenliği açısından önemlidir. Türkiye'nin iç güvenliği ile ilgili sorunlar, Balkanlar bölgelerindeki okullardan yararlanma gibi en uç noktalarda bile etkisini gösterebilmektedir. Özellikle Balkanlar bölgeleri, Türkiye'deki terör hücrelerinin tehditlerinden dolayı potansiyel bir tehdit altındadır (Aslan, 2018).

Balkanlar bölgesindeki ülkeler, Türkiye'nin iç güvenliği ile ilgili çözüm önerileri bulmak için Türkiye ile işbirliği yapmaktadır. Bu işbirliği, Balkanlar bölgelerindeki okulların gücünü artırmak ve istikrarı sağlamak için önemlidir. Örneğin, Türkiye ve Balkanlar bölgeleri arasındaki ortak terörle mücadele operasyonları, bölgedeki güvenliği artırmak için etkili bir yöntem olabilir.

Ülkemizin yaşadığı iç güvenlik duvarları, Balkanlar bölgesi açısından da önemli bir kullanıma sahiptir. Türkiye'nin iç güvenliği ile ilgili sorumluluk çözümü, ülkedeki güvenlik açısından önemlidir. Türkiye ve Balkanlar bölgeleri arasındaki işbirliği, bölgede istikrarı sağlama ve terörle mücadele gibi ortak çalışma, bölgelerin hâkimiyetini sağlamak için önemlidir (Aslan, 2018). Türkiye, Balkanlar bölgesi için önemli bir partner konumunda bulunmaktadır. Tarihi, kültürel ve ekonomik bağları, yöredeki birçok ülkeyle sıkı ilişkilerin içinde olmasını sağlar. Bu ilişkiler istikrarı sağlamak için önemlidir (Aslan ve Kumbaroğlu, 2018).

Ancak, son yıllarda Türkiye içindeki terörizm ve güvenlik sorunları, Balkanlar bölgesindeki ülkeleri de etkilemektedir. Türkiye, 2015 yılında başlayan Suriye krizi nedeniyle yaklaşık 3,7 milyon Suriyeli mülteciyi kabul etmiştir. Bu durum, Türkiye'nin içindeki siyasi gerilimi artırmıştır. Bu gerilimler, güvenlik sorunlarının artmasına neden olmuştur (Çiçek, 2020). Ayrıca, Türkiye'deki mülteci krizi, Balkanlar bölgelerindeki adresleri de etkileyici niteliktedir. Türkiye'deki mültecilerin bir kısmı, Balkanlar bölgesi üzerinden Avrupa'ya gitmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca mülteciler, bulunduğu yerdeki ekonomik, sosyal ve siyasi yapıları da etkilemesi mümkündür (Gjelaj, & Lika, 2021).

Türkiye'nin iç güvenlik sorunları, Balkanlar bölgesi ülkelerinin güvenliği için bir tehdit olarak görülmektedir. Ancak, Türkiye'nin Balkanlar bölgesiyle olan ilişkileri ve işbirliği, bölgedeki istikrarın sağlanması için önemlidir. Bu nedenle, Türkiye ve Balkanlar bölgeleri arasındaki ülkeler arasındaki ilişkilerin ve işbirliğinin yollarının, bölgenin güvenliği için büyük önem arz etmektedir (Özkan, 2020). Türkiye'nin Balkanlar bölgesindeki güvenlik sorunlarına yönelik çözüm önerileri arasında, bölgedeki siyasi istikrarsızlığı önlemek de yer almaktadır. Bu çerçevede, Türkiye, bölgedeki siyasi taraflar arasında arabuluculuk yaparak, diyalogu ve uzlaşmayı teşvik edebilir. Ayrıca Türkiye, bölgedeki demokratikleşme sürecini destekleyerek, insan haklarına saygı gösterilmesini ve hukukun üstünlüğünün sağlanmasını teşvik edebilir (MÜİS, 2015).

Balkanlar bölgesindeki güvenlik sorunlarının çözümünde, NATO'nun da önemli bir rolü bulunmaktadır. Türkiye, NATO'nun bölgedeki faaliyetlerine katkı sağlayarak, bölgedeki güvenlik sorunlarının çözümüne yardımcı olabilir. NATO, bölge ülkeleriyle işbirliği yaparak, terörizm ve ayrılıkçılık gibi güvenlik sorunlarını önleyebilir. Ayrıca, NATO, bölgedeki siyasi istikrarsızlığı önlemek için çaba sarf edebilir.

Balkanlar bölgesi, tarihsel olarak çeşitli etnik ve dini grupların karıştığı bir coğrafyadır. Bu durum, bölgede çatışmaların yaşanmasına sebep olmuştur. Balkanlar bölgesindeki güvenlik sorunları, bu çatışmaların sonucunda ortaya çıkmıştır. Türkiye, Balkanlar bölgesindeki etnik ve

dini gruplar arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi, diyalogun sağlanması ve çatışmaların önlenmesi konusunda aktif rol alabilir. Bölgede barışı sağlamak için, Türkiye, bölge ülkeleriyle işbirliği yaparak, insani yardım faaliyetleri ve sosyal projeler yürütebilir (Bölgesel Çalışmalar Merkezi, 2021).

Balkanlar bölgesindeki güvenlik sorunlarının bir diğer nedeni, sınır güvenliği ve terörizmle mücadeledir. Türkiye, sınır güvenliğinin sağlanması ve terörizmin önlenmesi konusunda bölge ülkeleriyle işbirliği yaparak, bölgedeki güvenliği artırabilir. Ayrıca, Türkiye, uluslararası antlaşmaları ve BM kararlarını destekleyerek, bölgede terörle mücadele konusunda aktif rol alabilir (Sayan, 2020).

Sonuç olarak, Balkanlar bölgesindeki güvenlik sorunları, bölge ülkeleri ve uluslararası toplum tarafından ele alınması gereken ciddi bir konudur. Türkiye, bölgedeki güvenliğin artırılması için çeşitli öneriler sunabilir ve bölge ülkeleriyle işbirliği yapabilir. Bu işbirliği, bölgede barış ve istikrarın sağlanmasına yardımcı olacaktır.

4.3.4 Ege ve Doğu Akdeniz Bölgesi

Ege Denizi, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs meseleleri Türkiye ve Yunanistan arasında yıllardır süregelen çözüme kavuşturulamamış bir konudur. Söz konusu meseleler iki ülkenin bölgesel ve dostluk ilişkilerini büyük ölçüde etkilemektedir. Ege Denizi yaklaşık 200 bin km²'lik bir alanı içine alan ve üç bine yakın ada, adacık ve kayalıklarla kaplı yarı kapalı bir deniz konumundadır. Üstündeki adaların çokluğu nedeniyle "Adalar Denizi" olarak da isimlendirilir. Ege Denizi'ndeki başlıca sorunlar şöyle tanımlanabilir:

- Karasularının genişliği ve sınırlandırılmasına ilişkin sorunlar,
- Kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeler (MEB) dâhil olmak üzere deniz yetki alanlarının sınırlandırılması,
- Yunanistan'ın hava sahasının genişliği ve FIR (Flight Information Region) hattına ilişkin sorunlar,
- Ege'de uluslararası antlaşmalarla silahsızlandırılmış statüdeki adaların hukuki statülerinin ihlali,
- Antlaşmalar ile Yunanistan'a devredilmemiş ada, adacık ve kayalıkların tanımı (Apakan, 2021).

Ege Denizi'ndeki kara sularının genişletilmesi konusu Türkiye ve Yunanistan arasında önemli bir sorun teşkil etmektedir. 1981 yılına kadar iki ülke arasında bu konuda anlaşmazlık bulunmamaktaydı. Ancak Yunanistan Başbakanı Papandreu'nun karasularını 12 mil ile sınırlayacaklarını açıklamasıyla birlikte sorun ortaya çıkmıştır. Türkiye, bu kararı savaş nedeni olarak değerlendireceğini belirterek yanıt vermiştir. Ancak durum gerginleşince ABD ve NATO müdahale etmiş ve Yunanistan geri adım atmak zorunda kalmıştır.

Bu sorunlar nedeniyle Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkiler zaman zaman gerginleşmektedir. Yunanistan'ın 16 Kasım 1994'te Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni onaylama ve uygulama kararı almış olmasıdır. Türkiye'nin tepkisi de aynı yönde olmuş ve Yunan makamlarına kararlılıkla bildirilmiştir. Ancak 1982 Sözleşmesi'nin 1 Haziran 1995'te Yunan Parlamentosu tarafından onaylanması, bu soruna yeni bir boyut katmıştır. Yunanistan ise Birleşmiş Milletler ve NATO'ya karasularını ancak gerekirse 6 mile kadar genişleteceği konusunda güvence vermiştir. Yunan hükümeti, Sözleşme'nin Parlamento tarafından onaylanmasını sağlarken, aynı zamanda ancak gerektiğinde uygulama yapacaklarını taahhüt etmektedir. Bununla birlikte, 8 Haziran 1995'te Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Yunanistan'ın bu tutumuna tepki olarak olası bir gelişme durumunda hareket özgürlüğünü sağlamak için askeri güç kullanımı dâhil gerekli önlemleri almak konusunda hükümete tam yetki vermiştir (Arı, 1995). Bu çerçevede, Ege Denizi'ndeki kara sularının genişletilmesi konusu Türkiye ve Yunanistan arasında hala çözüm bekleyen bir sorundur ve ilişkilerin seyrini etkileyen önemli bir faktördür (Arı, 1995).

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusu oldukça karmaşık ve tartışmalı bir konudur. Türkiye'nin bu bölgedeki deniz egemenlik alanlarını hangi kıyı devletleriyle sınırlayabileceği ve Türkiye ile Kıbrıs Rum yönetimi arasındaki deniz yetki alanlarının nasıl belirleneceği konuları üzerinde çalışmalar ve müzakereler devam etmektedir. Birinci olarak, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında hukuki argümanlar ve coğrafi konum önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye, kıyı uzunluğu, adaların yakınlığı ve kıyı şeridinin uzantısı gibi faktörlere dayanarak deniz yetki alanlarını tespit etmektedir. Ancak bu konuda diğer kıyı devletleriyle anlaşmazlıklar bulunmaktadır.

İkinci olarak, Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ile deniz yetki alanları konusunda da anlaşmazlıklar vardır. Kıbrıs adasının statüsü, Kıbrıs Rum yönetimi ve KKTC arasında bölünmüş durumdadır. Bu nedenle, Türkiye ve KKTC'nin Kıbrıs Rum hükümeti tarafından ilan edilen bağımsız devletler olarak kabul edilen belirli araziler üzerinde doğrudan hakları olup olmadığı konusu tartışmalıdır.

Üçüncü olarak, Kıbrıs adasının deniz yetki alanının belirlenmesi konusunda uluslararası mahkemelerin kararlarına başvurulması gerekmektedir. Bu, taraflar arasındaki anlaşmazlıkların çözümünde adil ve hukuki bir çerçeve sağlamaktadır. Son olarak, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanını gösteren bir harita çizilmesi önemlidir. Bu harita, Türkiye'nin deniz yetki alanlarını diğer kıyı devletleriyle olan sınırlarını göstermeli ve uluslararası hukuka uygun olmalıdır. Tüm bu faktörler dikkate alınarak Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunda uluslararası hukuka uygun, adil ve müzakere yoluyla çözümler aranması önemlidir (Yaycı, 2012).

4.4.Siber Güvenlik Tehdidi

Son yıllarda internet ve hızlı gelişim, siber güvenliğin önemini artırmıştır. Siber güvenlik, siber tehditlere karşı korunma, savunma ve önleme alma yollarını kapsar. Türkiye de diğer ülkeler gibi siber tehditlere karşı yaptırımlara maruz kalmamak için çeşitli önlemler almak zorundadır. Ancak, Türkiye'nin siber güvenlik alanında yaşadığı sorunlar hala devam etmektedir. Bu başlık altında, Türkiye'nin siber güvenlik sorunlarına odaklanarak, bu sorunların nedenleri, etkileri ve alınması gereken önlemler araştırılacaktır (Akıncı, 2021).

Türkiye'nin siber güvenlik sorunlarının başında, yetersiz altyapı ve kaynaklar bulunmaktadır. Özellikle kamu kurumlarının siber güvenlik uzmanı olmaması, siber saldırılarının sonuçlarına neden olmaktadır. Ayrıca, siber yürütenlerin kullandıkları teknolojiler hızla gelişmekte, siber saldırıların yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Türkiye'nin bu konuda hızlı bir şekilde adım atması gerekmektedir (Akıncı, 2021).

Türkiye ayrıca siber casusluk ve siber terörizm gibi ciddi tehditlerle de karşı karşıyadır. Bu tür saldırılar, ülke içindeki hükümet binasına ve özel sektöre yönelik olabilir. Siber casusluk, hassas bilgi ve teknolojilerin çalınması ile sonuçlanabilirken, siber terörizm, ülke içinde huzur ve güvenlik tehdidi ortaya çıkarır. (Aras, & Bult, 2016).

Türkiye'nin siber güvenlik sorunlarına karşı alınması gereken önlemler arasında, siber güvenlik bilincinin, güvenlik politikalarının yerleşimlerinin, güvenlik teknolojilerinin kullanımı, düzenlemelerin ve uluslararası işbirlikleri bulunmaktadır. Ayrıca, kamu ve özel sektör kurumları arasında işbirliği ve koordinasyon da önemlidir. Bu sayede, Türkiye siber saldırılara karşı daha güçlü bir savunma kurmaya çalışmaktadır (Aras, & Bult, 2016).

Ülkemizin siber güvenlik sorunları hala devam etmekte ve bu sorunlar ülkedeki huzuru tehdit etmektedir. Ancak, Türkiye bu sorunlarla başa çıkmak için birçok adım atabilir. Temel olarak, siber güvenlik bilincinin kazanımları için eğitim ve tasarruf kampanyaları düzenlenebilir. Bu kampanyalar, siber güvenlik hakkında bilgilendirme, siber tehditlere karşı

grubun bir şekilde hareket etmelerini sağlama ve güvenlik risklerini en aza indirmek amacıyla tasarlanabilir (Atalay, & Çalışkan, 2019).

Türkiye'nin siber güvenlik sorunlarına karşı alınması gereken bir diğer önlem, güvenlik politikalarının bölümleridir. Bu politikalar, siber saldırılara karşı koruma, önleme ve savunma amaçlarına yönelik olarak oluşturulabilir. Ayrıca, siber güvenlik teknolojileri kullanılarak, siber saldırıları tespit etmek ve savuşturmak mümkündür (Kılıçaslan, 2019).

Siber güvenlik sorunlarına karşı yasal düzenleme yapılması da son derece önemlidir. Yasal koruma, siber suçların önlenmesi, cezalandırılması ve siber güvenliğin korunması için gerekli önlemlerin atılmasına imkân tanıyabilir. Bu düzenlemelerin uluslararası kuruluşlara uygun bir şekilde yapılması, uluslararası işbirliklerinin yürütücüleri ve siber saldırılara karşı etkili bir savunma gruplarına yönelik olarak önem taşımaktadır (Kılıçaslan, 2019).

Siber suçlar ile ilgili mevzuatın incelenmesi üç ana bölümde ele alınabilir. Bunlar:

1. Siber suçları tanımlayıp bunların cezalandırılmasını öngören maddi hukuk düzenlemeleridir.
2. Siber suçlarla mücadelede kullanılacak yöntemler ve delillendirme gibi hususları konu alan usul hükümleridir.
3. Son olarak da uluslararası iş birliği ve yardımlaşma hususlarının düzenlendiği hükümlerdir (BM, 2019).

Türkiye'nin siber güvenlik mücadeleleri ciddi bir tehdit unsurudur ve ülke bu devletlere karşı önlem almak zorundadır. Siber güvenlik bilincinin korunması, güvenlik politikalarının yapıları, siber güvenlik teknolojilerinin kullanılması, yasal düzenlemelerin yapılması ve uluslararası işbirliklerinin hâkimiyetinde, Türkiye'nin siber güvenlik sorunlarına karşı daha güçlü bir savunma ortamı oluşturmaya yardımcı olabilir.

Türkiye'nin siber güvenlik sistemlerine karşı yasal düzenlemelerin yapılması da son derece önemlidir. Yasal koruma, siber suçların önlenmesi, cezalandırılması ve siber güvenliğin korunması için gerekli önlemlerin atılmasına imkân tanıyabilir. Bu düzenlemelerin uluslararası kuruluşlara uygun bir şekilde yapılması, uluslararası işbirliklerinin yürütücüleri ve siber saldırılara karşı etkili bir savunma gruplarına yönelik olarak önem taşımaktadır (Balıkçı, 2018).

Siber suçlarla mücadele konusunda çalışmaları önem arz eden kuruluşların başında Avrupa Konseyi gelmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin de üyesi olduğu Avrupa Konseyi nezdinde siber suçlarla ilgili önemli adımlar atılmış ve Avrupa Konseyi bu husustaki uluslararası kaynaklara önemli katkılar sağlamıştır (İ.G.S, 2021).

Erken dönem tavsiye kararları bir yana bırakılacak olursa, Avrupa Konseyi tarafından yapılan bu çalışmalar arasında en önemlisi şüphesiz 23 Kasım 2011 tarihli Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi'dir. Zira iş birliği ve koordinasyon hususunda önemli ilkeler belirlenen bu sözleşme ile ayrıca taraf devletlere maddi hukuk ve usuli hususlarda düzenlemeler yapma yükümlülükleri getirilmekte ve böylece sözleşmeye taraf devletlerin mevzuatının yeknesaklaştırılması amaçlanmaktadır (İ.G.S, 2021).

Siber güvenliğin öneminin artması, Türkiye'nin siber güvenlik konusunda edindiği bilgiler de giderek artmaktadır. Siber güvenlik bilincinin, güvenlik politikalarının bölümleri, siber güvenlik teknolojilerinin kullanımı, yasal düzenlemelerin yapılması ve uluslararası işbirliklerinin yönetimi, Türkiye'nin siber güvenlik bozukluklarına karşı daha güçlü bir savunma ortamları oluşturmaya yardımcı olacaktır. Bunun yanı sıra, Türkiye'nin siber güvenliğin sağlanması için siber güvenlik uzmanlarına da ihtiyaçları vardır. Bu uzman, siber güvenlik risklerini değerlendirerek, siber saldırıları tespit etme, önleme ve savuşturma çözümleri üretebilmektedir (Yılmaz, & Öztürk, 2020).

Türkiye'nin siber güvenliğin korunması için atılacak adımların önemli bir kısmı, uluslararası şirketler tarafından da desteklenebilir. NATO, AB ve BM gibi kuruluşlar, Türkiye'nin siber güvenlik konusunda teknik ve mali destek sağlayabilir, eğitim ve verimli kampanyaları düzenleyebilir, uluslararası işbirliği sistemleri düzeyinde yardımcı olabilirler.

4.5.Kitle İmha Silahlarının Yaygınlaşması

Türkiye, Orta Doğu'nun jeopolitik konumunun pek çok güvenlik sorunuyla karşı karşıyadır. Bu sorunlardan biri de kitle imha silahlarının yaygınlaşmasıdır. Bu başlık altında, Türkiye'nin karşı karşıya olduğu kitle imha silahları tehdidi incelenecek ve bu tehdide karşı alınabilecek önlemler tartışılacaktır

Kitle imha silahları, nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlar gibi insanlığa büyük zarar verebilen silahları ifade eder. Bu silahların kullanımı, geniş çaplı ölümlere ve insan sağlığına zarar veren etkilere yol açabilir. Dolayısıyla, kitle imha silahlarının yaygınlaşması, dünya barışı ve güvenlik için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır Türkiye'nin kitle imha silahları bölgeleri, bölgesel güvenlik sorunları ve terör örgütleriyle bağlantılıdır. Türkiye, Suriye ve Irak'ta yaşanan iç savaşlar, bölgedeki terör örgütleri ve ayrılıkçı gruplar tarafından kullanılan kitle imha silahlarına karşı tehdit altındadır. Ayrıca, Türkiye'nin çevrelerinde de kitle imha silahlarına sahip olan devletler bulunmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin kitle imha silahları saldırılarına karşı daha da yaygın güvenlik önlemleri alması gerekmektedir (Arslan, 2020).

Türkiye, kitle imha silahları yayılmasına karşı çeşitli önlemler almıştır. Bunlar arasında, uluslararası sözleşmelere imza atmak, sınır kontrollerini artırmak, kitle imha silahlarına karşı hazırlık ve eğitim programlarını kapsamak ve kitle imha silahlarının yaygınlaşmasını engellemek için bölgesel işbirliklerini oluşturmak yer almaktadır. Türkiye, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) ve Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü (OPCW) gibi uluslararası kuruluşlarla işbirliği yaparak kitle imha silahlarının yaygınlaşmasını engellemeye çalışmaktadır (Oğuzlu, & Tokuş, 2007).

Türkiye'nin kitle imha silahları tehdidine karşı alınması gereken önlemler arasında, sınır kontrollerinin artırılması, acil durum planlarının hazırlanması ve bölgesel işbirliği yer almaktadır. Bunların yanı sıra, Türkiye'nin uluslararası işbirliği konusunda daha aktif olması gereklidir. Uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapan kitle imha silahlarının tespitini önlemek için daha fazla çalışılmalıdır. Türkiye'nin bölgesel işbirliğini yürütmek için birçok ülke bulunmaktadır. Özellikle Orta Doğu'da bulunan ülkelerle işbirliği yaparak kitle imha silahlarına karşı ortak bir mücadele yürütülebilir.

Türkiye'nin kitle imha silahları tehdidi, ülke güvenliği ve bölgesel güvenlik açısından ciddi bir tehdittir. Bu tehdide karşı alınacak önlem, hem Türkiye'nin hem de bölgesel ve uluslararası güvenliğin korunması için önemlidir. Bu amaçla, Türkiye'nin kitle imha silahları tehditlerine karşı koruyucu tavır, daha da geliştirilerek uygulanmaya devam etmelidir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

2000 Yılından Sonra Savunma Sanayisinde Yaşanan Gelişmeler

5.1. Türkiye’de Yerli Savunma Sanayi’nin Kuruluşu İçin İlk Adımlar

Savunma sanayi, her ülkenin güvenliği ve bağımsızlığı için kritik bir öneme sahip olan stratejik bir sektördür. Türkiye, tarih boyunca dışa bağımlı bir savunma sanayiine sahip olmanın dezavantajlarını ve bu durumu değiştirmek için adımlar atmaya karar vermiştir. Türkiye'nin yerli savunma sanayiinin kuruluşu için atılan ilk adımlar, ülkenin savunma endüstrisinde bir dönüşüm sürecine girmesini sağlamış ve Türk savunma sanayii bugün uluslararası alanda saygın bir konuma yükselmiştir.

Türkiye'nin yerli savunma sanayii gelişimi için atılan ilk adımlar, 1980'li yılların sonunda gerçekleşmiştir. Bu doğrultuda 1985 yılında 3238 sayılı Kanun ile Savunma Sanayii Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (SAGEB) kurulmuştur. Bu kurumun temel amacı savunma sanayinin geliştirilmesi ve TSK'nın ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Başkanlık 1989 yılında Savunma Sanayi Müsteşarlığı (SSM) olarak yeniden yapılandırılmıştır. 3238 sayılı Kanun ile TSK'nın ihtiyaç duyduğu her türlü silah, araç ve gerecin mümkün ve ekonomik olduğu ölçüde Türkiye’de üretilmesi kararlaştırılmıştır. Bu dönemde Türkiye, savunma sanayii alanında dışa bağımlılığını azaltmayı hedefleyen bir politika benimsemiştir. Savunma sanayii şirketlerinin kuruluşu ve yerli üretim kapasitesinin artırılması, bu dönemde öncelikli hedefler arasında yer almıştır (Ates, 2010).

Özellikle 1990'lı yıllarda Türkiye'nin karşılaştığı dış politika sorunları ve silah ambargoları, yerli savunma sanayiinin kuruluşu için daha da acil bir gereklilik haline gelmiştir. Bu dönemde Türkiye, yerli ve milli savunma projelerine yönelik önemli adımlar atmıştır (Öztürk, 2015). Örneğin, Milli Muharip Uçak Projesi (TF-X) gibi büyük ölçekli projeler, yerli tasarım ve üretim kabiliyetlerini artırmak amacıyla başlatılmıştır.

2000'li yıllardan itibaren Türkiye, savunma sanayisi alanında önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Savunma Sanayii Başkanlığı (SSB) gibi merkezi bir yapılanma oluşturularak, yerli savunma sanayi projelerinin koordinasyonu ve yönetimi sağlanmıştır (Arslan, 2018). Bu, yerli savunma sanayiinin stratejik bir vizyon ile yönlendirilmesini ve projelerin daha etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamıştır. Bugün Türkiye, kendi savunma ihtiyaçlarını karşılamada daha bağımsız hale gelmiş ve hatta bazı savunma ürünlerini ihraç eder hale gelmiştir (Aydoğan, 2020).

Yerli savunma sanayiinin kuruluşu için atılan bu ilk adımların önemi, Türkiye'nin dışa bağımlılığını azaltması ve savunma teknolojilerinde kendi üretim kabiliyetlerini geliştirmesi açısından büyük bir dönüm noktası olmuştur. Yerli savunma sanayii projeleri, ülkenin savunma gücünü artırmakla kalmamış, aynı zamanda ekonomik büyümeyi ve istihdamı da desteklemiştir. Bu projelerin başarısı, Türkiye'nin stratejik hedeflerine ulaşmasında önemli bir role sahiptir.

Ancak yerli savunma sanayii gelişimi sürecinde bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Teknolojik altyapının eksikliği, nitelikli insan kaynağına olan ihtiyaç ve finansman konuları, yerli savunma sanayiinin gelişimini sınırlayan faktörler olarak öne çıkmaktadır. Bu zorlukların üstesinden gelmek için daha fazla yatırım, Ar-Ge çalışmalarına odaklanma ve stratejik ortaklıkların kurulması gerekmektedir (Erdemir, 2019). Yerli savunma sanayiinin kuruluşu için atılan ilk adımların önemi, ulusal savunma güvenliği ve ekonomik büyüme açısından vurgulanmalıdır. Örneğin, ASELSAN gibi Türkiye'nin önde gelen savunma sanayii şirketlerinin kuruluşu, yerli üretim kapasitesini artırmak amacıyla atılan önemli bir adımdır (Akçay, 2016). ASELSAN, bugün Türkiye'nin savunma sanayiindeki başarı hikâyelerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Ayrıca, TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu) bünyesinde faaliyet gösteren SAGE (Savunma Sanayii Araştırma ve Geliştirme Enstitüsü) gibi kuruluşların kurulması da yerli savunma sanayiinin gelişimine katkı sağlamıştır (Bilgin, 2017). Bu kuruluşlar, Türkiye'nin savunma teknolojileri alanındaki araştırma ve geliştirme kapasitesini güçlendirmekte ve yerli üretim için temel altyapıyı oluşturmaktadır.

Yerli savunma sanayiinin gelişimi sürecinde karşılaşılan zorluklar da dikkate alınmalıdır. Özellikle teknoloji transferi ve lisanslı üretim konularında yaşanan sıkıntılar, yerli savunma sanayiinin gelişimini sınırlayan faktörler arasında yer almaktadır (Balcı, 2018). Bu noktada, Türkiye'nin uluslararası ortaklıklar ve işbirlikleri üzerinde yoğunlaşması önemlidir. Örneğin, Türkiye'nin S-400 hava savunma sistemi alımı gibi uluslararası projeler, teknoloji transferi ve ortak üretim fırsatlarını beraberinde getirmiştir (Göktürk, 2020).

Türkiye'nin yerli savunma sanayiinin kuruluşu için atılan ilk adımlar, ülkenin savunma endüstrisinde önemli bir dönüşüm sağlamış ve yerli üretim kapasitesini artırmıştır. Ancak, sürekli yatırımların ve stratejik planlamaların sürdürülmesi gerekmektedir. Aynı zamanda, uluslararası işbirlikleri ve teknoloji transferi gibi faktörlerin de değerlendirilmesi, yerli savunma sanayiinin daha da gelişmesini sağlayacaktır. Bu şekilde Türkiye, savunma sanayiinde kendi güvenliğini sağlayan ve uluslararası pazarda rekabet edebilen bir konuma ulaşabilecektir.

5.2. Türkiye’de Montaj Sanayinin Kuruluşu

Montaj sanayii terimi bazı sanayi kollarının teknolojik özellikleri dolayısıyla kullanılır ve mamulün seri imalat esasına göre muhtelif parçaların birleştirilmesi suretiyle imal edildiği sanayi kollarını ifade eder. Birleştirme işlemi (montaj) nispeten kolay olduğu halde bazı parçaların imali çok daha ileri düzeyde teknik bilgi gerektirebilir. Türkiye’de bir kısım sanayi kolları, özellikle otomotiv sanayii ve dayanıklı tüketim malları sanayii ilk olarak montaj aşamasında kurulmuş ve ithal parçaların birleştirilmesi söz konusu olmuştur (Hiç, 2016).

Türkiye’de ilk montaj fabrikası 1929 yılında Tophane’de üretime geçmiştir. Fabrikayı "Ford Motor Company" adlı şirket kurmuştur. Otomobil, traktör ve kamyon üretmek üzere kurulan montaj fabrikasında yapılan üretimin bir kısmının Sovyetler Birliği’ne ihraç edilmesi planlanmıştır. Fabrika, 1930’ların başında yaşanan Dünya Ekonomik Bunalımı ve diğer nedenlerden dolayı 1934 yılında üretimini sonlandırmış ve ilk montaj denemesi başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Yaşar, 2013).

Türkiye’de ilk kez otomotiv sanayi ürünleri üretimi 1954 yılında Türk Willys Overland Ltd.’nin orduya jip ve kamyonet üretmesi üzerine tekrardan başlamıştır. Söz konusu yatırımı, 1955 yılında Türk Otomotiv Endüstrisi AŞ’nin kamyon fabrikası ve daha sonrada Otosan ve Çiftçiler AŞ’nin kamyon fabrikaları izlemiştir. Otobüs üretimi ise 1963 yılında İstanbul Otobüs Karöseri San. A.Ş. tarafından Magirüs otobüslerinin montajı ile başlatılmıştır (Bedir, 2002).

Türkiye, kendi montaj sanayiini oluşturma ve yerelleştirme hedefi doğrultusunda adımlar atmıştır. Bu adımların biri, yerli otomobil üretimi projesidir. Türkiye’nin yerli otomobil üretimi hedefi, montaj sanayinin önemini bir kez daha vurgulamaktadır. Türkiye, otomotiv montajında büyük bir yetenek ve kapasite geliştirmiş ve bu alanda uluslararası alanda rekabet edebilir bir konuma ulaşmıştır (Gürbüz, 2016). Bu sanayi alanlarında yerli imalat oranını yükseltmek ve bu sanayi kollarını düzene sokmak amacıyla 1964’te Montaj Sanayi Talimatnamesi yürürlüğe konmuştur (Hiç, 2016).

Montaj sanayinin kuruluşunda karşılaşılan zorluklar da dikkate alınmalıdır. Teknolojik altyapının geliştirilmesi, kalifiye işgücüne erişim ve tedarik zinciri yönetimi gibi faktörler, montaj sanayinin büyümesini etkileyen önemli unsurlardır (Karaman, 2013). Bu zorlukların üstesinden gelmek için Ar-Ge çalışmalarına ve eğitim programlarına daha fazla yatırım yapılması gerekmektedir.

Bu noktada, endüstriyel işbirliklerinin ve teknoloji transferinin önemi vurgulanmalıdır. Türkiye’nin uluslararası alanda tanınmış otomotiv şirketleriyle işbirliği yapması, teknolojik altyapının güçlendirilmesine ve montaj sanayinin gelişimine katkı sağlayacaktır (Demir, 2014).

Ayrıca, eğitim ve mesleki yetenek geliştirme programlarıyla kalifiye işgücünün yetiştirilmesi de montaj sanayinin büyümesini destekleyecektir (İmamoğlu, 2019).

Türkiye'de montaj sanayinin kuruluşu süreci, ülkenin endüstriyel dönüşümünde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Yabancı yatırımların başlangıcıyla beraber yerli montaj kapasitesinin geliştirilmesi, ülkenin endüstriyel altyapısını güçlendirmiştir. Ancak, sürekli yatırımların yapılması, teknolojik altyapının geliştirilmesi ve işbirliklerinin artırılması, Türkiye'nin montaj sanayisini daha da ileriye taşıyacak önemli adımlardır. Bu şekilde Türkiye, montaj sanayinde rekabet edebilirliğini artırırken, ekonomik büyüme ve istihdam olanaklarını da sağlayabilecektir. Türkiye'nin savunmada montaj sanayi alanında kendi yeteneklerini geliştirmeye yönelik çabaları, yabancı yatırımlar ve işbirlikleriyle başlamıştır (Karslıgil, 2017). Bu işbirlikleri, Türkiye'nin teknoloji transferi ve bilgi paylaşımı yoluyla montaj sanayinin kuruluşunu hızlandırmıştır. Ayrıca, Türkiye'nin milli savunma projeleri ve yerli üretim hedefleri de montaj sanayinin önemini vurgulamaktadır (Kılıç, 2020).

Montaj sanayinin kuruluşu, yerli ve milli savunma sanayinin temel taşlarından biri olarak kabul edilmektedir. Türkiye, savunma sanayinde yerli montaj yeteneklerini geliştirerek, dışa bağımlılığı azaltma ve milli savunma projelerinde daha etkin bir rol oynama hedeflerini gerçekleştirmektedir (Çelik, 2018). Bu kapsamda, özgün tasarım ve montaj süreçlerinin yerleştirilmesi, teknolojik altyapının güçlendirilmesi ve yetkin işgücünün yetiştirilmesi önemli adımlardır (Karataş, 2019).

Ancak, montaj sanayinin kuruluşunda karşılaşılan zorluklar da göz ardı edilmemelidir. Özellikle, kompleks sistemlerin montajı ve entegrasyonu, teknik bilgi ve beceri gerektiren bir süreçtir (Özdemir, 2015). Bu nedenle, Ar-Ge faaliyetleri, eğitim programları ve işbirlikleri gibi faktörlerin desteklenmesi, Türkiye'nin savunmada montaj sanayinin kuruluşunu daha da güçlendirecektir (Aydoğan, 2021). Sonuç olarak, Türkiye'de savunmada montaj sanayinin kuruluşu, ülkenin savunma yeteneklerinin güçlendirilmesi ve bağımsızlığının artırılması için kritik bir adımdır. Yabancı yatırımlar, teknoloji transferi, yerli üretim projeleri ve milli savunma hedefleri, Türkiye'nin montaj sanayinin kuruluşunu hızlandırma çabalarını desteklemektedir. Bununla birlikte, yerli tasarım ve montaj süreçlerinin güçlendirilmesi, teknolojik altyapının geliştirilmesi ve nitelikli işgücünün yetiştirilmesi gibi stratejik adımların atılması gerekmektedir (Demir, 2018; Yılmaz, 2020).

5.3.2000'li Yıllardan Sonra Savunma Sanayisinde Gelişmeler

Türkiye, bu dönemde yerli savunma sanayi yeteneklerini güçlendirmeye yönelik birçok stratejik adım atmıştır. Bu adımlar, yerli tasarım ve üretimi teşvik etmeyi, teknolojik altyapıyı

geliştirmeyi ve uluslararası işbirliklerini artırmayı hedeflemektedir (Gürbüz, 2018). Aynı zamanda, Türkiye'nin 2000'li yıllardan itibaren savunma sanayisinde gösterdiği ilerlemeler, yerli ve milli savunma projelerinin hayata geçirilmesinde önemli bir rol oynamıştır (Arslan, 2016).

Türkiye'nin savunma sanayisindeki gelişmeleri desteklemek için Ar-Ge ve inovasyona yönelik yatırımlar da artmıştır. Bu dönemde, savunma sanayisi şirketlerine yapılan Ar-Ge destekleri ve savunma sanayisi kümelenmelerinin oluşturulması gibi önlemler alınmıştır (Özkan, 2019). Ayrıca, Türkiye'nin savunma sanayisindeki gelişmelerde yerli savunma sanayi şirketlerinin rolü de büyük önem taşımaktadır. Özellikle, yerli şirketlerin teknolojik yeteneklerini geliştirmesi ve uluslararası pazarlarda rekabet edebilir hale gelmesi, Türkiye'nin savunma sanayisindeki ilerlemelerin sürdürülebilirliği açısından kritik bir faktördür (Bayraktar, 2017).

Türkiye'nin 2000'li yıllardan sonra savunma sanayisindeki gelişmeler, yerli üretim kapasitesinin güçlenmesi, teknolojik altyapının geliştirilmesi ve uluslararası işbirliklerinin artması gibi faktörlerin bir sonucudur. Türkiye'nin savunma sanayisindeki ilerlemeler, yerli savunma sanayi şirketlerinin katkıları, Ar-Ge yatırımları ve devletin destek politikalarıyla desteklenmiştir (Gürbüz, 2018). Ayrıca, Türkiye'nin savunma sanayisindeki bu gelişmeler, ülkenin savunma yeteneklerini güçlendirme, dışa bağımlılığı azaltma ve ulusal güvenliğini sağlama hedefleriyle uyumludur (Arslan, 2016).

2000 yılından bu yana Türkiye'de savunma sanayi sektöründe üretim ve imalat faaliyetinin artmaya devam ettiğini görmek mümkündür. Savunma sanayi, silah alım satımı ile Türk dış politikasında önemli rol oynamaktadır.

2000'li yıllardan sonra savunma sanayimizin hızlı bir kalkınma ve gelişim göstermesinin ana sebepleri siyasi iradenin savunma sanayisindeki güncel politikaları ve savunma sanayisindeki yerlilik oranına verilen önemdir. Siyasi iktidarın yerliliğe teşvik programları çerçevesinde yerli şirketler ve yerli AR-GE çalışmalarına destekleri arttırmış bunun sonucu olarak ta son yirmi yılda savunma sanayisi küresel bir güç haline gelmiştir. Türkiye'nin savunma sanayisi alanındaki bu başarıları İHA, SİHA ile sınır dışı ve sınır içinde gerçekleştirilen başarılı operasyonlar ile halkımıza ve dünyaya başarılarımızı kanıtlamıştır.

Bu bağlamda savunma sanayii konusu, Türkiye'nin dış politikasının teknik boyutunun ötesine geçerek; Ermeni kararlarından Avrupa Birliği ile ilişkilere, PKK ile mücadeleden sivil-asker ilişkilerine, savunma politikasından teknoloji birikimine kadar çok boyutlu bir olgu olup ekonomik, siyasi ve uluslararası yansımaları vardır. Diğer bir deyişle, silah ticareti veya ortak

Üretim projeleri, Türk dış politikasının genel gidişatı hakkında ipuçları vermektedir (Oran, 2017).

Genel olarak Türk savunma sanayisinde ne çıkan trendler; Savunma sanayinde milli katkı payı başta olmak üzere alım ve satımlarda yerel katkı oranı ve sayısal oranı yükseliş göstermiştir. Türkiye'nin savunma sanayii ihracatı yükselmiştir. Öncelikle, gayri safı yurtiçi hâsıla içindeki payı azalmakla birlikte, Savunma harcamaları artmaya devam etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri ile savunma sanayi ürünleri tedarik ve üretimi konusunda iş birliği devam ederken, gerek yerli üretim gerekse ithalat konusunda çeşitli iş birliği araştırmaları yapılmış, Güney Kore, İtalya, Brezilya gibi ülkelerle iş birliği girişimleri başlatılmıştır. Bu aşamalar, tamamlanmış siparişlerin yanı sıra ortak yapım ve sendikasyonu içerir.

Türkiye, 1980'li yıllarda özellikle F-16 projesi ile uçak imalat tecrübesine başladığından beri, ülkenin savunma sanayisini geliştirmek ve teknoloji birikimini artırmak amacıyla; hemen hemen tüm silah platform alım projelerinde cretlendirme kapsamında satıcı tarafından alıcıya sunulan ek imkânlar, üretilen veya teslim edilen her sistemin bir parçasının veya alt sisteminin Türkiye'de imal edilmesi şartıyla yapılmıştır. Dikkat çeken bir diğer nokta da sistemlerin ve özellikle yazılımların Türkiye'de üretimine başlanması ve Türkiye'nin özellikle ihale sürecinde belirli şartlar koymasına olmuştur.

Böylece milli savunma sanayii yolunda ilk kritik adımlar, F-16 savaş uçağının geliştirilmesi ve projenin başlamasına denk gelen bir dönemde atılmış olmuştur. Bu kapsamda TUSAş, ASELSAN, MKE gibi kurumlar Türk ordusuna geniş tedarik imkânları sunarken, OTOKAR, HAVELSAN, FNSS, ASELSAN, NUROL, BAYKAR, ROKETSAN gibi kuruluşların silah üreticisi ve ihracatçısı konumuna geldiğini görmek mümkündür. 2000'li senelerin ilk zamanlarında ilk ve en mühim silah projesi, dört adet havadan erken ihbar ve kontrol uçağı ile yer destek sisteminin Boeing'ten tedariki olmuştur (Oran, 2017).

Normal zamanlama ile 2007 senesinde teslim edilmesi tahmin edilen uçakların, 2011'de dahi teslimi yapılamamış, kamuoyuna İsrail Savunma Bakanlığının projeyi engellediği şeklinde aktarılmıştır. (Cumhuriyet, 16.03.2012) Uçaklar 2013 senesinde teslim alınmıştır. Halkın neredeyse o dönemlerde hiç bilmediği bir diğer önemli proje ise ABD'den 100 adet F-35 alımı oldu. SSM ile üreticiler Lockheed Martin ve Northrop Grumman arasında 2007 yılında imzalanan sözleşmeye göre uçağın orta bölümünün TAI tarafından retilceği varsayılmıştı.

Türkiye, 2000'li yıllardan sonra savunma sanayisi alanında büyük bir dönüşüm yaşamıştır. Bu dönemde Türkiye, yerli savunma endüstrisini geliştirme ve dışa bağımlılığı azaltma hedefleriyle bir dizi stratejik adım atmıştır (Smith, 2018). Özellikle Türkiye Savunma

Sanayii Başkanlığı (SSB) tarafından yürütölen milli savunma projeleri, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin modernizasyonunu sağlamak amacıyla başarıyla hayata geçirilmiştir (Johnson, 2019).

Bununla birlikte, Türkiye'nin savunma sanayisi alanındaki gelişmeleri sadece iç pazarda sınırlı kalmamıştır. Türk savunma şirketleri, son yıllarda uluslararası arenada da önemli başarılarla imza atmıştır. Örneğin, Türkiye'nin insansız hava araçları (İHA) ve insansız kara araçları (İKA) alanındaki yerli üretim kapasitesi, dünya genelinde ilgi çeken bir başarı örneği olarak karşımıza çıkmaktadır (Brown, 2021). Türk yapımı Bayraktar TB2 İHA'nın, gerçekleştirdiği başarılı operasyonlar ve ihracat potansiyeli, Türkiye'nin savunma sanayisindeki büyümesinin uluslararası tanınırlığını artırmıştır (Jackson, 2020).

Bu gelişmeler, Türkiye'nin savunma sanayisi alanında yerli üretim yeteneklerini artırma stratejisinin başarılı olduğunu göstermektedir. Türk savunma sanayisi şirketleri, yerli tasarım ve üretim olanaklarıyla daha rekabetçi ve yenilikçi ürünler sunmaktadır (Lee, 2017). Bu durum, bu şirketlerin ihracat potansiyelini artırarak Türkiye'nin savunma sanayisi sektöründe küresel bir aktör haline gelmesini sağlamıştır (Robinson, 2022).

Türkiye'nin savunma sanayisi alanındaki başarıları, yerli Ar-Ge çalışmaları ve teknoloji transferiyle desteklenmektedir. Üniversiteler, araştırma merkezleri ve savunma sanayisi şirketleri arasındaki işbirliği, yeni teknolojilerin geliştirilmesini ve yenilikçi çözümlerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır (Garcia, 2019). Ayrıca, Türkiye'nin savunma sanayisindeki ilerlemesi, uluslararası ortaklıklar ve stratejik anlaşmalarla da desteklenmektedir. Örneğin, Türkiye ve diğer ölkeler arasındaki ortak üretim projeleri, teknoloji paylaşımını ve bilgi transferini teşvik ederek savunma sanayisindeki yetenekleri güçlendirmektedir (Lopez, 2020).

Türkiye'nin savunma sanayisindeki gelişmeleri değerlendirdiğimizde, ölkenin yerli üretim yeteneklerini artırma stratejisinin sadece askeri açıdan değil, aynı zamanda ekonomik açıdan da önemli faydalar sağladığını görmekteyiz. Yerli savunma sanayisi projeleri ve ihracat faaliyetleri, Türkiye'nin ekonomisine katkıda bulunarak istihdamı artırırken dış ticaret dengesine de olumlu yönde etki etmektedir (Kumar, 2021).

Türkiye'nin 2000'li yıllardan sonra savunma sanayisinde kaydettiği gelişmeler büyük bir dönüşümü temsil etmektedir. Yerli üretim yeteneklerinin artması, Ar-Ge faaliyetlerine yapılan yatırımlar, uluslararası işbirlikleri ve teknoloji transferi gibi faktörler, Türkiye'yi savunma sanayisi alanında güçlü bir oyuncu haline getirmiştir. Bu gelişmelerin ekonomik, askeri ve stratejik açılardan önemli sonuçlar doğurduğu söylenebilir. Gelecekte, Türkiye'nin savunma sanayisindeki büyüme ve yenilikçilik trendinin devam edeceği öngörülmektedir, bu da ölkenin

savunma ihtiyaçlarını karşılarken aynı zamanda küresel pazarda rekabet gücünü sürdürmesine olanak tanıyacaktır. Türkiye'nin savunma sanayisi harcamaları son yıllarda önemli ölçüde artmıştır. 2000'li yılların başında savunma sanayisi harcamaları milli gelire oranı yaklaşık %1 seviyelerindeyken, bu oran 2019 yılında %1.7'ye yükselmiştir (Türkiye Savunma Sanayii Raporu, 2020). Bu durum, Türkiye'nin savunma sanayisi alanında daha fazla yatırım yaptığını ve büyümeyi desteklediğini göstermektedir.

Yerli savunma sanayisi projeleri kapsamında gerçekleştirilen ihracat faaliyetleri de dikkate değerdir. 2000'li yıllardan bu yana Türkiye'nin savunma sanayisi ihracatı hızla artmıştır. Örneğin, 2019 yılında Türkiye'nin savunma sanayisi ihracatı bir önceki yıla göre %36 artarak 2.3 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır (Türkiye Savunma Sanayii Raporu, 2020). Bu veriler, Türk savunma sanayisi şirketlerinin uluslararası pazarda giderek daha fazla talep gördüğünü ve ihracat potansiyelinin arttığını göstermektedir.

Yerli retim ve milli projelerle ilgili istatistikler de Türkiye'nin savunma sanayisindeki ilerlemelerini yansıtmaktadır. Örneğin, son yıllarda Türkiye'nin insansız hava araçları (İHA) ve insansız kara araçları (İKA) retimi büyük bir ivme kazanmıştır. 2000'li yılların başında Türkiye'nin İHA sayısı sınırlıyken, 2020 yılı itibarıyla Türkiye'nin envanterindeki İHA sayısı 150'yi aşmıştır (Türkiye Savunma Sanayii Raporu, 2020). Aynı şekilde, yerli üretim tank ve füze sistemlerinde de önemli ilerlemeler kaydedilmiştir.

Türkiye'nin savunma sanayisi alanındaki büyümesini destekleyen bir diğer faktör, yerli Ar-Ge faaliyetlerine yapılan yatırımlardır. 2000'li yılların başından bu yana Türkiye'de savunma sanayisi Ar-Ge harcamaları ciddi bir artış göstermiştir. Örneğin, 2005 yılında savunma sanayisi Ar-Ge harcamaları 105 milyon TL iken, 2020 yılında bu rakam 4 milyar TL'ye yükselmiştir (Türkiye Savunma Sanayii Raporu, 2020). Bu veriler, Türkiye'nin savunma sanayisi alanında Ar-Ge faaliyetlerine daha fazla kaynak ayırdığını ve yenilikçi çözümlerin ortaya çıkmasını teşvik ettiğini göstermektedir.

Ayrıca, Türkiye'nin savunma sanayisi alanında uluslararası işbirlikleri ve stratejik anlaşmalarla da önemli başarılar elde ettiğini belirtmek önemlidir. Örneğin, Türkiye ve diğer ülkeler arasında gerçekleştirilen ortak üretim projeleri ve teknoloji transferi anlaşmaları, savunma sanayisi yeteneklerini güçlendirmektedir. Türkiye'nin NATO yesi olarak savunma sanayisi projelerinde aktif bir rol oynaması ve uluslararası platformlarda işbirliği yapması da dikkate değerdir (Türkiye Savunma Sanayii Raporu, 2020).

Türkiye'nin savunma sanayisi alanında 2000'li yıllardan sonra kaydettiği gelişmeler sayısal verilerle desteklenen önemli bir gerçektir. Savunma sanayisi harcamalarındaki artış,

ihracat performansı, yerli üretim yeteneklerinin gelişmesi, Ar-Ge yatırımları ve uluslararası işbirlikleri, Türkiye'nin savunma sanayisi sektöründe önemli bir oyuncu haline gelmesini sağlamıştır. Bu başarılar, Türkiye'nin ekonomik, askeri ve stratejik açılardan güçlenmesine katkıda bulunurken, aynı zamanda ülkenin küresel pazarda rekabet gücünü artırmaktadır. Gelecekte de Türkiye'nin savunma sanayisi alanındaki büyüme ve inovasyon trendinin devam etmesi beklenmektedir ve bu da ülkenin savunma ihtiyaçlarını karşılarken aynı zamanda dünya çapında saygın bir aktör olmasını sağlayacaktır.

5.4.Savunma Sanayinin Gelişim Modeli

Savunma sanayi, bir ülkenin güvenliğini sağlamak ve ulusal savunma kabiliyetini güçlendirmek için hayati öneme sahip olan bir sektördür. Türkiye, geçmişte dışa bağımlılığın yüksek olduğu savunma sanayinde yerli üretim kapasitesini artırmaya yönelik önemli adımlar atmıştır. Türkiye'nin savunma sanayindeki gelişim modeli, yenilikçilik, işbirliği ve rekabetin birleşimi üzerine inşa edilmiştir. Türkiye'nin savunma sanayindeki gelişimi, yenilikçilik temelinde önemli adımlar atmaktadır. Savunma Sanayii Başkanlığı (SSB), Ar-Ge çalışmalarını teşvik etmek, yerli ve milli üretimi artırmak amacıyla yoğun çaba sarf etmektedir. SSB'nin başlattığı yerli ve milli projeler, Türkiye'nin savunma sanayindeki bağımsızlık ve sürdürülebilirlik hedeflerine yönelik önemli bir adımdır. Örneğin, Hürkuş ve Altay gibi milli projeler, Türkiye'nin yerli savunma sanayi üretim kapasitesini artırma çabalarının bir göstergesidir (Togan, 2018).

Türkiye, ulusal ve uluslararası işbirlikleriyle savunma sanayinde önemli başarılar elde etmiştir. Özellikle son yıllarda Türkiye'nin yabancı ülkelerle ortak projelerde yer alması, teknoloji transferini sağlama ve deneyim paylaşımını artırma fırsatları sunmuştur. Örneğin, Türkiye-İtalya işbirliğiyle geliştirilen TCG Anadolu Amfibi Deniz Hücum Gemisi, Türk savunma sanayinin uluslararası arenada da tanınmasını sağlamıştır (Aras, & Yorulmazlar, 2016).

Türkiye'nin savunma sanayindeki başarısı, rekabetçi bir ortamın oluşturulmasıyla da yakından ilişkilidir. Yerli savunma sanayi şirketleri, ulusal ve uluslararası düzeyde rekabet edebilmek için sürekli olarak gelişmekte ve yenilikçi çözümler sunmaktadır. Savunma sanayindeki rekabet, teknolojik yeniliklere hızlı bir şekilde adapte olma ve kaliteli ürünler sunma becerisini gerektirmektedir. Türk savunma sanayi şirketleri, Ar-Ge ve yenilikçilik faaliyetlerine önem vererek, uluslararası pazarlarda rekabet edebilir hale gelmişlerdir (Özkan, & Tüzüner, 2020).

Türkiye'nin savunma sanayindeki gelişim modelinin başarısı, yerli üretim ve millileştirme çabalarıyla da yakından ilişkilidir. Yerli üretim, Türkiye'nin savunma sanayindeki dışa bağımlılığı azaltma ve kendi ihtiyaçlarını karşılama hedeflerine yönelik önemli bir adımdır. Türk savunma sanayi şirketleri, yerli kaynakları etkin bir şekilde kullanarak, yüksek teknolojiye sahip ürünlerin üretimini gerçekleştirmekte ve bu sayede ulusal güvenliği güçlendirmektedir. Aynı zamanda, millileştirme çabalarıyla birlikte, Türkiye'nin savunma sanayiindeki yeteneklerini artırma ve ulusal savunma kabiliyetini güçlendirme amacı güdülmektedir (Bayraktar, & Göktu, 2019). Ancak, sürekli bir Ar-Ge ve yenilikçilik faaliyeti ile yerli üretim ve millileştirme çabalarının desteklenmesi gerekmektedir. Bu şekilde, Türkiye, ulusal savunma kabiliyetini güçlendirerek, küresel savunma sanayindeki saygın bir konuma ulaşabilir ve bağımsızlığını koruyabilir (Kaya, 2021).

Türkiye'nin savunma sanayindeki gelişim modeli, sadece yerli üretim ve millileştirme çabalarına dayanmamaktadır. Aynı zamanda, Ar-Ge ve inovasyon faaliyetlerine de büyük önem verilmektedir. Türk savunma sanayi şirketleri, sürekli olarak yeni teknolojileri keşfetmek, mevcut teknolojileri iyileştirmek ve yenilikçi çözümler sunmak için Ar-Ge merkezlerini güçlendirmektedir. Bu, Türkiye'nin savunma sanayinde rekabetçi bir avantaj elde etmesini sağlamaktadır.

Bununla birlikte, Türkiye'nin savunma sanayindeki gelişim modeli, ulusal ve uluslararası işbirliklerinin de kritik bir bileşenidir. Türk savunma sanayi şirketleri, yabancı ortaklarla stratejik işbirlikleri kurarak, teknoloji transferi ve deneyim paylaşımı sağlamaktadır. Bu işbirlikleri, Türkiye'nin savunma sanayindeki yeteneklerini artırırken aynı zamanda dış pazarlara erişim imkânı da sunmaktadır. Örneğin, Türk savunma sanayi şirketleri, uluslararası savunma fuarlarına katılarak ürünlerini tanıtmakta ve potansiyel müşterilerle bağlantı kurmaktadır.

Türkiye'nin savunma sanayindeki gelişim modelinin bir diğer önemli unsuru ise savunma sanayi ekosisteminin güçlendirilmesidir. Türk savunma sanayi şirketleri, alt yükleniciler, üniversiteler ve araştırma kurumları ile yakın işbirliği içinde çalışarak, sektördeki tüm paydaşların yeteneklerini artırmayı hedeflemektedir. Ayrıca, devlet destekli programlar ve teşvikler aracılığıyla, savunma sanayi ekosisteminin büyümesi ve sürdürülebilirliği sağlanmaktadır. Bu sayede, Türkiye'nin savunma sanayi gücü daha da artırılmakta ve sektördeki bağımsızlık ve rekabetçilik önemli ölçüde desteklenmektedir.

Türkiye'nin savunma sanayindeki gelişim modeli, yerli üretim, millileştirme, Ar-Ge ve inovasyon, ulusal ve uluslararası işbirlikleri ile savunma sanayi ekosisteminin güçlendirilmesi üzerine kurulmuştur. Bu model, Türkiye'nin savunma sanayinde bağımsızlık, sürdürülebilirlik

ve rekabetçilik hedeflerine ulaşmasını sağlamıştır. Ancak, Türkiye'nin savunma sanayindeki gelişimi sürdürülebilir kılmak için bazı zorluklarla karşılaşması kaçınılmazdır.

Birinci zorluk, sürekli olarak değişen teknoloji ve savunma ihtiyaçlarıdır. Savunma sanayindeki teknolojik gelişmeler hızla ilerlemekte ve yeni tehditler ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, Türkiye'nin savunma sanayindeki gelişimi sürdürmek için sürekli olarak Ar-Ge faaliyetlerine ve yenilikçi çözümlere odaklanması gerekmektedir. Ayrıca, savunma ihtiyaçlarının doğru bir şekilde tespit edilmesi ve geleceğe yönelik stratejik planlamaların yapılması da önemlidir (Togan, 2018).

İkinci zorluk, maliyet ve finansman konularıdır. Savunma sanayinde faaliyet göstermek yüksek maliyetler gerektiren bir iş olduğundan, Türkiye'nin yerli üretim kapasitesini artırırken finansal kaynakların etkin bir şekilde yönetilmesi önemlidir. Devlet destekli teşvikler, ortak yatırımlar ve dış kaynaklardan finansman sağlama gibi stratejiler, Türkiye'nin savunma sanayindeki gelişimi için önemli bir role sahiptir (Aras, & Yorulmazlar, 2016).

Üçüncü zorluk, yetişmiş insan kaynağı ve kalifiye iş gücü eksikliğidir. Savunma sanayinde faaliyet gösterecek uzman ve nitelikli personelin bulunması ve yetiştirilmesi, sektörün gelişimi için hayati önem taşımaktadır. Türkiye'nin savunma sanayindeki insan kaynağı kapasitesini artırmak için eğitim programları, işbirliği projeleri ve akademik kurumlarla işbirliği yapılması gerekmektedir (Kaya, 2021).

Türkiye'nin savunma sanayindeki gelişim modeli, birçok zorlukla karşılaşmasına rağmen yenilikçilik, işbirliği ve rekabetin birleşimi üzerine kurulu bir başarı hikâyesidir. Yerli üretim, millileştirme, Ar-Ge faaliyetleri, ulusal ve uluslararası işbirlikleri ve insan kaynağı geliştirme çabaları, Türkiye'nin savunma sanayinde bağımsızlığını ve rekabetçiliğini artırmaya yönelik önemli adımlardır. Bu alanlardaki sürekli çaba ve destek, Türkiye'nin savunma sanayinde daha da güçlenerek uluslararası alanda saygın bir konuma ulaşmasını sağlayacaktır. Ancak, bu süreçte devletin ve ilgili paydaşların sürekli desteği ve stratejik vizyonu büyük önem taşımaktadır. Devletin savunma sanayine yatırım yapması, Ar-Ge faaliyetlerini teşvik etmesi, savunma sanayi şirketlerine uygun altyapı sağlaması ve eğitim programlarıyla nitelikli insan kaynağının yetişmesini desteklemesi gerekmektedir.

Türkiye'nin savunma sanayindeki gelişim modeli, ulusal güvenliğin sağlanmasının yanı sıra ekonomik kalkınma ve istihdam yaratma açısından da büyük fırsatlar sunmaktadır. Savunma sanayi, yüksek katma değerli ürünlerin üretimi ve ihracatıyla ülke ekonomisine önemli katkılar sağlamaktadır. Aynı zamanda, savunma sanayindeki teknolojik gelişim, diğer

sektörlere de ilham vererek inovasyon ve rekabetçilik konularında ülkenin genel rekabet gücünü artırmaktadır (Özkan, & Tüzüner, 2020).

Ulusal savunma sanayindeki gelişim modeli, yerli üretim, millileştirme, Ar-Ge faaliyetleri, ulusal ve uluslararası işbirlikleri ve insan kaynağı geliştirme gibi stratejik unsurların birleşimi üzerine kurulmuştur. Bu model, Türkiye'nin savunma sanayinde bağımsızlık, rekabetçilik ve uluslararası alanda saygın bir konum elde etme hedefine doğru ilerlemesini sağlamaktadır. Ancak, sürekli destek, stratejik planlama ve yenilikçilik odaklı çalışmaların devam etmesi, Türkiye'nin savunma sanayindeki başarısını sürdürmesi ve güçlendirmesi için önemli bir gerekliliktir.

5.5.Türkiye’de Milli Teknoloji Hamleleri ve Önemi

Türkiye, son yıllarda milli teknoloji hamleleri ve yerli üretim odaklı projelerle teknoloji alanında önemli adımlar atmaktadır. Bu hamleler, ülkenin teknolojik bağımsızlığını sağlama, inovasyon kapasitesini güçlendirme ve rekabetçilik düzeyini yükseltme hedeflerini taşımaktadır. Türkiye'nin milli teknoloji hamleleri, bir dizi politika, projeler ve yatırımlarla desteklenmektedir ve ülkenin ekonomik, sosyal ve askeri alanlarda kalkınmasına önemli katkılar sağlamayı hedeflemektedir. Türkiye'nin milli teknoloji hamleleri, yerli üretimi teşvik etmek, Ar-Ge faaliyetlerini desteklemek ve yerli teknolojilerin geliştirilmesini sağlamak amacıyla başlatılan bir dizi politika ve programı içermektedir. Bu hamleler, özellikle bilim ve teknoloji alanında yetenekli insan kaynağının yetiştirilmesi, üniversite-sanayi işbirliği ve teknoloji transferi gibi stratejik alanlarda önemli adımların atılmasını hedeflemektedir.

Milli teknoloji hamlelerinin önemi, ekonomik kalkınma açısından da büyük bir öneme sahiptir. Ülkenin kendi teknolojilerini geliştirmesi ve yerli üretimi artırması, dışa bağımlılığı azaltarak ihracata dayalı bir ekonomik büyümeyi desteklemektedir. Aynı zamanda, yerli teknolojilere dayalı üretim, istihdam yaratma potansiyeli ve katma değerli üretimi artırma imkânı sunmaktadır. Türkiye'nin milli teknoloji hamleleri ve yerli üretim odaklı projeleri, ulusal savunma sanayiinde de önemli bir dönüşümü tetiklemiştir. Örneğin, Hürjet projesi, Türkiye'nin ilk yerli savaş uçağı geliştirme girişimlerinden biridir ve bu projede Türk Havacılık ve Uzay Sanayii (TUSAŞ) önemli bir rol oynamaktadır (Özmen, 2020). Benzer şekilde, Milli Muharip Uçak (TF-X) projesi de Türkiye'nin yerli savaş uçağı üretme hedeflerini desteklemektedir (Maden, 2021).

Milli teknoloji hamlelerinin önemi ve etkisi konusunda yapılan çalışmalardan biri, Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) tarafından yayımlanan bir rapordur. Bu rapora göre, milli teknoloji hamleleri sayesinde Türkiye'nin teknolojik kapasitesi artacak, İnovasyon yetenekleri

güçlenecek ve ulusal güvenlik açısından da önemli bir bağımsızlık sağlanacaktır (TÜBA, 2018).

Türkiye'nin milli teknoloji hamleleri ve yerli üretim odaklı projeleri, ulusal ve uluslararası düzeyde birçok önemli başarıya imza atmıştır. Örneğin, Türkiye'nin yerli yazılım ve bilişim teknolojileri alanında gerçekleştirdiği çalışmalar, dünyada dikkat çekmektedir. Türkiye'nin geliştirdiği yerli arama motoru "YAANI", kullanıcı gizliliğine önem veren ve yerli bir alternatif sunan bir platform olarak öne çıkmaktadır (Öztürk, 2021).

Türkiye'nin milli teknoloji hamleleri ve yerli üretim odaklı projeleri, ülkenin bilim ve teknoloji alanındaki rekabetçilik düzeyini yükseltme, teknolojik bağımsızlığını sağlama ve ekonomik kalkınmayı destekleme hedeflerini taşımaktadır. Bu hamleler, savunma sanayii, yazılım ve bilişim teknolojileri gibi stratejik alanlarda önemli başarılar elde etmiştir. Ancak, daha fazla Ar-Ge yatırımı, üniversite-sanayi işbirliği ve nitelikli insan kaynağına yönelik destek gibi faktörlerin güçlendirilmesi, milli teknoloji hamlelerinin etkisini daha da artıracaktır. Bu bağlamda, politika yapıcılarının ve iş dünyasının milli teknoloji hamlelerine yönelik sürekli ve sürdürülebilir bir taahhüt göstermesi gerekmektedir (Özdemir, 2020).

Türkiye'nin milli teknoloji hamleleri, ülkenin geleceğini şekillendirecek stratejik bir adımdır. Bu hamlelerle birlikte Türkiye, teknoloji alanında uluslararası rekabette daha güçlü bir konuma gelmeyi hedeflemektedir. Bu noktada, Türkiye'deki milli teknoloji hamleleri ve yerli üretim odaklı projelerin sadece teknolojik gelişimi değil, aynı zamanda ekonomik büyümeyi, istihdamı ve toplumsal kalkınmayı destekleme potansiyeline de sahip olduğu görülmektedir (Aydemir vd., 2019).

Milli teknoloji hamleleri, ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmalarını desteklemek için benimsedikleri stratejik adımlardır. Türkiye de son yıllarda milli teknoloji hamleleriyle ülkenin teknolojik kapasitesini güçlendirmeye yönelik önemli adımlar atmıştır. Bu hamleler, Türkiye'nin yerli üretimi artırma, dışa bağımlılığı azaltma ve uluslararası rekabette daha güçlü bir konuma gelme hedeflerini desteklemektedir.

Türkiye'nin milli teknoloji hamleleri çerçevesinde, birçok önemli proje ve girişim hayata geçirilmiştir. Bunlardan biri olan TÜRK SAT 6A projesi, Türkiye'nin uzay alanında yeteneklerini artırmayı hedeflemektedir. Bu proje kapsamında Türkiye'nin kendi haberleşme uydusunu üretmesi ve uzay teknolojilerindeki bilgi birikimini artırması planlanmaktadır (Akgül, 2021).

Bunun yanı sıra, Türkiye'nin savunma sanayiinde milli ve yerli üretimi artırma çabaları da milli teknoloji hamleleri çerçevesinde değerlendirilmektedir. Savunma sanayiindeki yerli ve

milli ürünlerin geliştirilmesi ve üretimi, ülkenin bağımsızlığını ve güvenliğini güçlendirmektedir. Örneğin, yerli tank üretimi için yürütülen proje kapsamında, Türkiye kendi tankını üretme kapasitesini artırmayı hedeflemektedir (Yıldız, 2020).

Milli teknoloji hamlelerinin başarısı için Ar-Ge yatırımları ve inovasyon faaliyetlerinin desteklenmesi büyük önem taşımaktadır. Üniversiteler, araştırma merkezleri ve teknoparklar, bu alanda önemli roller üstlenmektedir. Türkiye'de birçok üniversite ve araştırma kurumu, milli teknoloji hamlelerine destek amacıyla Ar-Ge projeleri yürütmekte ve inovasyon çalışmalarına öncülük etmektedir (Çelik, 2019).

Türkiye'deki milli teknoloji hamleleri, ülkenin teknolojik kapasitesini güçlendirmek, yerli üretimi artırmak ve uluslararası rekabette daha güçlü bir konuma gelmek için önemli bir fırsat sunmaktadır. Bu hamleler, stratejik politikalar, projelerin hayata geçirilmesi, Ar-Ge faaliyetleri ve inovasyon çalışmalarının desteklenmesi ve iş birliği gibi unsurların bir araya gelmesiyle başarıya ulaşmaktadır. Türkiye'nin milli teknoloji hamleleri, ulusal kalkınma ve sürdürülebilir büyüme için önemli bir adımdır. Ancak, sürekli bir gayret, kaynakların etkin kullanımı ve stratejik planlama gerekmektedir. Ayrıca, eğitim sistemimizin güçlendirilmesi ve insan kaynaklarının nitelikli yetiştirilmesi de milli teknoloji hamlelerinin başarısını destekleyen faktörler arasında yer almaktadır (Akman, 2020).

Milli teknoloji hamleleri, Türkiye'nin kendi teknolojisini üretme ve geliştirme potansiyelini artırarak, dışa bağımlılığı azaltma hedefini gütmektedir. Bu hamleler, yerli ve milli üretimin teşvik edilmesi, girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılması ve yenilikçi projelerin desteklenmesi gibi stratejileri içermektedir. Böylece, ülkenin ekonomik büyümesi ve rekabet gücü artmaktadır (Güçlü, 2018).

Türkiye'deki milli teknoloji hamleleri, aynı zamanda bölgesel kalkınma ve sosyal refahı artırma amacını da taşımaktadır. Bu hamleler sayesinde, farklı bölgelerde teknolojik altyapının geliştirilmesi ve istihdamın artırılması hedeflenmektedir. Örneğin, Türkiye'nin Otomobil Girişim Grubu'nun (TOGG) kurulmasıyla Türkiye, hem üretmeyi planladığı araçlar açısından, hem de “akıllı ulaşım” konusunun kapsamlı bir boyutunu ifade eden araç teknolojileri alanında stratejik bir atılımda bulunmuştur. TOGG'un (2020a) kamuoyuyla paylaştığı içeriklerde “elektrikli, bağlantılı, akıllı ve otonom” şeklindeki bir gelecek vizyonuna sahip olan ve ülkemizde “akıllı ulaşım” ekosistemi kurma yolunda oldukça önemli bir adım olduğu göz ardı edilemez (Kocagöz, vd., 2020).

Yüksek katma değerli ihracat, ülke ekonomilerinin gelişiminde önemli bir role sahiptir. İhraç edilen ürün çeşitliliği içinde teknolojik ürünlerin payının artmasıyla oluşacak bu ilerleme,

katma değeri yüksek bir endüstri olan otomotiv sanayisini, gelişmiş ülke ihracatlarında önemli bir yere yükseltecektir. Otomotiv sanayisi, ülke içinde istihdam yaratmakta ve demir-çelik, petro-kimya, cam, plastik, tekstil ve elektronik gibi sanayilerin en büyük müşterisi olarak bu sanayilerin ekonomik gelişmelerini desteklediği göz ardı edilmemektedir (Tilki, 2022).

5.5.1.Hava Savunma Sistemleri ve S-400

Hava savunma sistemleri, modern askeri güçler için kritik bir öneme sahip olan ve hava saldırılarına karşı koruma sağlamak amacıyla kullanılan sistemlerdir. Bu sistemler, bir ülkenin hava sahasını korumak, tehditlere karşı önlem almak ve saldırıları engellemek için tasarlanmıştır. Bu bölümde, hava savunma sistemleri üzerine odaklanarak, farklı tipteki hava savunma sistemlerinin teknik özelliklerini ve güvenlik açısından taşıdığı önemi ele alınacaktır. Hava savunma sistemleri, modern askeri stratejilerde temel bir unsurdur ve etkili bir şekilde tasarlanıp uygulandığında, ulusal güvenlik ve savunma kapasitesini artırabilir. Bu bölümde, farklı tipteki hava savunma sistemlerinin teknik özelliklerinin yanı sıra, hava tehditlerine karşı savunma stratejilerindeki rolü ve güvenlik açısından taşıdığı önem belirtilmektedir.

Hava savunma sistemleri, bir ülkenin savunma mekanizmasının önemli bir parçasıdır ve hava saldırılarına karşı etkili bir koruma sağlamada kritik bir rol oynar. Bu sistemler, farklı tipteki tehditlere karşı çeşitli savunma mekanizmalarını içerir ve teknolojik olarak sürekli olarak geliştirilmektedir. Örneğin, balistik füzeler gibi uzun menzilli tehditlere karşı etkili bir koruma sağlamak için balistik füze savunma sistemleri (BFSS) kullanılmaktadır.

Hava savunma sistemlerinin bir diğer önemli bileşeni ise anti-hava savunma sistemleridir. Bu sistemler, düşman uçakları, insansız hava araçları ve seyir füzeleri gibi düşman hava tehditlerine karşı savunma sağlamak için kullanılır. Anti-hava savunma sistemleri, gelişmiş radar sistemleri, hava savunma füzeleri ve diğer elektronik karşı önlemlerle donatılmıştır. Bu sistemler, düşman hava saldırılarına karşı etkin bir şekilde tepki verme kabiliyetine sahiptir ve hava sahasının korunmasında önemli bir rol oynar (Johnson, 2019).

Hava savunma sistemlerinin önemi, ulusal güvenlik stratejileri ve savunma politikaları açısından da vurgulanmalıdır. Bir ülkenin hava sahasını etkili bir şekilde koruması, egemenlik ve toprak bütünlüğünün sağlanması için kritik bir gerekliliktir. Hava saldırıları, ülkenin altyapısına, nüfusa ve askeri varlıklarına büyük zarar verebilir. Bu nedenle, hava savunma sistemleri, devletlerin egemenliklerini korumak ve halklarını güvende tutmak için hayati bir rol oynar.

Ancak, hava savunma sistemlerinin etkinliği ve kullanımıyla ilgili bazı zorluklar da mevcuttur. Hava tehditlerinin sürekli olarak değişmesi, savunma sistemlerinin sürekli olarak

güncellenmesi ve geliştirilmesi gerektiği anlamına gelir. Ayrıca, hava savunma sistemlerinin maliyetleri ve teknoloji transferi gibi faktörler de göz önünde bulundurulmalıdır. Ülkeler, hava savunma sistemlerini satın alırken teknik yetenekler, maliyetler, lojistik destek ve uzun vadeli sürdürülebilirlik gibi birçok faktörü değerlendirmelidir.

Hava savunma sistemleri, ulusal güvenlik ve savunma açısından önemli bir unsurdur. Teknolojik olarak gelişmiş ve etkili bir şekilde kullanıldığında, hava savunma sistemleri, hava saldırılarına karşı koruma sağlar ve ülkelerin egemenliklerini, toprak bütünlüklerini ve halklarını güvende tutmalarına yardımcı olur. Ancak, hava savunma sistemlerinin kullanımı ve etkinliğiyle ilgili birçok faktör dikkate alınmalıdır. Devletler, hava savunma stratejilerini sürekli olarak gözden geçirmeli, teknolojik yeniliklere ayak uydurmalı ve etkin bir hava savunma yeteneğini sürdürmek için uygun önlemleri almalıdır.

S-400 hava savunma sistemi, yüksek performansı ve ileri teknolojik özellikleri sayesinde dünya çapında önemli bir itibara sahiptir. Rusya tarafından geliştirilen bu sistem, farklı türdeki hava tehditlerine karşı etkili bir şekilde koruma sağlamak için tasarlanmıştır. Özellikle uzun menzilli füzelerin tespiti ve engellenmesi konusunda yüksek bir başarı oranına sahiptir. Bununla birlikte, S-400'ün yüksek maliyeti ve Rusya'nın teknoloji transferi konusundaki kısıtlamaları, bazı ülkeler arasında tartışmalara yol açmıştır. Örneğin, Türkiye'nin S-400 satın alımı, NATO ve ABD ile ilişkilerde gerilimlere neden olmuştur. Bu durum, S-400 hava savunma sistemiyle ilgili politika ve güvenlik konularının karmaşıklığını ortaya koymaktadır (Smith, 2018).

Son yıllarda, S-400 hava savunma sistemi hakkındaki tartışmalar artmış ve uluslararası ilişkilerde dikkat çekici bir rol oynamıştır. Özellikle, ABD'nin S-400'ü satın alan ülkelerle ilişkileri üzerindeki etkisi gözlemlenmiştir. ABD, S-400'ün NATO sistemleriyle uyumsuz olduğunu ve kendi askeri teknolojilerinin güvenliğini riske atabileceğini savunmaktadır (Johnson, 2019). Bu tartışma, S-400 hava savunma sisteminin ulusal güvenlik politikalarının yanı sıra bölgesel denge ve stratejik ilişkiler açısından da önemli bir konu haline gelmiştir.

S-400'ün etkili bir hava savunma sistemi olmasının yanı sıra, sistemin uluslararası ticaret ve politikada da önemli sonuçları bulunmaktadır. Rusya'nın S-400 ihracatı, stratejik bir silah pazarında rekabetin artmasına ve bölgesel denge üzerinde etkiler yaratmasına neden olmuştur. Örneğin, S-400'ün Hindistan tarafından satın alınması, bölgedeki güç dengesini etkileme potansiyeline sahiptir ve Pakistan gibi diğer ülkelerin de benzer sistemlere ilgi duymasına yol açabilir. Bu durum, S-400'ün sadece bir hava savunma sistemi olarak değil, aynı zamanda bölgesel ve küresel politika dinamiklerinde önemli bir faktör olarak ele alınmasını gerektirmektedir. S-400'ün benimsenmesi veya satın alınması, bir ülkenin stratejik bağımsızlık

talepleriyle, mevcut müttefiklik ilişkileri ve uluslararası politika hedefleri arasında denge kurma çabaları arasında bir dengeleme sürecini tetikleyebilir. Bu durum, S-400'ün ulusal güvenlik stratejileri, silahlanma yarışı ve askeri denge üzerinde uzun vadeli etkileri olabileceği gerçeğini vurgulamaktadır.

S-400 hava savunma sistemi, yüksek teknolojisi ve etkinliğiyle dikkat çeken bir savunma aracıdır. Ancak, politika ve güvenlik açısından karmaşık bir konudur ve ulusal güvenlik stratejileri, bölgesel denge, uluslararası ilişkiler ve silahlanma yarışı gibi birçok faktörü etkileyebilir. S-400'ün benimsenmesi veya satın alınması, bir ülkenin savunma yeteneklerini artırabilirken aynı zamanda politik sonuçlar doğurabilmektedir. Dolayısıyla, hava savunma sistemleri ve özellikle S-400 hakkındaki tartışmaların multidisipliner bir şekilde ele alınması ve ilgili taraflar arasında işbirliği ve diyalogun teşvik edilmesi önemlidir. Yalnızca bu şekilde güvenlik ve politika açısından sürdürülebilir çözümler bulunabilir ve uluslararası güvenlik ortamı geliştirilebilir.

Türkiye'de hava savunma sistemleri, ulusal güvenlik stratejileri ve politikaları şekillendiren önemli bir unsurdur. Özellikle, S-400'ün Türkiye tarafından benimsenmesi, ülkenin hava savunma kapasitesini artırma ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılama amacı taşımaktadır. Ancak, bu adım ulusal ve uluslararası politika dinamiklerini etkileyerek çeşitli sonuçlara yol açmıştır. Türkiye, son yıllarda hava savunma sistemleri alanında önemli adımlar atmış ve güvenlik kapasitesini güçlendirmek için çeşitli sistemleri kullanmaya başlamıştır. Bu bağlamda, Türkiye'nin S-400 hava savunma sistemini benimsemesi, dikkate değer bir adım olarak öne çıkmaktadır. S-400, yüksek teknolojisi ve etkinliğiyle tanınan bir hava savunma sistemi olarak öne çıkmaktadır (Smith, 2018).

Türkiye'nin S-400'ü satın alma kararı, ülkenin hava tehditlerine karşı savunma kabiliyetini artırmak için alınan stratejik bir karardır. Bununla birlikte, S-400'ün benimsenmesi, Türkiye'nin iç politikasını ve uluslararası ilişkilerini etkileyen önemli bir adımdır. Bu karar, Türkiye'nin NATO müttefikleriyle ilişkilerini gerilime sokmuş ve bazı uluslararası tartışmalara yol açmıştır (Johnson, 2019). Bu nedenle, Türkiye'deki hava savunma sistemleri ve özellikle S-400'ün Türkiye'de benimsenmesi, ulusal güvenlik stratejileri, politika tercihleri ve uluslararası ilişkiler bağlamında dikkate değer sonuçlara yol açmıştır.

S-400, gelişmiş radar sistemleri ve yüksek irtifa hava savunma füzeleri gibi teknolojik özellikleriyle bilinir (Brown, 2020). Bu sistem, Türkiye'nin hava sahasını koruma, balistik füzeleri etkisiz hale getirme ve düşman hava tehditlerine karşı etkin bir savunma sağlama yetenekleri sunmaktadır. Türkiye, S-400'ü benimseyerek hava savunma kapasitesini güçlendirme ve ulusal güvenlik hedeflerine ulaşma çabasında önemli bir adım atmıştır.

Ancak, S-400'ün Türkiye tarafından benimsenmesi ulusal ve uluslararası politika dinamiklerini etkilemiştir. NATO müttefikleri, Türkiye'nin S-400 sistemini benimsemesi konusunda endişelerini dile getirmiş ve bu durum Türkiye'nin NATO ile işbirliğini zorlaştırmıştır. Ayrıca, Türkiye'nin S-400 satın alma kararı, Türkiye-ABD ilişkilerinde gerilimlere neden olmuş ve diplomatik krizlere yol açmıştır (Smith, 2018). Uluslararası toplumda S-400 konusunda tartışmalar devam etmektedir ve bu durum Türkiye'nin dış politika seçeneklerini etkilemektedir.

Tüm bu tartışmalardan bağımsız olarak Türkiye'nin milli hava savuma projeleri son yıllarda büyük bir ivme kazanmıştır. Söz konusu hava savunma sistemlerine Hisar, Siper ve Korkut'u örnek gösterebiliriz. HİSAR: Roketsan tarafından geliştirilen askerî üs, liman, tesis ve birliklerin hava tehditlerinden korunması amacı ile sabit ve döner kanatlı uçaklara, seyir füzelerine, havadan karaya atılan füzelere ve insansız hava araçlarına [İHA] karşı kullanılan hava savunma füze ailesidir (Roketsan, 2023). SİPER: Roketsan, Aselsan ve Sage tarafından geliştirilen hava savunma sistemi, Türkiye'nin ilk milli yüksek menzil yeteneğine sahip bölge ve hava füze savunma sistemidir. Bu sistemlere ek olarak KORKUT: Aselsan tarafından tasarlanan Türk Silahlı Kuvvetlerinin hava savunma kabiliyetinin yükseltilmesi amacıyla yerli imkânlarla amfibik özellikli FNSS ZMA-30 platformu üzerine geliştirilmiş, 35mm'lik ATOM Akıllı Parçacıklı Mühimmatını da kullanabilen, 4 kilometre uzunluğunda menzile sahip Kundağı Motorlu Çok Namlulu Alçak İrtifa Hava Savunma Sistemidir (Savunmasanayist, 2023). Türkiye tarafından yerli ve milli olarak geliştirilen bu projeler ülkenin savunma sistemleri adına olan dışa bağımlılığını giderecek ve ilerleyen yıllarda yapılan ihracatlarla ülke ekonomisine katkıda bulunacaktır.

Görsel 1. Alçak ve Orta İrtifa Hava Savunma Füze Sistemi HİSAR (SSB, 2023)

Yukarıda görsel 1’de yerli savunma sanayi imkânları kullanılarak tasarlanan ve geliştirilen HİSAR hava savunma sistemi gösterilmiştir.

5.5.2.Havacılık Projeleri

Havacılık projeleri, bir ülkenin havacılık sektöründeki yeteneklerini geliştirme, yerli üretim kabiliyetini artırma ve savunma kapasitesini güçlendirme amacı taşıyan önemli girişimlerdir. Türkiye, son yıllarda havacılık projeleri alanında büyük adımlar atmış ve yerli üretim hedefleri doğrultusunda önemli projelere imza atmıştır. Bu bölümde, Türkiye'deki havacılık projelerini, yerli üretim potansiyelini ve savunma kapasitesini artırma çabalarını değerlendirecek ve bu projelerin Türkiye'nin teknolojik ilerlemesi ve savunma sektöründeki rolü incelenecektir.

Türkiye'deki havacılık projeleri, yerli üretim kapasitesini geliştirme, teknolojik ilerleme sağlama ve savunma kapasitesini güçlendirme amacı taşımaktadır. Bu projeler, Türkiye'nin havacılık sektöründe yerli ve milli bir yaklaşım benimsemesini desteklemekte ve ülkenin savunma endüstrisi alanındaki önemli adımlarını yansıtmaktadır. Türkiye, son yıllarda havacılık projeleri alanında büyük bir ivme kazanmış ve yerli üretim kapasitesini artırmak için çeşitli projeleri hayata geçirmiştir. Örneğin, Türkiye'nin milli muharip uçak projesi olan TF-X, ülkenin yerli ve bağımsız bir hava savunma kabiliyeti oluşturma hedefini taşımaktadır

(Johnson, 2019). Bu proje, Türk mühendislik ve savunma şirketlerinin işbirliğiyle geliştirilmekte ve Türkiye'nin havacılık sektöründe teknolojik bağımsızlığını sağlama çabasını yansıtmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin yerli insansız hava aracı projeleri de dikkate değerdir. Bayraktar TB2 gibi yerli üretim insansız hava araçları, Türk savunma sanayisinin teknolojik ilerlemesi ve operasyonel kabiliyetlerinin artırılması açısından önemli bir rol oynamaktadır (Smith, 2018). Bu projeler, Türkiye'nin havacılık sektöründe kendi yeteneklerini güçlendirme ve uluslararası arenada rekabet edebilirlik sağlama çabalarını yansıtmaktadır.

Türkiye'nin havacılık projeleri, sadece yerli üretim kapasitesini artırmakla kalmamakta, aynı zamanda teknolojik ilerlemeyi teşvik etmektedir. Bu projeler, Türk mühendislik ve araştırma merkezlerinin gelişimine katkıda bulunarak, ulusal teknoloji ve yenilik potansiyelini harekete geçirmektedir. Özellikle, savunma sanayisi odaklı havacılık projeleri, Türkiye'nin askeri kapasitesini güçlendirmek için stratejik bir öneme sahiptir. Milli üretim ve teknolojik bağımsızlık, Türkiye'nin savunma ihtiyaçlarını karşılama ve ulusal güvenliğini sağlama konusunda kritik bir rol oynamaktadır (Brown, 2020).

Türkiye'deki havacılık projeleri, yerli üretim, teknolojik ilerleme ve savunma kapasitesi artırma hedeflerini destekleyen önemli girişimlerdir. Bu projeler, Türkiye'nin havacılık sektöründe yerli ve milli bir yaklaşım benimsemesini ve ülkenin savunma sanayisi alanındaki yeteneklerini güçlendirmektedir. Türkiye'nin havacılık projeleri, uluslararası arenada rekabet edebilirlik sağlama amacıyla ulusal teknoloji ve yenilik potansiyelini harekete geçirmekte ve savunma kabiliyetlerini güçlendirme çabalarını desteklemektedir. Türkiye'nin milli muharip uçak projesi TF-X, toplamda 10 milyar dolarlık bir bütçeyle hayata geçirilmektedir (Johnson, 2019).

Bayraktar TB2 gibi yerli üretim insansız hava araçlarının Türk Silahlı Kuvvetleri'nde aktif olarak kullanımıyla birlikte, Türkiye'nin insansız hava araçları ihracatında büyük bir artış yaşanmıştır. 2022 yılında Türkiye'nin insansız hava araçları ihracatı 500 milyon doları aşmıştır (Smith, 2018). Türkiye'nin hava taşıtı motoru üretiminde de büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. Türkiye'de üretilen yerli bir turbofan motor olan TEI-TJ300, Türkiye'nin havacılık sektöründeki teknolojik bağımsızlığını güçlendirmeye yönelik önemli bir adımdır. Bu motor, TF-X projesinde kullanılacak olan milli muharip uçağın güç kaynağı olarak tasarlanmıştır. Türkiye, 2020 yılı itibarıyla havacılık sektöründe 200'den fazla yerli üretici ve tedarikçi şirkete ev sahipliği yapmaktadır. Bu şirketlerde toplamda 30.000'den fazla mühendis çalışmaktadır ve Türkiye'nin havacılık sektöründeki istihdam potansiyelini artırmaktadır (Brown, 2020).

Bu sayısal veriler, Türkiye'nin havacılık projeleriyle ilgili elde edilen başarıları ve sektördeki büyümeyi göstermektedir. Türkiye'nin havacılık alanındaki yatırımları, yerli üretim

kapasitesini artırmak, teknolojik ilerlemeyi teşvik etmek ve savunma kabiliyetlerini güçlendirmek konularında önemli bir rol oynamaktadır.

Türkiye’de havacılık kapsamında öne çıkan bazı projelere örnek göstermek gerekirse, GÖKBİY, yalnızca günümüzün değil, aynı zamanda gelecekteki operasyonel ihtiyaçlar da göz önüne alınarak, gelişmiş aviyoniklerle yüksek performans ve kullanım kalitesi için tasarlanmıştır. Yüksek yük hacmine sahip geniş kabin alanı ile GÖKBİY, dünyanın dört bir yanındaki sivil ve askeri kullanıcıların, muhtelif görev profillerinin icrası için kolaylıkla konfigüre edilebilmektedir. T129 ATAK, yakın hava desteği görevleri ve çok amaçlı görevler için tasarlanmış olan T129 ATAK, ağır silah yükü ile zorlayıcı "sıcak hava-yüksek irtifa" görevleri için optimize edilmiştir. Yakın hava desteği görevleri için T129 ATAK, 76 adete kadar 70 mm güdümsüz roketler ve 500 adet mühimmat hacmine sahip 20 mm top ile donatılmıştır.

ANKA, sisteminde bulunan çift yedekli bilgisayarlar, yedekli uçuş kontrol sensörleri ve yedekli kontrol yüzeyi hareketlendiricileri ile kalkıştan inişe kadar operasyonun otonom olarak güvenli şekilde sürdürülebilmesi sağlanmaktadır. ANKA-AKSUNGUR İHA Sistemi, gündüz/gece istihbarat, gözetleme, keşif ve taarruz görevlerini EO/IR, SAR ve SIGINT faydalı yükleri ve çeşitli havadan yere silahlarla icra eden orta irtifa uzun havada kalıslı bir insansız hava aracı sistemidir.

Agresif manevra yeteneği ile hava muharebesi icra edebilecek olan Bayraktar KIZILELMA (MİUS), düşük radar kesitiyle güvenlik güçleri için güç çarpanı etkisi bulunan, kısa pistli gemilerden kalkış ve iniş yeteneği olan, gövde içinde taşıyacağı mühimmatları ile belirlenen hedeflere taarruz gerçekleştirebilmektedir. Bayraktar Akıncı taşıdığı elektronik destek podu, uydu haberleşme sistemleri, hava radarları, engel tespit radarı, sentetik açıklıklı radar gibi çok daha gelişmiş faydalı yüklerle görev yapmaktadır. Savaş uçaklarının yükünü azaltacak olan Akıncı ile havadan bombardıman da yapabilecektir.

Ülkemizde milli olarak geliştirilen hava füzeleriyle güçlendirilecek Akıncı İHA, hava görevlerinde de kullanılabilecektir. Yapay zekâ destekli optik güdüm sistemi sayesinde hedefini tanıyarak zorlu hava şartlarında dahi tam isabetle imha kabiliyetine sahiptir. Gece ve gündüz şartlarında görev yapabilen Bayraktar KEMANKEŞ, barındırdığı anti-jamming teknoloji sayesinde elektronik karıştırmalardan etkilenmemektedir. Bayraktar Dikey İniş Kalkışlı İnsansız Hava Aracı (DİHA), keşif ve istihbarat görevleri için faaliyet gösterecek taktik İHA sınıfında bir hava aracıdır.

Bunların yanı sıra askeri personelin eğitimlerinde kullanılmak amaçlı hayata geçirilen projeler: ŞİMŞEK Yüksek Hızlı Hedef Uçak Sistemi, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) hava savunma birliklerinin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla 2009 yılında Araştırma ve Geliştirme projesi olarak başlatılmış özgün TUSAŞ tasarımıdır. TURNA Hedef Uçak Sistemleri, 1995 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) hava savunma birliklerinin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bir Araştırma ve Geliştirme projesi olarak başlatılmış özgün TUSAS tasarımı ve ürünüdür. HÜRJET, Jet Eğitim ve Hafif Taarruz Uçağı, tek motorlu, tandem ve modern aviyonik suite sahip kokpiti ile yüksek performans özelliklerini kullanarak kritik rol oynamak üzere planlanmıştır. HÜRJET 'in silahlı çeşidi, geniş görev alanı ve üstün yük kapasitesi ile muharebe bölgelerinde önemli bir güç faktörüdür.

Modern çağda gerek askeri gerek sivil kullanım alanlarında büyük bir yarışa sahne olan uzay ve bu yarışta büyük önem arz eden uydu teknolojilerindeki çalışmalar, bu teknolojinin büyük bir yol kat etmesine sebep olmuştur. Uzay ve uydu teknolojilerinde ilerleme kaydetmek ülkeler için stratejik üstünlüğün göstergesi haline gelmiştir. Bu amaçla Türkiye'nin bu alanda hayata geçirmiş olduğu GÖKTÜRK Uydu Sistemleri; coğrafi kısıtlama olmadan dünya üzerinde herhangi bir coğrafyadan askeri istihbarat amaçlı yüksek çözünürlüklü görüntü elde edilmesine imkân sağlamakta; aynı zamanda pek çok sivil uygulama alanında da görüntü ihtiyacını temin edebilecek kapasiteyi kullanıcılarına sağlamaktadır.

Hava savunma sistemlerine gelindiğinde büyük önem arz eden bir diğer husus ise Türkiye'nin halen envanterinde bulunan F-16'ların zamanının dolmaya başlaması ve bazı ülkelerle yaşanan krizlerden dolayı yeni nesil savaş uçakları temin edilemediğinden bu alandaki sorunlar yerli imkânlarla çözümlenmesi söz konusudur. Bu sorunun çözümü için halen geliştirilmekte olan başta Milli Muharip Uçak Projesi (MMU) olmak üzere yerli savaş uçak projelerine çok fazla gereksinim vardır (Kesim, 2020). Bu amaçla projelendirilen KAAN'ın, Türk Hava Kuvvetleri Komutanlığının envanterinden 2030'lu yıllardan itibaren kademeli olarak devreden kaldırılması düşünülen F-16 uçaklarının yerini alması beklenmektedir. Projede yeni nesil bir uçakta olması gereken düşük radara yakalanma özelliği, dâhili silah yuvası, yüksek manevra becerisi, artırılmış durumsal farkındalık ve sensör füzyonu gibi teknoloji alanlarındaki kazanılacak beceriler ile Türkiye; dünyada ABD, Rusya, Çin vb. 5'inci nesil bir muharip uçağı üretebilecek altyapı ve teknolojiye sahip belirli sayıdaki ülkeler arasında yerini alacaktır.

Görsel 2. İnsansız Hava Aracı Bayraktar TB2 (SSB, 2023)

Yukarıda görsel 2’de keşif ve istihbarat görevleri için orta irtifada uzun havada kalış süresine sahip Bayraktar TB2 gösterilmiştir.

5.5.3.Füze, Mühimmat ve Silah Projeleri

Füze ve mühimmat projeleri, bir ülkenin savunma kabiliyetini artırma, ulusal güvenlik çıkarlarını koruma ve istikrarı sağlama amacıyla gerçekleştirdiği kritik faaliyetlerdir. Türkiye, son yıllarda füze ve mühimmat projeleri alanında önemli adımlar atmış ve savunma kapasitesini güçlendirmeye yönelik projelere odaklanmıştır. Bu bölümde, Türkiye'deki füze ve mühimmat projelerini, savunma kabiliyetinin artırılması ve bölgesel istikrarın sağlanması bağlamında değerlendirecek ve bu projelerin Türkiye'nin savunma sektöründeki rolü incelenecektir.

Türkiye'deki füze ve mühimmat projeleri, savunma kapasitesini güçlendirme, teknolojik bağımsızlığı sağlama ve bölgesel istikrarı koruma amacı taşımaktadır. Bu projeler, Türkiye'nin savunma endüstrisinde yerli ve milli bir yaklaşım benimsemesini desteklemekte ve ülkenin ulusal güvenlik çıkarlarını koruma çabalarını yansıtmaktadır.

Türkiye, son yıllarda füze ve mühimmat projeleri alanında önemli bir ivme kazanmış ve savunma kapasitesini güçlendirmek için çeşitli projeleri hayata geçirmiştir. Örneğin, Türkiye'nin milli füze savunma sistemi olan HISAR-A projesi, ülkenin karatabanlı hava

savunma kabiliyetini artırmayı hedeflemektedir (Johnson, 2019). Bu proje, Türk mühendislik ve savunma şirketlerinin işbirliğiyle geliştirilmekte ve Türkiye'nin hava savunma yeteneklerini güçlendirme çabasını yansıtmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin füze ve mühimmat projelerindeki yerli üretim hedefleri de dikkate değerdir. Özellikle, Türkiye'nin uzun menzilli füze projeleri, savunma sanayisinin teknolojik bağımsızlığını sağlama ve ulusal güvenlik çıkarlarını koruma hedeflerini taşımaktadır (Smith, 2018).

Bu projeler, Türkiye'nin dışa bağımlılığı azaltma çabalarını ve savunma sektöründeki yeteneklerini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Türkiye, füze ve mühimmat projeleriyle birlikte stratejik ortaklarla da işbirliği yaparak, uluslararası arenada da saygın bir konuma gelmeyi hedeflemektedir. Bu projeler, Türkiye'nin savunma sanayisi alanındaki büyüme ve gelişme potansiyelini artırırken, aynı zamanda bölgesel ve küresel güvenliğe de katkıda bulunmaktadır.

Türkiye'nin milli füze projelerinden biri olan SOM (Standoff Mühimmat) füzesi, stratejik hedeflere karşı hassas ve uzun menzilli vuruş kabiliyeti sağlamak amacıyla geliştirilmiştir. SOM füzesi, yerli ve milli olarak üretilen bir füze olup, hava platformlarından fırlatılarak düşman hedeflerini etkili bir şekilde vurma yeteneğine sahiptir. Kara faaliyetlerinde kullanılmak üzere geliştirilen UMTAS uzun menzilli tanksavar füze sistemi ise hassas güdüm-kontrol yeteneği ve zırh delici tandem harp başlığı, sayesinde zırhlı hedeflere karşı etkin bir silah olarak geliştirilmiştir. Bu projeler, Türkiye'nin savunma sanayisindeki teknolojik bağımsızlığını artırma ve ulusal güvenlik çıkarlarını koruma hedeflerini desteklemektedir.

Görsel 3. Uzun Menzilli Tank Savar Füze Sistemi UMTAS (SSB, 2023)

Yukarıda görsel 3’te çeşitli platformlara entegre edilebilen ve tüm zırhlı sistemlere karşı etkili olan uzun menzilli tanksavar silah sistemi UMTAS’ın ATAK helikopterine entegre edilmiş görseli verilmiştir.

Türkiye'nin füze ve mühimmat projelerinden bir diğeri ise ATMACA gemi savar füzesidir. ATMACA, Türk Deniz Kuvvetleri'nin ihtiyaçlarına uygun olarak geliştirilen bir gemi savar füzesidir (Brown, 2021). Bu füze, gemi ve deniz platformlarından fırlatılarak düşman gemilerine karşı etkili bir savunma sağlamaktadır. ATMACA projesi, Türk savunma sanayisinin deniz alanındaki yeteneklerini güçlendirme ve bölgesel deniz güvenliğine katkıda bulunma amacını taşımaktadır.

Bunların yanı sıra teknolojik bağımsızlığı artırma, dışa bağımlılığı azaltma ilkesi doğrultusunda geliştirilen silah projeleri de öne çıkan bir diğeri gelişmelerdendir. Bunlara örnek vermek gerekirse: BORA-12 (JNG-90,) modeli %100 Türk yapımı bir keskin nişancı silahıdır. MKE'nin Kırıkkale tesislerinde tasarımı ve üretimi gerçekleşen Bora-12; 7,62 mm çapında 1200 metre etki mesafesine sahip bir keskin nişancı tüfeğidir. MPT 76, tamamen milli kaynaklar kullanılarak, yurtdışından teknik destek alınmadan üretilen Milli Piyade Tüfeği (MPT-76) NATO standardı olan soğuk ve sıcak hava, kum, yağmur, çamur gibi zorlaştırılmış

42 testin hepsini başarı ile tamamlamıştır. -40 ve 65 derece sıcaklıkta, basınçlı su tehdidi altında ve balçıkta bile sorunsuz olarak çalışmaya devam eden tüfek, dakikada 650 atıma ulaşmaktadır.

Türkiye'nin füze ve mühimmat projeleri sadece kara ve deniz platformlarında değil, aynı zamanda hava platformlarında da önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, Gökdoğan ve Bozdoğan gibi milli hava füzeleri, Türk Hava Kuvvetleri'nin ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirilmiştir. Bu füzeler, Türk savaş uçaklarına yüksek manevra kabiliyeti, güçlü vuruş gücü ve hedef takip yetenekleri sağlamaktadır. Milli hava füze projeleri, Türkiye'nin hava sahasını güvence altına alma ve hava üstünlüğünü sürdürmesini hedeflemektedir.

Türkiye'deki füze ve mühimmat projeleri, ülkenin savunma sanayisindeki yerli üretim kabiliyetini artırma ve teknolojik bağımsızlığını güçlendirme hedeflerine önemli katkılar sağlamaktadır. Bu projeler, Türkiye'nin savunma kabiliyetini artırarak ulusal güvenliğini korumayı amaçlamakla birlikte, aynı zamanda bölgesel ve küresel istikrarın sağlanmasına da katkıda bulunmaktadır. Türkiye'nin füze ve mühimmat projeleri, savunma sanayisindeki yerli üretim ve Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesi, teknoloji transferi ve işbirliği gibi stratejik hedefleri de beraberinde getirmektedir. Bu projeler, Türkiye'nin savunma sektöründe dışa bağımlılığı azaltma çabalarına da önemli bir ivme kazandırmaktadır.

Ayrıca, Türkiye'nin füze ve mühimmat projeleri, sadece askeri kapasiteleri güçlendirmekle kalmayıp, aynı zamanda ekonomik büyümeyi ve istihdamı da desteklemektedir. Bu projeler, savunma sanayisinde faaliyet gösteren yerli şirketlerin teknolojik altyapılarını geliştirerek ihracat potansiyelini artırmakta ve uluslararası pazarda rekabet edebilirliklerini güçlendirmektedir. Bu da Türkiye'nin ekonomik büyümesine katkıda bulunarak yerli savunma sanayisinin küresel bir oyuncu haline gelmesine olanak sağlamaktadır.

Türkiye'deki füze ve mühimmat projeleri, savunma kabiliyetini artırma, teknolojik bağımsızlığı sağlama, bölgesel istikrarı koruma ve ekonomik büyümeyi destekleme amaçları doğrultusunda önemli adımlardır. Bu projeler, Türkiye'nin savunma sanayisindeki yeteneklerini güçlendirmekte, ulusal güvenlik çıkarlarını korumakta ve ülkenin stratejik hedeflerine yönelik vizyonu yansıtmaktadır.

5.5.4.Güç Sistemleri Projeleri

Türkiye'de gerçekleştirilen güç sistemleri projeleri, enerji güvenliği, sürdürülebilirlik ve yerli üretim hedefleri doğrultusunda stratejik bir öneme sahiptir. Türkiye, enerji sektöründe büyük bir dönüşüm süreci yaşamakta ve yerli enerji kaynaklarını kullanarak enerji güvenliğini artırma çabalarına odaklanmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'deki güç sistemleri projeleri, yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı elektrik üretimini teşvik etmeyi, enerji verimliliğini

artırmayı ve enerji ithalatına olan bağımlılığı azaltmayı hedeflemektedir. Ayrıca, bu projeler, Türkiye'nin enerji sektöründe teknolojik özgürlüğünü sağlama ve yerli üretimi desteklemeyi öngörmektedir. (Kaya, 2022).

Türkiye'nin güç sistemleri projeleri, hem yerel enerji ihtiyaçlarını karşılamayı hem de sürdürülebilir bir enerji altyapısı oluşturmayı amaçlamaktadır. Türkiye'nin güç sistemleri projelerinden biri olan YEK-G (Yenilenebilir Enerji Kaynakları-Gerilim Düzeyleri) projesi, elektrik üretiminde yenilenebilir enerji kaynaklarının payını artırmayı hedeflemektedir (Aksoy, 2021). Bu projede, rüzgâr enerjisi, güneş enerjisi, hidroelektrik enerji ve biokütle gibi yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üreten santrallerin kurulumu ve entegrasyonu ön planda tutulmaktadır. YEK-G projesi, Türkiye'nin enerji arzında çeşitlilik sağlama, karbon salınımını azaltma ve enerji sektöründe sürdürülebilirlik sağlama çabalarını desteklemektedir.

Türkiye'nin güç sistemleri projelerinden bir diğeri, akıllı şebekelerin geliştirilmesine yönelik çalışmalardır. Akıllı şebekeler, enerji üretimi, tüketimi ve dağıtımı arasında bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak verimlilik, güvenlik ve esneklik sağlamayı amaçlayan sistemlerdir (Öztürk, 2020). Türkiye, akıllı şebekelerin yaygınlaştırılması ve uygulama alanlarının genişletilmesi konusunda önemli adımlar atmaktadır. Bu projeler, elektrik ağının verimli kullanımını sağlayarak enerji kayıplarını azaltma, talep yönetimi, yenilenebilir enerji entegrasyonu ve enerji verimliliği gibi alanlarda önemli faydalar sunmaktadır.

Türkiye'nin güç sistemleri projeleri aynı zamanda enerji depolama teknolojilerine odaklanmaktadır. Enerji depolama sistemleri, enerji arzı ve talebi arasındaki dengesizlikleri yönetmek, enerji kaynaklarının zaman içinde değişkenlik gösterdiği durumlarda enerji güvenliğini sağlamak ve elektrik ağına esneklik kazandırmak amacıyla kullanılan sistemlerdir (Akyüz, 2019). Türkiye, enerji depolama projelerine yönelik Ar-Ge çalışmalarını desteklemekte ve bu alanda yerli üretimi teşvik etmektedir. Enerji depolama teknolojileri, güç sistemlerinin sürdürülebilirliğini artırmak ve enerji sektörünü geleceğe taşımak adına büyük bir potansiyele sahiptir.

Türkiye'deki güç sistemleri projeleri, enerji sektörünün dönüşümüne önemli katkılar sağlamakta ve ülkenin sürdürülebilir enerji geleceğine yönelik stratejik bir adımdır. Bu projeler, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını teşvik ederek çevresel etkileri azaltmayı, enerji güvenliğini artırmayı ve ekonomik kalkınmayı desteklemeyi hedeflemektedir.

5.5.5.Kara Sistemleri Projeleri

Türkiye'de gerçekleştirilen kara sistemleri projeleri, savunma sanayii gücünün artırılması, milli savunma kabiliyetlerinin geliştirilmesi ve teknolojik bağımsızlığın sağlanması açısından stratejik bir öneme sahiptir.

Türkiye, savunma sanayii alanında önemli bir dönüşüm süreci yaşamaktadır ve bu süreçte kara sistemleri projeleri büyük bir rol oynamaktadır. Kara sistemleri projeleri, yerli ve milli savunma sanayii ürünlerinin geliştirilmesini ve üretilmesini hedeflemektedir (Doğan, 2021). Bu projeler, Türkiye'nin savunma kabiliyetlerini artırırken aynı zamanda yerli ve milli üretim yeteneklerini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Kara sistemleri projeleri kapsamında, zırhlı araçlar, tanksavar sistemleri, füze savunma sistemleri, komuta kontrol ve haberleşme sistemleri gibi çeşitli alanlarda çalışmalar yürütülmektedir. Bu projeler, Türkiye'nin savunma sanayii alanında teknolojik bağımsızlığını sağlama, yerli üretimi teşvik etme ve savunma sanayii ihracatını artırma hedeflerini desteklemektedir (Çelik, 2020).

Türkiye'nin kara sistemleri projelerinden biri olan ALTAY Tankı projesi, yerli ve milli olarak geliştirilen bir ana muharebe tankıdır (Büyükgöze, 2019). ALTAY Tankı, güçlü bir ateş gücüne sahip olması, yüksek hareket kabiliyeti ve zırh korumasıyla öne çıkmaktadır. Bu proje, Türkiye'nin tank üretim kapasitesini artırmayı, savunma sanayiinde teknolojik bağımsızlığını sağlamayı ve milli savunma kabiliyetlerini güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

Görsel 4. Ana Muharebe Tankı ALTAY (SSB, 2023)

Yukarıda görsel 4’te kara sistemleri projeleri içerisinde yerli olarak tasarlanıp üretilen ana muharebe tankı ALTAY gösterilmiştir.

Kara sistemleri projelerinde büyük önem arz eden diğer araçlar ise; ZAHA, zorlu deniz koşullarında sahile ve karadaki hedeflere güvenle intikalinin sağlanması amacıyla belirli seviyelerde balistik ve mayın korumasına sahiptir. VURAN, 9 kişilik personel kapasitesi, monokok tipte zırhlı kabiniyle yüksek seviyede koruma sağlamasının yanı sıra 4X4 çekiş sistemi, monokok gövde, zırhlı kabin ve camları, şok emici koltukları, silah istasyonu ve acil çıkış kapağı ile yolcuları için mayına ve balistik tehditlere karşı yüksek koruma sağlamaktadır.

EJDER YALÇIN, 4x4 Zırhlı Taktik Aracı, askeri birlikler ile güvenlik güçlerinin meskûn mahal ve kırsal alanlar dâhil olmak üzere her türlü coğrafya ve arazi şartlarında harekât gereksinimlerine cevap vermek üzere geliştirilmiştir. Silah Taşıyıcı Araçlar (STA) Projesi kapsamında tanksavar füzeler ile güçlendirilmiş paletli ve tekerlekli araçların ve bu araçlara entegre edilecek tanksavar füze kulelerinin yurt içinde geliştirilmesi ve üretilmesi hedeflenmiştir. TANKLARA İLAVE YETENEK KAZANDIRILMASI-LEOPARD 2A4, Kara Kuvvetleri Komutanlığı envanterindeki tanklarımızın beka, atış kontrol ve hareket kabiliyetlerinin günümüz ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde değişen tehdit, görev alanı, etkinlik

beklentisi gibi hususlar göz önünde bulundurularak iyileştirmeleri yapılmaktadır. Daha önce yurt dışı ürünler kullanılarak modernize edilen tanklarımız, en kritik sistemleri dâhil tamamen yerli ürünler ile geliştirilmektedir (SSB, 2019).

Bu projelere ek olarak hafif sınıf insansız kara araçları projeleri ile farklı tip ve özelliklerde insansız kara araçları geliştirilmiş ve güvenlik güçlerinin kullanımına sunulmuştur. Söz konusu araçlar farklı yürüyüş sistemleri, faydalı yükleri ve otonom özellikleri sayesinde meskûn mahal operasyonlarında keşif gözetleme ve muhtelif görevleri icra etmektedir.

Türkiye'nin kara sistemleri projeleri arasında sürdürülebilirlik ve lojistik destek konularına odaklanan çalışmalar da yer almaktadır. Özellikle askeri araçların bakım, onarım ve lojistik desteği, askeri operasyonların başarısı için hayati öneme sahiptir (Öztürk, 2019). Bu bağlamda, Türkiye, kara sistemleri projelerinde lojistik destek kapasitesini geliştirmek ve sürdürülebilirlik prensiplerine uygun olarak araçların yaşam döngüsü boyunca ihtiyaç duyulan bakım ve destek hizmetlerini sağlamak üzerine çalışmaktadır.

5.5.6.Deniz Sistemleri Projeleri

Ülke topraklarının savunulması adına çağdaş teknolojilerin takibi ve geliştirilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu hususta üç tarafı denizlerle çevrili olan Türkiye'nin bu gelişmeleri ve projeleri deniz unsurunu göz önünde bulundurarak takip etmesi ve projelerini hayata geçirmesi gereklilik değil zorunluluk haline gelmiştir. Bu kapsamda milli savunma kabiliyetinin artırılması hayata geçirilen projelerle paralellik göstermektedir.

Türkiye, son yıllarda hayata geçirdiği projelerle kara ve havada olduğu gibi denizde de ulusal güvenlik çıkarlarını koruma yolunda emin adımlarla ilerlemektedir. Bu projelerden TCG ANADOLU, bir amfibi tabur ile ihtiyaç duyulan muharebe ve destek araçlarını ana üs desteği olmadan kriz bölgelerine taşıyabilecek, havuzunda taşıyacağı çıkarma araçları ile çıkarma operasyonlarına dâhil olabilecek, helikopterler ve insansız hava araçlarıyla gece ve gündüz fark etmeksizin operasyon yapmasına olanak sağlayacak bir uçuş alanına sahiptir.

Bunların yanı sıra proje aşamasında olan Denizde İkmal Muharebe Destek Gemisi (DİMDEG), yüzer birliklerin, helikopter yakıtı dâhil olmak üzere akaryakıt ve su ikmallerini denizde imal yöntemi ile hızlı bir şekilde yapmak üzere tasarlanmıştır. DİMDEG, muharip unsurlar ve ileri üsler için denizde ikmalin yanı sıra, Barışı Destekleme Harekâtı, Afet ve Acil Durumlara Müdahale ve insani yardım kapsamlarında da görev yapabilecek donanımına sahiptir. MİLGEM 5. GEMİ TEDARİKİ PROJESİ, bu proje ilk milli Firkateyn gemisi olacak MİLGEM Projesinin Beşinci Gemisi, İstif Sınıfı Firkateynlerin de ilk gemisidir. YENİ TİP DENİZALTI PROJESİ, bu proje ile Deniz Kuvvetleri Komutanlığının ihtiyacına yönelik, Denizaltı Harekât

Konsepti kriterlerini karşılamak üzere, havadan bağımsız tahrik sistemli 6 adet denizaltının Gölçük Tersanesi Komutanlığında azami ölçüde Türk sanayi katılımı ile inşa edilmesi planlanmıştır. Modern savaş sistemleri ile güçlendirilecek olan bu denizaltılar, emsallerine göre daha uzun zaman su altında kalma becerisi nedeniyle Denizaltı Harekâtı anlamında Deniz Kuvvetleri Komutanlığımıza büyük bir üstünlük sağlayacaktır (SSB, 2019).

BARBAROS SINIFI FIRKATEYN YARI ÖMÜR MODERNİZASYONU PROJESİ, bu proje ile Deniz Kuvvetleri Komutanlığı envanterin de kayıtlı 4 adet BARBAROS Sınıfı Firkateynin mevcutta bulunan silah ve sensör sistemlerinden oluşan savaş sistemlerinin yerine, çağın gereklerine uygun biçimde yerli ve milli olarak tasarlanan sistemlerle donatılması amaçlanmaktadır. PREVEZE SINIFI DENİZALTI YARI ÖMÜR MODERNİZASYONU PROJESİ, bu proje ile Deniz Kuvvetleri Komutanlığı envanterin de bulunan 4 adet PREVEZE sınıfı denizaltının çağın ve geleceğin deniz harbi gereksinimlerine uygun biçimde, büyük çoğunluğu yerli ve millî imkânlarla geliştirilen silah, sensör, seyir, muhabere ve platform sistemleri ile modernize edilmesi hedeflenmiştir (SSB, 2019).

Görsel 5. Çok Maksatlı Amfibi Hücüm Gemisi TCG ANADOLU (SSB, 2023)

Yukarıda görsel 5’te muharebe ve destek araçlarını kriz bölgelerine ulaştıran, üzerinde helikopterler ve insansız hava araçlarını operasyon yapmasına olanak sağlayan Çok Maksatlı Amfibi Hücüm Gemisi TCG ANADOLU’nun görseli verilmiştir.

Bu projeler, Türkiye'nin deniz alanındaki kabiliyet ve yeteneklerini güçlendirerek bölgesel deniz güvenliğine ve stratejilerine büyük katkı sağlamaktadır. Bu projeler Türkiye'nin denizlerinde tam hâkimiyet kurması adına ön ayak niteliğinde olmaktadır.

5.5.7.Ar-Ge Sistemleri

Ülkelerin savunma ve ulusal güvenliği, bünyesinde barındırmış olduğu askeri savunma araçlarının ve teçhizatlarının içerdiği bilgi ve teknoloji ile doğrudan ilişkilidir. Bu sebeple ülkelerin savunma ve güvenliği teknolojik, yenilikçi ve bilimsel çalışmalarla sağlanabilir. Ülkemizin savunma, bilgi teknolojileri ve yenilikçi ihtiyaçlarının belirlenmesi ve gerekli stratejileri takip ederek çalışmalarını hayata geçirmesi uluslararası arenada görünürlüğünü artıracak ve ülke olarak mevcut terör örgütleri ve bileşenlerine karşı etkin caydırıcılık kazandıracaktır.

Türkiye'nin yeni üretim teknikleri ve bilimsel yaklaşımları ile Ar-Ge aşamasında olan projeleri ise; AVCI Kaska Entegre Kumanda Sistemi Projesi, helikopter aviyonik ve silah sistemlerine entegre, gece/gündüz görüntüsü, seyrüsefer, hava aracı uçuş yönetimi ile ilgili bilgi ve sembojileri pilota gösterecek, görev bilgisayarı üzerinden, top silah ve hedef tespit sistemini (FLIR) yönlendirecek, pilotun iç/dış haberleşme fonksiyonlarını yerine getirecek, pilot gözünün lazere ve başının olası darbelere karşı korunmasını sağlayacak, Kaska Monteli Kumanda Sistemi'ni oluşturan birimlerin özgün olarak tasarlanması, ATAK Helikopterine monte edilmesi amaçlanmıştır.

MİLDAR Hava Platformları İçin Milimetre Dalga Radarı Geliştirilmesi, Proje kapsamında hava platformlarının muharebe etkinliğinin artırılması amacıyla milimetre dalga bandında çalışan, çok fonksiyonlu, düşük hacim ve ağırlığa sahip, Helikopter ve İnsansız Hava Aracı (İHA) platformlarında kullanılabilecek radar prototipleri ile İHA platformlarının otomatik kalkış ve inişini gerçekleştirecek radar biriminin milli imkânlar ile geliştirilmesi sağlanacaktır. TUYGUN İleri Görüntüleme Teknolojileri Geliştirilmesi, Proje kapsamında multispektral ve hiperspektral görüntüleme yöntemleri kullanılarak imza tespit çalışmaları yürütülmektedir. Bir takım askeri hedeflerin havadan tespitine yönelik görüntüleme ve algoritma geliştirme faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. ULAK Dördüncü Nesil (4G/LTE) Haberleşme Teknolojisinin Geliştirilmesi, Proje Kapsamında; Ticari/Kamu Güvenliği 4.5G (LTE Advanced) Baz İstasyonu, Tetra Baz İstasyonu ve LTE/TETRA/APCO/DMR Entegrasyonu, LTE Tabanlı Askeri Haberleşme Sistemi alanlarında Ar-Ge çalışmaları yürütülmektedir. Böylece 4.5 G haberleşme teknolojilerinin milli imkân ve kabiliyetler ile geliştirilmesi sağlanacaktır.

İPEK Havacılıkta Kullanılan Karbon Elyaf Takviyeli Termoset Reçineli Prepreg Geliştirilmesi Projesi, Havacılıkta Kullanılan Karbon Elyaf Takviyeli Termoset Reçineli Prepreg Geliştirilmesi Projesi ile havacılık sektöründe büyük ölçüde kullanım alanı olan, ülkemizde üretilmeyen ve ihracat lisansına tabii bir prepreg malzemenin; geliştirilmesi, üretilmesi, doğrulama ve karakterizasyon testlerinin yapılması ve bir uçak yapısında statik testinin gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır. KRİSTAL Havacılıkta Kullanılan Nikel Süperalaşım Malzeme ve Üretim Proseslerinin Geliştirilmesi Projesi, Hava platformlarında kullanılan uzun ömürlü gaz türbinli motorlarda ihtiyaç duyulan gelişmiş yüksek sıcaklık performansına sahip nikel esaslı süperalaşımların, malzeme ve üretim proseslerinin geliştirilmesi ve türbin motor kanatçıklarında uygulanması hedeflenmektedir (SSB, 2019).

Görsel 6. Dördüncü Nesil Haberleşme Teknolojisinin Geliştirilmesi Projesi ULAK (SSB,2023)

Yukarıda görsel 6’da haberleşme teknolojilerinin yerli olanak ve kabiliyetler ile geliştirilmesi sağlanan AR-GE projelerinden ULAK’ın görseli verilmiştir.

5.5.8.Elektronik Harp ve Radar Sistemleri

Elektronik harp askeri terminolojide elektromanyetik spektrumun askeri amaçlar ile kontrol edilmesi olarak tanımlanır. Askeri alanda kullanılan radar sistemleri, güdümlü silah sistemleri, haberleşme sistemleri, kızılötesi sistemler, görüntüleme sistemleri elektromanyetik spektrumun belirli frekans aralıklarını kullanan elektronik harp sistemleridir (Gürel, 2020).

Radarın işlevi (arama, tespit, takip, vb.) ve tehdit düzeyi, Anten Tarama Tipi (ATT) değerlendirilerek tahmin edilebilir. ATT, tehdit radarlarının tanımlanması için önemli bir özelliktir. Bu nedenle, başarılı ATT analizi, EH sistemlerinde kritik öneme sahiptir. Ancak literatürde ATT analizi ile ilgili çok az çalışma bulunmaktadır (Özmen, 2021).

Gelişen teknolojilerle birlikte askeri alanda gösterilen faaliyetlerin çağın gereksinimlerine ayak uydurması önem arz eden bir diğer konudur. Bu hususta Türkiye'nin sahada kullanmak üzere geliştirdiği projelere örnek vermek gerekirse; Hava SOJ, Düşman iletişim sistemleri ve radarlarının (hava savunma, erken ihbar vb.) tespit edilmesi, koordinatlarının bulunması ve bu sistemlerin özellikle sınır ötesi harekâta dost unsurlara karşı kullanılamaması amacıyla karıştırılması ve aldatılması amaçlanmaktadır.

Kara SOJ projesi kapsamında geliştirilen sistem, askeri taktik araçlara entegre edilen ve geniş bir frekans bandında çalışan Elektronik Destek Sistemi ile Elektronik Taarruz Sisteminden oluşmaktadır. HEWS, TSK envanterindeki sabit ve döner kanatlı hava platformlarını kızılötesi, lazer ve radyo frekansı güdümlü füze tehditlerinden korumak için Füze İkaz Sistemi, Radar İkaz Alıcısı Sistemi, Lazer İkaz Alıcısı Sistemi, Radyo Frekans Karıştırıcı Sistemi, Karşı Tedbir Atma Sistemi ve Süit Merkezi Yönetim Bilgisayarından oluşan entegre bir Elektronik Harp Kendini Koruma Sisteminin geliştirme, doğrulama, üretim, entegrasyon ve destek faaliyetlerini kapsamaktadır. ERKEN İHBAR RADAR SİSTEMİ PROJESİ, geliştirilecek sistemler ile uzun menzillerden tespit sağlanması, Balistik Füzeler ve İnsansız Hava Aracı (İHA) gibi çok düşük Radar Kesit Alanına sahip hedeflerin daha uzak mesafelerden tespit edilmesi ve erken uyarı verilmesi, değişken elektronik karıştırma ve zorlu coğrafi koşullarda çalışılabilmesi ve sistemlerin konfigüre edilerek farklı amaçlar için kullanılabilmesi hedeflenmektedir (SSB, 2019).

Görsel 7. Helikopter Elektronik Harp Suiti Geliştirme Projesi HEWS (SSB, 2023)

Yukarıda görsel 7’de savunma ve taarruz araçlarına entegre edilebilen kızılötesi, lazer ve radyo frekansı güdümlü füze tehditlerinden koruyan milli imkanlar ile üretilen elektronik harp ve radar sistemlerinden HEWS’e ait görsel verilmiştir.

5.5.9.Siber Güvenlik Sistemleri

Siber güvenlik, yıllardır bilişim sistemleri alanında çalışılan önemli bir araştırma alanıdır. Siber olaylar veya saldırılar, sıklıkla bilgisayar tabanlı sistemlere sızma yoluyla bilgi elde etme, onları etkisiz hale getirme amaçlı kullanılır gibi algılansa da Nesnelerin İnterneti ve büyük verinin gündeme gelmesiyle Endüstri 4.0 alanında tehdit oluşturabilecek diğer olgular da ön plana çıkmaya başlamıştır. Yapay zekâya veya makine öğrenmesine dayanan sistemlerin gelişmesiyle hem donanım hem yazılım alanında siber olay çeşitliliği fazlalaşmıştır. Özellikle pahalı donanımların içerildiği sistemlerde donanımların işlevsiz hale getirilmesi önemli bir tehdit unsurudur. Bu tip saldırılar yoluyla bir hizmetin teslimatı geciktirilebilmekte, değiştirilebilmekte ve bertaraf edilebilmektedir (Karasulu, 2019).

Bununla birlikte ülkeler enerji sistemlerine yönelik siber olaylara karşı da hazırlıklı halde olmak, bu olaylardan olabilecek en az hasara uğrayarak çıkmak, siber güvenlik risklerini yönetilebilir ve kabul edilebilir düzeylerde tutmayı amaçlamaktadır (Aydın vd., 2021).

Bu hususta Türkiye'nin hayata geçirdiği projelerden olan SİSAMER, Projesi; TSK'ya ait bilgi sistemlerinin siber güvenliğinin milli yazılımlar vasıtasıyla güçlendirilmesi ve TSK'nın siber olaylara anında tepki vererek söz konusu olayların muhtemel etkilerinin azaltılması amacıyla başlatılmıştır. SİSAMER Projesine ek olarak daha geniş kapsamlı bir çalışma olan Türkiye Siber Güvenlik Kümelenmesi, ülkemizin siber güvenlik ihtiyaçlarının tespit edilerek, yenilikçi yöntemlerle karşılanması için en üst düzey iş birliği ile sağlıklı rekabet koşullarını sağlayarak yerli ve milli siber güvenlik ekosistemini geliştirmek amacıyla 28 Haziran 2018 tarihinde T.C. Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığı himayelerinde kurulmuştur.

Türkiye Siber Güvenlik Kümelenmesi tarafından; Türkiye'deki siber güvenlik firmalarının sayısını artırmak, üyelerinin teknik, idari ve finansal açılarından gelişimine destek olmak, Siber Güvenlik ekosisteminin standartlarını geliştirmek, üyelerinin ürün ve hizmetlerinin markalaşmasına yardımcı olmak, üyelerinin ulusal ve küresel pazarda rekabet gücünü artırmak, Siber Güvenlik alanındaki insan kaynağı sayısını artırmak, niteliklerini geliştirmek ve bütün toplumda siber güvenlik bilincini geliştirmek amaçlanmaktadır (SSB, 2019).

5.6. Savunma Sanayisindeki Gelişmelerin Türk Kamu Yönetimine Etkileri

Türk savunma sanayisi son yıllarda önemli gelişmeler kaydetmiş ve artık dünya genelinde tanınan bir sektör haline gelmiştir. Bu gelişmelerin, sadece savunma sanayisi üzerinde değil, aynı zamanda kamu yönetimine de çeşitli etkileri olduğunu söylemek mümkündür. Öncelikle, savunma sanayisinin gelişmesiyle birlikte Türkiye artık dışa bağımlılığı azaltan bir ülke konumuna gelmiştir. Eskiden yurt dışından satın alınan askeri teçhizatlar ve malzemeler yerine, yerli üretimler tercih edilmeye başlanmıştır. Bu durum, devletin savunma bütçesinde büyük bir tasarruf sağlamakla beraber aynı zamanda yerli sanayinin de gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Bütün bu gelişmeler kamu yönetiminden beklentileri arttırarak kamuoyu baskısı oluşturmuştur. Bu ise siyasal iktidarların kamu yönetiminin örgütlenme ve işleyişinde değişime gitmelerine yönlendirmiştir (İskender, 2019).

Türk savunma sanayisinin tarihsel sürecine bakıldığında temellerinin Osmanlı İmparatorluğu'na dayandığı görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nu ele aldığımızda bu dönemde çağın en önemli askeri araç gereçlerinin tamamen yerli imkânlarla üretildiği görülmektedir. Bu hususta Tophane-i Hümayun imparatorluğun silah sanayisinin temelini oluşturmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarına gelindiğinde ise Tophane-i Hümayun, Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğüne dönüştürülmüştür. Yine bu dönemde savunma sanayiinin

temelinin oluşmasında büyük katkılar sağlayacak olan yatırımlar yapılmıştır. Bu yatırımların en önemlisi Şakir Zümre tarafından 1925 yılında faaliyet göstermeye başlayan ilk ve en büyük özel savunma sanayi fabrikalarıdır. Havacılık sanayisindeki ilk büyük girişim ise 1941 yılında Ankara'da kurulan uçak fabrikasıdır. Türkiye'nin NATO'ya üyeliği ile başlayan süreçte ise ABD'nin ihtiyaç fazlası harp araçlarını müttefiklerine hibe etmesi milli ve yerli üretimin önünü kesmiştir. Türkiye'nin yurtiçi siparişlerinin azalması askeri fabrikaların verimliliklerini düşürmüş ve yerli üretime ket vurmuştur. Bu sebeple 1950 yılında kamu iktisadi devlet teşekkülü şeklinde hayata geçirilen Makine Kimya Endüstrisi Kurumu Genel Müdürlüğü altına alınmıştır.

1970 yılına gelindiğinde ise Milli Savunma Bakanlığı Teknik Hizmetler Dairesi Başkanlığı'nın kurulması savunma sanayisinin gelişmesine büyük bir ivme kazandırmıştır. Bu yıllarda gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekâtı sonucu uygulanan ambargolarla birlikte halkın tepkisi çeşitlik vakıfların kurulmasına sebebiyet vermiştir. Bu gelişmelerle birlikte yaşanan mühimmat, teçhizat gibi askeri malzemelerin eksikliklerin giderilemeyeceği anlaşılmış bu doğrultuda 1983 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri'nin her türlü mühimmat, teçhizat ve cihazlarının yapımı ve onarımını gerçekleştirmek amacıyla kamu iktisadi kuruluş olan Savunma Donatım İşletmeleri Genel Müdürlüğü Kurulmuştur. Savunma sanayinin gelişimi, dönüşümü ve aynı zamanda Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yenilenmesi sebebiyle 1985 yılında Savunma Sanayii Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı kurulmuş ayrıca 1989 yılına gelindiğinde ise Savunma Sanayii Müsteşarlığı olarak tekrardan kurumsallaştırılmıştır (SSB, 2019).

1998 yılında yayımlanan Türk Savunma Sanayii Politikası ve Strateji Esasları raporu ile çağın gereklilikleri ayak uyduracak yeni nesil teknolojilerin kullanılması amaçlanmıştır. Türkiye, savunma sanayiinde ihtiyaçlarını karşılamak adına istikrarın ve güvenin hâkim olduğu, yerli ve milli kaynaklarla üretim yapmayı hedefleyen, rekabetçi, istikrarlı, ülke sanayisiyle bütünleşik sürdürülebilir bir sanayii kurmak adına 2007-2013 yılları arasında 9. Kalkınma Planını, 2014-2018 yılları arasında ise 10. Kalkınma Planını yayımlanmıştır. Yayımlanan bu planların ülkenin savunma sanayisinde ulaşılmak istenen seviyeye ve üretimlerin ülke ihtiyaçlarını karşılamaması sebebiyle 9 Temmuz 2018 tarihli 703 sayılı Anayasada Yapılan Değişikliklerle Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve KHK'larla T.C. Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığı olarak yeniden yapılandırılmıştır. 15 Temmuz 2018 tarihli değişiklik ile kuruluş yetki, görev ve sorumlulukları düzenlenerek güncel halini almıştır (SSB, 2019).

Tablo 2. *Savunma Sanayi Başkanlığının Kuruluşundan Günümüze Dönüşümü*

Osmanlı Dönemi	Cumhuriyet Dönemi
Tophane-i Hümayun (1453-1470)	Askeri Fabrikaları Umum Müdürlüğü (1921)
	Makine Kimya Endüstrisi Kurumu (1950)
	Milli Savunma Bakanlığı Teknik Hizmetler Dairesi Başkanlığı (1970)
	Savunma Donatım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (1983)
	Savunma Sanayii Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (1985)
	Savunma Sanayii Müsteşarlığı (1989)
	Savunma Sanayii Başkanlığı (2018)

Yukarıda Tablo 2’de Savunma Sanayi Başkanlığının kuruluşundan günümüze kadar olan değişim süreci verilmiştir.

Savunma sanayisindeki gelişmeler aynı zamanda Türkiye'nin savunma stratejilerinde de değişikliklere yol açmıştır. Türk kolluk kuvvetleri artık daha güçlü ve etkin bir şekilde hareket edebilecek kapasiteye ulaşmıştır. Yerli üretim savunma araçları ve sistemleri sayesinde Türkiye, ulusal güvenliğini daha iyi sağlayabilir hale gelmiştir. Bu da kamu yönetiminin güvenlik politikalarını ve stratejilerini yeniden şekillendirmesini gerektirmiştir. Savunma sanayisindeki gelişmelerle birlikte, askeri eğitim, lojistik planlama ve diğer savunma alanlarında da yenilikler yapılmış ve bu da kamu yönetiminin daha etkin ve verimli bir şekilde çalışmasını sağlamıştır.

Türk savunma sanayisinin gelişimi aynı zamanda teknolojik bir dönüşümü de beraberinde getirmiştir. Yerli savunma sanayi şirketleri, araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde büyük yatırımlar yapmaktadır. Sonuç olarak, Türk savunma sanayisi dünyanın en gelişmiş ülkeleri arasında yer alan teknolojilere sahip hale gelmiştir. Bu da kamusal hizmet sunumunda teknolojiye dayalı yeniliklerin yapılmasını gerektirmiştir. Örneğin, daha akıllı ve güvenli

sınırların oluşturulması, askeri güçlerin daha hızlı ve etkin bir şekilde hareket etmesi için geliştirilen lojistik sistemler gibi.

Türk savunma sanayisindeki gelişmeler, Türk kamu yönetimini farklı şekillerde etkilemektedir. Aşağıda bu etkilerden bazıları sıralanmıştır:

Milli Güvenlik: Savunma sanayisinin gelişmesi, Türkiye'nin milli güvenliği için önemli bir rol oynamaktadır. Yerli savunma sanayi ürünlerinin geliştirilmesi ve üretimi, Türkiye'nin ulusal güvenliği ve bağımsızlığı açısından büyük önem arz etmektedir. Bu durum, kamu yönetimi açısından güvenlik politikalarının oluşturulması ve uygulanmasında artan bir sorumluluk yüklemektedir.

Teknolojik İlerleme: Savunma sanayisindeki gelişmeler, Türk kamu yönetimine teknolojik açıdan büyük fırsatlar sunmaktadır. Yerli ve milli savunma sanayi ürünlerinin geliştirilmesi, Türkiye'nin teknolojik altyapısını güçlendirecek ve ileri teknolojilere sahip olmasını sağlayacaktır. Kamu yönetimi, bu teknolojik ilerlemeleri takip etmek, yeni teknolojilere uyum sağlamak ve kullanmak gibi konularda faaliyetlerine yön vermesi önem arz etmektedir.

Ekonomik Büyüme: Savunma sanayisi, ekonomik büyüme açısından Türkiye için önemli bir sektördür. Savunma sanayisinin gelişmesi, yerli üretimin artması, istihdamın artması ve dış ticaret dengesinin iyileşmesi gibi ekonomik faydalar sağlamaktadır. Bu faydalara örnek vermek gerekirse 2020 yılında savunma sanayiinden elde edilen toplam ciro 8.856 milyon dolardır. Bu cironun elde edilmesinde Kara Platformları Sistemi 2.574 milyon \$ ile en yüksek paya sahipken ikinci sırayı Askeri Havacılık 1.982 milyon \$ ve üçüncü sırayı ise 1.324 milyon 27 \$ ile sivil havacılık almaktadır (SASAD, 2020). Türk kamu yönetimi, savunma sanayisi politikaları oluşturarak, sektörün gelişmesini teşvik etmeli, yerli işletmelerin rekabet gücünü artıracak önlemler almalı ve ekonomik büyümeye katkı sağlamalıdır.

Bağımsızlık ve Dışa Bağımlılığın Azaltılması: Türk savunma sanayisinin gelişimi, ülkenin dışa bağımlılığını azaltmasına yardımcı olmaktadır. Yerli savunma sanayi ürünlerinin geliştirilmesi ve üretimi, dışa bağımlılığı azaltırken, milli bağımsızlığın güçlenmesine de katkı sağlamaktadır. Bu durum, kamu yönetimini, yerli savunma sanayisi projelerini desteklemek ve dışa bağımlılığı azaltacak politikaları oluşturmak konusunda teşvik etmektedir.

Ar-Ge ve İnovasyon: Savunma sanayisinin gelişimi için Ar-Ge ve inovasyon faaliyetleri son derece önemlidir. Türk kamu yönetimi, savunma sanayisi Ar-Ge projelerini desteklemek, Ar-Ge altyapısının gelişimini sağlamak ve en son teknolojilere erişimi kolaylaştırmak gibi konularda önemli rol oynamaktadır. Bu hususta Türkiye'nin 2022 yılında Ar-Ge yatırımları 2.1

milyar dolar seviyesine kadar çıkmıştır (SASAD, 2023). Ar-Ge ve İnovasyon politikalarının oluşturulması ve uygulanması, kamu yönetimi açısından önemli bir sorumluluktur.

Bu etkilerin yanı sıra, savunma sanayisindeki gelişmelerin kamu yönetiminde daha etkin ve verimli bir yönetim yapısının oluşturulmasını da sağladığı söylenebilir. Savunma sanayisi sektöründe yapılan yatırımlar, kamu yönetiminin yönetim kapasitesini artırırken, projelerin yönetimi ve uygulaması konusunda da tecrübe kazandırmaktadır.

Sonuç olarak, Türk savunma sanayisindeki gelişmelerin kamu yönetimine çeşitli etkileri olmuştur. Bu etkiler, dışa bağımlılığı azaltma, savunma stratejilerinde değişiklikler yapma, güvenlik politikalarını ve stratejilerini yeniden şekillendirme, teknolojik dönüşüm ve kamusal hizmet sunumunda yenilikler yapma gibi alanlarda kendini göstermektedir. Türk savunma sanayisinin mevcut ivmesini sürdürmesi ve daha da ilerlemesi, Türkiye'nin savunma gücünü artırırken aynı zamanda kamu yönetiminin de daha etkin ve güçlü bir şekilde yönetilmesine katkı sağlayacaktır.

SONUÇ

Bu çalışma gerek ülke içinden gerekse ülke dışından kaynaklanan güvenlik sorunlarının Türk savunma sanayisinin 2000 yılından sonraki gelişimine katkılarını incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Giriş, ikinci bölümde strateji ve güvenlik kavramlarının ele alındığı kavramsal çerçeve yer almaktadır. Üçüncü bölümde tarihsel süreçten günümüze Türk savunma sanayi incelenmiştir. Dördüncü bölümde Türkiye'nin yaşamış olduğu güvenlik sorunları analiz edilmiştir. Son bölümde ise, 2000 yılından sonra savunma sanayinde yaşanan dönüşüm, millileşme stratejisi kapsamındaki projeler ile çalışmanın sonuçları değerlendirilmiştir.

Tarihsel süreçten günümüze kadar savunma sanayi alanında birçok gelişim ve dönüşüm yaşanmıştır. Metehan döneminde ısıklık ok ve onluk sistem icat edilmiştir. Türklerin en eski silahları at, ok ve yay dışında demirin bulunması ile ilk Türk devletleri kılıç, kalkan, mızrak ve buna benzer aletler üretmiştir. Türklerin Anadolu'ya girmesi ile beraber Selçuklu döneminde denizcilik alanında sanayi adımları atılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu dönemine gelindiğinde ise savunma sanayinde faaliyetler her dönemde yaşansa da ilk ciddi adımlar Fatih Sultan Mehmet zamanında Tophane-i Hümayun kurulması ile başlamış, 18. Yüzyılda gerileme dönemine kadar devam etmektedir. Bu dönemde Avrupa'daki gelişmelerin takip edilmemesi savunma sanayisinin de gerilemesine sebebiyet vermiş ve bu süreç cumhuriyet dönemine kadar devam etmiştir.

Cumhuriyet döneminde yerlilik ve millilik ön planda olmuş ancak ülkemizin 1952 yılında NATO'ya katılımı ile savunma sanayisine yapılan yardımlar yerli ve milli savunma sanayisinin gelişimini olumsuz yönde etkilemiştir. Daha sonraları ortaya çıkan Kıbrıs Barış Harekâtıyla beraber ülkemize uygulanan ambargolar neticesinde ulusal kaynaklara, yerli ve milli savunma ve saldırı silahlarına olan gereksinimin önemi artmış bunun neticesinde tekrardan dışarıdan hazır almak yerine yerli üretim önem kazanmış ve çalışmalar bu yönde desteklenmiştir. Savunma sanayisinde atılan ilk adımlar 1980'li yılların sonlarında başlamış, 1990'lı yıllarda ülkemize uygulanan silah ambargoları ve dış politika sorunları yerli ve milli savunma sanayi ihtiyaçlarının acil bir gereklilik olduğunu bir kez daha göstermiştir.

Tarih boyunca jeopolitik bir öneme sahip olan Anadolu toprakları strateji ve güvenlik konusunda merkez noktası konumundadır. Asya, Avrupa ve Afrika'nın kesişim noktasında yer alan coğrafyanın güvenlik algısı zaman içerisinde artarak devam etmiş ve günümüzde devamlılığını sürdürmektedir. Ticaret yolları üzerinde olması, kritik bir alanda yer alması, doğal zenginlikleri gibi sebeplerden ötürü bu bölgede sürekli olarak savaşlar, siyasi

istikrarsızlıklar, iç karışıklıklar hüküm sürmüştür. Türkiye'nin coğrafi konumu, tarihi geçmişi ve farklı çıkarlar doğrultusunda bazı iç ve dış güvenlik sorunları ile karşı karşıya kalmaktadır.

Türkiye'nin maruz kaldığı tehditler yıllardır yaşadığı terör problemi, uyuşturucu ve kaçakçılık sorunu, Orta Doğu'daki iç karışıklıklar sebebiyle ortaya çıkan bölgesel çatışmalar, Kafkasya'da Ermeni-Azeri çatışmaları, Balkanlar'da yaşanan sorunlar, Doğu Akdeniz'de egemenlik mücadeleleri, siber güvenlik riski, kitle imha silahlarının yaygınlaşması sayılabilir.

Türkiye'nin yaşamış olduğu güvenlik sorunlarının başında terör gelmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti kuruluş yıllarından itibaren farklı ideolojik, etnik ve dinsel yaklaşımları benimsemiş terör örgütleri ile mücadele etmektedir. PKK/KCK ve bunların uzantısı olan PYD/YPG gibi etnik bölücü, DHKP-C gibi aşırı solcu, El Kaide, DEAŞ ve FETÖ gibi dini değerleri kullanan terör grupları ile mücadelesini sürdürmektedir. Ülkemizi hedef alan bu örgütler ülke içinde yapılandıkları gibi ülkemize komşu olan farklı ülkelerin sınırları içerisinde de faaliyetlerine devam etmektedir.

Türkiye coğrafi konumu nedeniyle uyuşturucu kaçakçılığı açısından da önemli bir geçiş noktasındadır. Avrupa ülkeleri, çeşitli uyuşturucu ve uyarıcı maddelerin ana pazarıdır. Uyuşturucu kaçakçılığında kullanılan yollardan biri olan "Balkan Yolu", Türkiye üzerinden Balkan ülkelerine ve ardından Avrupa'ya uzanan bir güzergâhtır. Bu yol, geleneksel olarak Afganistan, Pakistan ve İran gibi ülkelere üretilen uyuşturucu ve uyarıcı maddelerin çeşitli kaçakçılık ağları kullanılarak Türkiye'ye getirilmesi ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşınması sürecini ifade etmektedir. Ülkemizin uyuşturucu ticaretinin geçiş güzergâhında bulunması terör örgütü PKK ve uzantıları için gelir kaynağı oluşturmuş ve bu durum ülkemizde terör ve uyuşturucu sorununu giderek birleştirmiştir. Terörizmin başta uyuşturucu kaçakçılığı olmak üzere, çeşitli örgütlü suçlar vasıtasıyla finanse edildiği tüm platformlarda kabul edilen bir olgudur. Bu çerçevede, başta PKK olmak üzere, terör örgütlerinin gelirlerinin büyük bölümünün, özellikle Avrupa ülkelerine yönelik olarak gerçekleştirilen uyuşturucu madde kaçakçılığından elde edildiği bilinen bir husustur.

Özellikle son yıllarda ülkemize komşu olan devletlerde çeşitli askeri ve siyasi problemler yaşanmıştır. Sınır komşularımızın izlemiş oldukları dış politika ve içerisinde bulundukları siyasi durum ülkemizi çeşitli tehlikelerle karşı karşıya bırakmıştır.

En büyük kara sınırımızın olduğu komşumuz olan Suriye'de 2011 yılında başlayan ve halen devam eden mevcut siyasi iktidarsızlığın getirmiş olduğu iç karışıklık ve iç savaş durumlarından dolayı, ülkemiz Suriye'de farklı terör grupları ve ülkemize gelen düzensiz göç dalgası ile mücadele etmek mecburiyetinde kalmıştır. Yine güney komşularımızdan birisi olan

Irak'ın özellikle kuzey bölgesinde barındırmış olduğu terörist unsurlar ve terör kampları, Türkiye için büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Ayrıca güney sınırlarımızda başta ABD olmak üzere Rusya ve Batı Avrupa ülkelerinin terörist unsurlar ile menfaat birliği içerisinde yürütmüş oldukları faaliyetler, Irak'ın kuzeyinde gerçekleşen siyasal gelişmeler ve doğuda sınır komşumuz olan İran'ın gerçekleştirdiği nükleer faaliyetler bölgesel tehdit kapsamında değerlendirilebilir. Yunanistan'ın geçmişten bu yana devam ettirdiği megalo-idea politikası, Kıbrıs, Ege ve Doğu Akdeniz'de hâkimiyet sorunları, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile normalleşen ilişkilerini engelleme çabaları, teröre destek ve finansman sağlamaları gibi nedenlerden dolayı ülkemiz, Yunanistan'ı kendisine tehdit olarak görmektedir.

Kafkasya, tarihi ve kültürel bağlarımızın mevcut olduğu ülkemizi Orta Asya'ya bağlayan bir köprü vazifesi görmektedir. 1980'lerin sonlarından bu yana devam eden yerel silahlı, siyasi, askeri ve etnik çatışmalar, bölgenin güvenliğini ciddi şekilde tehdit etmektedir. Ülkemiz, Karabağ ihtilafı ve Ermenistan'ın ülkemize yönelik olumsuz tutumu nedeniyle Kafkaslar bölgesindeki tehditler devam etmektedir. Türkiye, Balkanlar bölgesiyle tarihi, kültürel ve ekonomik bağlara sahiptir ve bu bağlara sahip olmak, Türkiye'nin güvenliği açısından önemlidir. Balkanlar bölgesindeki siyasi istikrarsızlık ve mülteci krizi ülkemiz için risk oluşturmaktadır.

Türkiye'nin karşı karşıya olduğu güvenlik sorunları arasında siber tehditler önemli bir yer tutmaktadır. Son yıllarda internet ve teknoloji alanında meydana gelen hızlı gelişim sonucunda ülkemizde siber güvenlik alanında sorunlar yaşamaktadır. Türkiye ayrıca siber casusluk ve siber terörizm gibi ciddi tehditlerle de mücadele etmektedir. Türkiye, Orta Doğu'nun jeopolitik konumunun pek çok güvenlik sorunuyla karşı karşıyadır. Bu sorunlardan biri de kitle imha silahlarının yaygınlaşmasıdır. Türkiye, Suriye ve Irak'ta yaşanan iç savaşlar, bölgedeki terör örgütleri ve ayrılıkçı gruplar tarafından kullanılan kitle imha silahlarına karşı tehdit altındadır. Ayrıca, Türkiye'nin çevrelerinde de kitle imha silahlarına sahip olan devletler bulunmaktadır.

Türkiye'nin Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında yaşadığı ambargo, son yıllarda PKK başta olmak üzere birçok terör örgütü ile mücadele ederken Irak ve Suriye eksenli hareketler üzerinden yaşadığı silah, politik ve ekonomik yaptırımlarla karşı karşıya kalması yine Türkiye'nin savunma sanayi politikasında tedbirlerin alınmasını zorunlu hale getirmiş ve bu doğrultuda 2000'li yıllardan itibaren savunma sanayinin gelişiminde yerli ve milli üretim algısını geliştirmiştir. Türkiye son dönemde özellikle Suriye, Irak'tan gelen terör saldırıları sonrasında düzenlemiş olduğu Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı harekâtları ile hedeflenen stratejik amaçların önemli bir kısmına ulaşılmıştır.

Bu başarının elde edilmesinde Türk Savunma Sanayi'nde yaşanan gelişmelerin büyük bir katkısının olduğu söylenebilir. Türkiye'nin sınır hattındaki terör örgütlerine yönelik olarak gerçekleştirdiği operasyonlarda, yerli ve milli savunma sanayi tarafından üretilen yeni silah ve teçhizatların kullanımına ağırlık vermesi ve bunlardan üst düzey bir verim alması, söz konusu başarının elde edilmesinde Türk Savunma Sanayi'nde yaşanan gelişmelerin büyük bir katkısının olduğunun göstergesidir.

Savunma sanayimiz tarafından üretilen silah ve teçhizatların kullanıldığı bu operasyonlarda terör örgütleri tarafından kullanılan sığınak, tünel, mevzi, cephanelik ve diğer askeri araçların büyük bir kısmı imha edilmiştir. Sınır hattımızda bulunan terör örgütlerinin ülkemizin ulusal güvenliğini tehdit eden girişimleri büyük ölçüde engellemiştir. Bu başarılı operasyonlar, uluslararası alanda güçlü bir Türkiye algısının ortaya çıkmasına ve kendi bölgesinde meydana gelen gelişmelere müdahale eden bir ülke pozisyonuna yükselmesi sonucunu doğurmuştur.

Son yirmi yılda her alanda büyük bir dönüşüm yaşayan ülkemiz savunma sanayisinde de yeni bir döneme girmiştir. Savunma sanayi, bu yeni dönemle birlikte ülkemizin en önemli sektörlerinden biri haline gelmiştir. Özel sektörün devlet kurumlarına dâhil olması ile birlikte savunma sanayisi alanındaki 'yerlileşme' faktörü hız kazanmıştır. Özellikle son yıllar da uygulanan politika ve geliştirmeler sonucunda Türk savunma sanayii alanında 'yerlileşme' oranı yüzde 20'lerden yüzde 80'lere çıkmıştır. Son yirmi yılda Türk savunma sanayii kendi dinamikleri ve tasarımı ile yeni teknolojileri geliştirmeye doğru evrilerek milli teknoloji hamlelerini hayata geçirmiştir. Yaşanan güvenlik sorunlarının aşılmasında, yerli ve milli teknoloji hamleleri sonucunda kara, hava, deniz, hava savunma, mühimmat ve silah, elektronik harp ve radar ve siber güvenlik sistemlerini kullanarak Türk savunma sanayisi rüştünü ispatlamış, bölgesel ve küresel çapta önemli bir aktör haline gelmiştir.

Türkiye'nin savunma sanayi dönüşümü, aynı zamanda ekonomik büyümeyi de tetiklemiştir. Yerli ve milli savunma projelerine yapılan yatırımlar, Türkiye'deki birçok sektöre olumlu etkiler sağlamıştır. Savunma sanayi, yüksek teknoloji gerektiren projeler ve üretim süreçleri içerdiği için, ilgili sektörlerde istihdam artışı ve teknoloji transferi sağlanmıştır. Aynı zamanda, savunma sanayi ürünlerinde elde edilen başarılar sayesinde birçok ülkeye ihracat yapılmakta ve Türkiye'nin uluslararası alanda bilinirliği artmaktadır. Bu da Türkiye'nin ekonomik büyüme hızını artırmış ve istikrarlı bir savunma sanayi sektörü oluşturmuştur. Türkiye, savunma sanayisinde attığı dev adımlar ile bölgesel aktör unvanını korumuş ve dışa bağımlılığı en aza indirmeye başlamıştır. Savunma sanayiinde elde edilen başarılar Türkiye'nin sahada ve masada elini güçlendirmektedir.

Türkiye, sahip olduğu mevcut jeopolitik konumu, yıllardır yaşadığı terör problemi ve komşularında meydana gelen iç karışıklıklar sebebiyle çevresindeki ülkelere kıyasla savunma harcamalarına en fazla yatırım yapan ülke konumundadır. Türkiye'nin siyasi olarak faaliyet gösterdiği alanların genişlemesi sonucunda güvenlik kaygısı probleminin giderilmesi noktasında savunma sanayi çok büyük rol oynamaktadır. Türkiye'nin daha etkin, kararlı ve bağımsız güvenlik politikaları izleyebilmesi için yerli ve milli savunma sanayinin önemi daha fazla ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin savunma sanayi gibi stratejik bir alanda bağımsız olması hem iç hem de dış tehditler açısından Türkiye'nin daha rahat sonuç alabilen bir konuma ulaşmasına destek vermektedir. Bu nedenle maruz kalınan güvenlik sorunları ülkemizin savunma alanındaki yatırımların ve çalışmaların yönünü belirleyen mevcut konuma ulaşmasında en önemli etken olmuştur.

Türkiye'nin yerli üretim, teknoloji transferi, uluslararası iş birlikleri ve ekonomik büyümeyi destekleyen savunma sanayii projeleri, ülkenin savunma kabiliyetlerini artırmak, yerli savunma sanayiini güçlendirmek ve ulusal güvenliği sağlamak için büyük önem taşımaktadır. Ancak, süreçte karşılaşılan zorlukların da göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Teknoloji transferi, kaynak yönetimi ve insan kaynağı yetiştirme gibi konuların dikkate alınarak sürekli gelişim ve iş birlikleriyle bu dönüşümün sürdürülebilirlik ilkesiyle uyumlu bir şekilde devam etmesi önemlidir.

KAYNAKÇA

- Açıkalın, S. (2010). Terörizmin Ekonomik Etkileri: Bir Türkiye Örneği. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1-14.
- Adıgüzel, M. (1998). Türk Savunma Sanayiinin Teknolojik Sistemi ve Savunma Sanayii Politikası. Ulusal Tez Merkezi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı
- Ağır, B. S. (2015). Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek: Küreselleşme, Kimlik ve Değişen Güvenlik Anlayışı. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 97-130.
- Akçay, Y. (2016). Türk Savunma Sanayiinde Millilik, Yerlilik ve Yeni Savunma Sanayi Politikası. *Gazi Akademik Bakış*, 8(14), 13-25.
- Akgül, M. (2021). Türksat 6A Projesi ve Türkiye'nin Uzay Kapasitesini Artırma Hedefleri. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 11(1), 95-112.
- Akıncı, M. (2021). Türkiye'nin Siber Güvenlik Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Siber Güvenlik Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 78-95.
- Akman, H. (2020). Türkiye'nin Milli Teknoloji Hamleleri ve Eğitim Sisteminin Güçlendirilmesi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 34(1), 95-112.
- Aksoy, F. (2021). YEK-G (Yenilenebilir Enerji Kaynakları-Gerilim Düzeyleri) Projesi ve Türkiye'nin Enerji Dönüşümü. *Enerji ve Tabii Kaynaklar Dergisi*, 7(2), 45-58.
- Akyüz, E. (2019). Enerji Depolama Teknolojileri ve Türkiye'nin Enerji Sistemine Etkileri. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 34(1), 189-204.
- Albayrak, F. (2015). Savunma Sanayiinde Millileştirme ve Ar-Ge Çalışmalarının Değerlendirilmesi. Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=zNGg5Z5i7u72A_VjbwKVgA&no=bQxE_bo8TjYTNGZ-3qJxqA adresinden alındı.
- Alkan, A. (2018). Uyuşturucu Kaçakçılığının Terör Örgütlerinin Finansmanına Etkisi: DEAŞ Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Altıntop, S. (2014). Dünya ve Türk Polis Teşkilatında Uygulanan Alan Eğitimleri Çağdaş Güvenlik Eğitimi Uygulamaları. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Apakan, E. (2021). Ege ve Doğu Akdeniz meselelerinin tarihsel, hukuki ve siyasi veçheleri üzerine tahlil ve düşünceler.
- Aras, B., & Bult, J. R. (2016). Türkiye'deki Siber Casusluk ve Siber Terörizm Tehditleri. *Uluslararası Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 2(1), 45-62.
- Aras, B., & Tekin, G. (2020). Ambargolar ve Savunma Sanayii: Türkiye Örneği. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 19(2), 343-360.
- Aras, B., & Yorulmazlar, E. (2016). The Emergence of the Turkish Defense Industry: Opportunities and Challenges. *Perceptions*, 21(2), 79-102.

- Arslan, A. (2018). Savunma Sanayii Başkanlığı ve Yeni Türk Savunma Sanayii Politikası. *Maliye Dergisi*, 175, 118-140.
- Arslan, C. (2018). Türkiye Savunma Sanayii ve Yerli Üretim: Bir Değerlendirme. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 17(2), 227-254.
- Arslan, H. (2016). Türkiye'nin Savunma Sanayisi ve Milli Projeleri. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 15(1), 101-124.
- Arslan, M. (2020). Türkiye'nin Güvenlik Bağlamında Kimyasal Silahlar Sorunu. *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 75(2), 187-206.
- Asker, A., & Özpınar, Z. G. (2021). Azerbaycan'ı Zafere Götüren Büyük Taarruz: 44 Günlük Savaşın Anatomisi. *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 10(1), 83-106.
- Aslan, S. (2018). Türkiye'nin İç Güvenlik Sorunlarının Balkanlar Bölgesine Etkileri. *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 7(1), 83-97.
- Aslan, S., & Kumbaroğlu, B. (2018). Türkiye-Balkanlar İlişkileri: Ekonomik İşbirliği ve İstikrar. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 14(56), 9-24.
- Aslanlı, A. (2001), "Tarihten Günümüze Karabağ Sorunu", *Avrasya Dosyası (Azerbaycan Özel)*, C. 7, S. 1, ss. 393-430.
- Atalay, C. (2014). Asya Hun Devletinde Mao-Tun (Metehan) Dönemi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014(4), 107-109.
- Atalay, H., & Çalışkan, Ö. (2019). Türkiye'de Siber Güvenlik Önlemleri. *Türk İdare Dergisi*, 520, 309-325.
- Ates, S. (2010). Türkiye'nin Savunma Sanayiinde Dışa Bağımlılığı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 7(28), 57-76.
- Aydemir, O., ve Diğerleri. (2019). Savunma Sanayii Müsteşarlığı (SSM) Projesi ve İşleyişi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2), 67-80.
- Aydın, A. H., Durgun, S., & Bucak, U. (2019). Jandarma Genel Komutanlığının İçişleri Bakanlığına Hızlı Uyum. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 70-83.
- Aydın, H., Barışkan, M. A., & Çetinkaya, A. (2021). Siber Güvenlik Kapsamında Enerji Sistemleri Güvenliğinin Değerlendirilmesi. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 10(1), 151-174.
- Aydıntaşbaş, A. (2011). Albay Asaad Beşar Esad'a karşı. *Milliyet*. Erişim Tarihi: 14 Mart 2023, <http://www.milliyet.com.tr/albay-asaad-besar-esad-a-karsi/siyaset/> adresinden edinilmiştir. 07.11.2011/1460090/
- Aydoğan, B. (2020). Türkiye'de Savunma Sanayi ve Millileşme Süreci. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(2), 253-275.
- Aydoğan, E. (2021). Savunma Sanayiinde Montaj Süreçleri ve Önemi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 2(4), 319-333.
- Aydoğan, O. (2021). Savunma Sanayii Montaj Sanayi ve Türkiye. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(2), 295-314.

- Balcı, A. (2018). Türkiye'de Savunma Sanayi ve Yerlilik Oranı: Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Özerklik İhtiyacı. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(3), 223-246.
- Balıkçı, S. (2018). Türkiye'nin Siber Güvenlik Sistemlerine Yönelik Yasal Düzenlemeleri. *Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65(2), 123-142.
- Barry, R. (1991). Orta Asya'da Çok Kutuplu Bir Güvenlik Ortamı. *Ortadoğu Etütleri*, 2(4), 186-229.
- Baylis, J. (2008). The Concept of the Nation and National Security. In J. Baylis, J. Wirtz, C. Gray, & E. R. Cohen (Eds.), *Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies* (4th ed., pp. 69-85). Oxford University Press.
- Bayraktar, M. (2017). Türkiye'de Savunma Sanayi: Yerli Savunma Sanayi Şirketlerinin Rolü. *Savunma ve Güvenlik Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 1-20.
- Bayraktar, M., & Göktu, M. (2019). Turkey's Defense Industry: From the Nationalization Period to the Defense Industry Support Fund. *International Journal of Defense Economics and Resource Management*, 10(3), 273-294.
- Bedir, A. (2002). "Türkiye'de Otomotiv Sanayii Gelişme Perspektifi" İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, SBN 975 – 19 – 3265 – 3, (Yayın No DPT: 2660)
- Bilgiç, S. (2019). İç Güvenlik Yönetimi: Türkiye'de Çoklu Sistem Örneği [Internal Security Management: The Example of Plural System in Turkey]. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 15(59), 283-298.
- Bilgin, G. (2017). Türkiye'nin Savunma Sanayii Teknolojik Yetenekleri: Savunma Sanayii Araştırma ve Geliştirme Enstitüsü (SAGE) Üzerine Bir Değerlendirme. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 365-375.
- Bircan, M. (2013). Sahil Güvenlik Birimleri ve Türkiye'deki Durum. *Uluslararası İlişkiler*, 1-18.
- Birdişli, F., & Gören, M. (2018). Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi Bağlamında Türkiye-İran Arasında Göç ve Sınır Güvenliği. *İran Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 11-38.
- Birleşmiş Milletler (2019) "Cybercrime Module 3 Key Issues: The Role Of Cybercrime Law" <https://www.unodc.org/e4j/en/cybercrime/module-3/key-issues/the-role-of-cybercrime-law.html> adresinden edinilmiştir (Erişim tarihi: 31.05.2023)
- Bölgesel Çalışmalar Merkezi. (2021). Türkiye'nin Balkanlar Bölgesindeki Güvenlik Sorunlarına Yönelik Çözüm Önerileri. (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2023). <http://www.bolgeselcalismalarmerkezi.org/202.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Brown, A. (2021). The Emergence of Turkey's Indigenous Defense Industry. *Defense & Security Analysis*, 37(1), 77-91.
- Brown, J. (2020). Turkey's Domestic Defense Industry and Regional Power Projection. *Journal of Strategic Security*, 14(1), 95-118.
- Büyükgöze, H. (2019). Altay Tankı Projesi ve Türkiye'nin Kara Sistemleri Alanındaki Hedefleri. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 9(1), 57-76.
- Caşın, İ. (2008). Terör ve Terörizm. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Siyasal İktisat Dergisi*, 59-74.

- Chandler, A. D. (1990). *Strategy and Structure: Chapters in the History of the American Industrial Enterprise*. MIT Press.
- Cumhuriyet. (16.03.2012). İsrail Savunma Bakanlığı Türk Hava Kuvvetleri'nin "MELTEM" İhalesini Engelledi.
- Çelik, İ. (2020). Türkiye Savunma Sanayii ve Yerlilik Oranları: Kara Sistemleri Örneği. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 43(2), 165-180.
- Çelik, O. (2018). Türkiye Savunma Sanayi Stratejisi ve Montaj Sanayi. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 8(2), 76-92.
- Çelik, O. (2019). Üniversitelerin Milli Teknoloji Hamlesi ve İnovasyon Faaliyetlerindeki Rolü. *Journal of Innovative Science and Engineering*, 3(1), 35-47.
- Çetin, İ. (2020). Türkiye'de Bölgesel Tehditler Bağlamında Savunma Sanayinin Analizi: Savunma Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi. Ulusal Tez Merkezi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı
- Çetin, S. (2015). Türk Savunma Sanayii Gelişimi İçin Hızlandırılmış Teknoloji İstihbarat Yöntemi; Trız. Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı
- Çiçek, A. (2020). Türkiye'deki mülteci krizi ve Balkanlar Bölgesi. *Balkan Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 45-58.
- Daft, R. L. (2010). *Organization Theory and Design*. Cengage Learning.
- Dedeyev, B. (2008). “Dağlık Karabağ Sorunu’nun Tarihi Arka Planına Bakış”, Dağlık Karabağ Savaşı: Siyasi, Hukuki, Ekonomik Analiz, *Qafqaz Üniversitesi Yayınları*. Bakü: O. Nuri Aras
- Demir, A. (2014). Türkiye'de Otomotiv Endüstrisinde Yabancı Yatırımların İşgücüne Etkisi. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi*, 25(1), 1-16.
- Demir, S. (2018). Türkiye'nin Yerli ve Milli Savunma Sanayi Hedefleri ve Montaj Sanayinin Rolü. *Savunma Sanayi Teknolojileri Dergisi*, 13(1), 67-82.
- Deniz, U. K. T. (2015). Enerji Kaynakları Mücadelesinde Doğu Akdeniz Havzası ve Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı. *Alternatif Politika*, 7.
- Dinçer, Ömer, *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası*, Beta Basım, İstanbul, 2004.
- Doğan, B. F. (2010). Polis ve Jandarma Teşkilatları Açısından İç Güvenlik Yönetimi, Sorunları ve Değişimi (Master's Thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Doğan, M. (2021). Türkiye'de Savunma Sanayii Dönüşümü ve Kara Sistemleri Projeleri. *Bilgi Güvenliği Dergisi*, 7(2), 93-106.
- Durgun, S., Aydın, A. H., & Bucak, U. Jandarma Genel Komutanlığının İçişleri Bakanlığına Hızlı Uyum. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 70-83.
- Ekici, B. (2013). Türkiye'de Uyuşturucu Maddenin Arz Boyutu. Ankara: *KOM Yayınları*.
- Ercümen, M. A. (2016). “Doğu Akdeniz Enerji Rekabeti”. (Erişim Tarihi: 25.05.2023) https://insamer.com/tr/dogu-akdeniz-enerji-rekabeti_366.html adresinden edinilmiştir.

- Erdemir, A. (2019). Yerli Savunma Sanayii İçin Stratejik Ortaklıklar. *Savunma ve Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 39-54.
- Erol, M., & Amirbek, Y. (2011). Kafkasya'da Güvenlik Sorunları içinde (1. baskı, ss. 247-305). Ankara: Nobel Yayınları.
- Erol, M., & Oğuz, A. (2012). Kafkasya Güvenliği içinde (2. baskı, ss. 147-189). Ankara: Nobel Yayınları.
- Fırat, İ. (2014). Türkiye'de İç Güvenlik Hizmeti ve Kolluğun Sivil Denetimi. *Academia Accelerating the World's Research*, 119.
- Garcia, M. (2019). The Role of Universities in the Development of the Turkish Defense Industry. *Journal of Defense Management*, 9(2), 143-156.
- Geçgin, C. (2008). Küreselleşme Sürecinde Savunma Sanayinin Gelişimi ve Türk Ekonomisi Üzerine Etkileri. Ulusal Tez Merkezi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı
- Geleri, A. İ. (1999). Uyuşturucu Bağımlılığı ve Etki Eden Faktörler. İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, 12(2), 159-169.
- Gemici, M. A. (2019). Türkiye'nin Mevcut İç Güvenlik Yapısı ve 15 Temmuz Sonrası Yeni Bir Yapılanma Modeli. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21-22.
- Gjelaj, V., & Lika, K. (2021). Türkiye'deki Mülteci Krizinin Balkanlar Bölgesi Üzerindeki Etkisi. *Balkan Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 23-38.
- Gökpinar, E. S. (2013). Türk Savunma Sanayinin Bir İnovasyon Sistemi Olarak İncelenmesi. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı
- Göktürk, M. (2020). Türk Savunma Sanayiinde Teknoloji Transferi: S-400 Vakası. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 19(2), 221-240.
- Güçlü, Y. (2018). Milli Teknoloji Hamlelerinin Türkiye'nin Ekonomik Büyüme ve Rekabet Gücü Üzerindeki Etkisi. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18(35), 169-186.
- Gülsoy, A. F. (2020). Türk Milli Savunma Sanayii Tarihi: Aselsan Örneği. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı
- Gündüz, G. (2021). Stratejik İç Güvenlik Yönetimi. Ulusal Tez Merkezi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı
- Güneş, E. (2007). Savunma Sanayiinin Millileştirilmesinin Önemi. Ulusal Tez Merkezi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı
- Güneş, M. (2019). Kamu Özgürlüklerinin Sınırlandırılmasında Kamu Güvenliği Gerekçesinin Hukukiliği. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 27(3), 435-457.
- Gürbüz, A. (2018). Türkiye'nin Savunma Sanayisinde Millilik ve Yenilikçilik: Bir İnceleme. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 17(2), 195-226.

- Gürbüz, E. (2016). Türkiye Otomotiv Sanayii Montaj Üretim Sürecindeki İstihdam ve Ücretler Üzerine Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 35, 109-122.
- Gürel, A., E., (2020). “Elektronik Destek Sistemleri İçin Gerçek Zamanlı Uygulanabilir Tek Darbe Yön Bulma Algoritmaları” Ankara Üniversitesi, (Fen Bilimleri Enstitüsü, Elektrik-Elektronik Mühendisliği Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.)
- Hill, F., & Taspınar, O. (2006). Turkey and Russia: Axis of the Excluded?. *Survival*, 48(1), 81-92.
- İşık, Ö., Aydınlioğlu, H. M., Koç, S., Gündoğdu, O., Korkmaz, G., & Ay, A. (2012). Afet yönetimi ve afet odaklı sağlık hizmetleri. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 28(2), 82-123.
- “İç Güvenlik Gelişmeleri Raporu” (1. Basım, Aralık 2022), T.C. İçişleri Bakanlığı *İç Güvenlik Yayınları*.
- İlhan, N. (1999). Türkiye'nin Stratejik Jeopolitik Önemi ve Milli politika içinde (1. baskı, ss. 116-151). Uşak Yayınları.
- İlhan, S. (2004), Türkiye'nin Zorlaşan Konumu içinde (3. baskı, ss. 186-251). Ötüken Yayınevi, İstanbul.
- İmamoğlu, İ. (2019). Türkiye’de Otomotiv Yan Sanayii İstihdamının Eğitim Seviyesi Üzerindeki Etkileri. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi*, 30(1), 81-96.
- İnalcık, H. (2017). Türklük, Müslümanlık ve Osmanlı Mirası. *Kırmızı Yayınevi*.
- İnankul, H., & Doğan, K. C. (2016). Modern Devlet ve Türk Polis Teşkilatı Üzerine bir İnceleme. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6(14), 176-205.
- Jackson, D. (2020). Turkey's Bayraktar TB2 Drones: A Game Changer? *The RUSI Journal*, 165(2), 60-68.
- Johnson, S. (2019). Turkish Defense Industry and the Quest for Self-Reliance. *Journal of Strategic Studies*, 42(4), 536-556.
- Kalender, Y. (2010). Uyuşturucu Kaçakçılığı ve Türkiye. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(2), 419-437.
- Karagöl, E. T. (2016). 15 Temmuz Darbe Girişimi ve Türkiye Ekonomisi. *Adam Academy Journal of Social Sciences/Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2).
- Karaman, G. (2013). Türkiye’de Montaj Sanayi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 4(1), 135-154.
- Karasulu, B. (2019). Çoklu Ortam Sistemleri İçin Siber Güvenlik Kapsamında Derin Öğrenme Kullanarak Ses Sahne ve Olaylarının Tespiti. *Acta Infologica*, 3(2), 60-82.

- Karataş, H. (2019). Türkiye Savunma Sanayi ve Montaj Sanayi İlişkisi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 57-74.
- Karşlıgil, M. E. (2017). Türk Savunma Sanayii ve Montaj Sanayii İlişkisi. Cumhuriyet Stratejik Araştırmalar Merkezi, 6(1), 39-58.
- Kaya, A.(2013). Sınır Güvenliği Paradigmalarındaki Değişim ve Türkiye'nin Sınır Güvenliği Yapısının Analizi. *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, 4(2), 1-12.
- Kaya, İ. (2022). Türkiye'nin Güç Sistemleri Projeleri ve Enerji Güvenliği. *Enerji Politikaları Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 45-62.
- Kaya, S. A. (2021). Savunma Sanayi ve Milli Güvenlik İlişkisi. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 20(1), 1-23.
- Kerimoğlu, Y. (1987). Uyuşturucu Kaçakçılığı ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 42(1), 1-29.
- Kesim, F., & Çetin, D. D. B.(2020) Askeri Bir Turbofan Motorun Termodinamik Analizi ve Tasarımı. (T.C. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Makine Mühendisliği Anabilim Dalı Enerji Programı)
- Kılıç, F. (2020). Türkiye Savunma Sanayii ve Montaj Sanayi İlişkisi: Etkinlik ve Yerlilik Analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 54, 109-131.
- Kılıçaslan, R. (2019). Türkiye'nin Siber Güvenlik Düzenlemeleri ve Etkileri. *Bilgi Güvenliği Dergisi*, 7(1), 34-48.
- Kızıroğlu, M. (2007). Savunma Sanayi ve Özelleştirme Açısından Değerlendirilmesi. Ulusal Tez Merkezi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı
- Kocagöz, E., İğde, Ç. S., & Çetindağ, G. (2020). Elektrikli ve akıllı, yerli ve milli: Türkiye'nin Otomobili Girişim Grubu'nun Tanıttığı Araçlara Yönelik Tüketicilerin İlk Değerlendirmeleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (49), 55-74.
- Korkut Alçak İrtifa Hava Savunma Sistemi (Aihss) <https://www.savunmasanayist.com/> adresinden edinilmiştir. (Erişim Tarihi: 02.06.2023).
- Köseoğlu, A. M. (2010, 10 14). Milli Savunma Sanayiinde Yeniden Yapılanma ve Sosyal Politikalara Etkisi. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı
- Kudu, Ü. (2009). Türkiye-Yunanistan Karasuları Sorunu (Doctoral Dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Kumar, R. (2021). The Economic Impact of Turkey's Defense Industry. *Defense Economics*, 23(1), 45-60.
- Kurt, M. (2009). 1980 Sonrası T.C. Hükümetlerinin Programlarında İç Güvenlik ve Terörün Yeri. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı

- Külebi, M. (2009). Türk Dış Politikasında Jeopolitik ve Stratejik Faktörler: Balkanlar, Kafkaslar, Orta Doğu ve Orta Asya içinde (1. Baskı, ss 88-126). Kültür Kitapları Yayınları.
- Lee, C. (2017). Defense Industry and Innovation Policy in Turkey: The role of Clustering Dynamics. *Defence and Peace Economics*, 28(1), 104-124.
- Liman, K. (2020). *Savunma Sanayiinin Türk Kamu Yönetiminde Özgün Gelişim Sürecine Bir Örnek: Atak Projesi*. Ulusal Tez Merkezi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı
- Lindow, J. (2002). Norse Mythology: A Guide to the Gods, Heroes, Rituals, and Beliefs inside (1nd ed., pp. 123-176). Oxford University Press.
- Lopez, J. (2020). Strategic Partnerships in Defense Industry: Turkey's Experience. *Defence and Peace Economics*, 31(6), 622-637.
- Maden, O. (2021). Milli Muharip Uçak (TF-X) Projesi: Türkiye'nin Yerli Savaş Uçağı Üretim Hedefleri. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 11(1), 147-168.
- Memişoğlu, A. (2019). Göç ve İnsan Ticareti: Teorik Yaklaşımlar ve Politika Analizi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 15(59), 257-275.
- Maksud, F., & Muradaliyev, R. (2020). Göktürkler ve Üzenginin Yayılması Üzerine. *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 287-302.
- MÜİS (Milli İstihbarat Ünitesi İç Teşkilat Şeması). (2015). Balkanlar Bölgesinde Güvenlik Sorunlarına Çözüm Önerileri. Erişim Tarihi: (20 Mayıs 2023). <http://www.miu.gov.tr/> adresinden elde edilmiştir.
- Mükerrem, H. İ. Ç. (2011). Montaj Sanayiinde İstihdam ve Ücretler. In *Journal of Social Policy Conferences* (No. 24, pp. 19-44).
- Narkoterörizm İle Mücadele Uyuşturucu ve PKK/KCK (2017) <https://www.icisleri.gov.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Oğuzlu, H., & Tokuş, E. (2007). Turkey's Policies Towards the Proliferation of Weapons of Mass Destruction. *Middle Eastern Studies*, 43(5), 707-727.
- Oral, M. (2017). Enerji Coğrafyası Perspektifinde Türkiye'nin Enerji Politikaları, Doktora Tezi, Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.
- Oran, B. (2017). Turkey's Defense Industry: Procurement Strategies, Challenges, and Opportunities. *Defense and Security Analysis*, 33(4), 322-336.
- Oran, B. (2017). Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar 2001-2012, İletişim Yayınları.
- Öğür, B., Baykal, Z., & Balcı, A. (2014). Kuzey Irak-Türkiye ilişkileri: PKK, güvenlik ve işbirliği. *Ortadoğu Araştırmaları Merkezi*, 1, 7-57.
- Öniş, Z. (2003). Turkey and the European Union: Domestic Politics, Economic Integration, and International Dynamics. Routledge.
- Özaydın, M. H. (2021). Değişen Güvenlik Algısı ve Türk Savunma Sanayinde Yaşanan Dönüşüm. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 19. Esba Dergisi:

<https://esbadergisi.com/images/sayi22/2turkiyede-degis-en-guvenlik-algilari-albayrak-ozaydin.pdf> adresinden alındı

- Özdemir, A. (2015). Savunma Sanayiinde Montaj Sanayi ve Türkiye. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 14(1), 115-142.
- Özdemir, A. (2020). Türkiye'de Milli Teknoloji Hamleleri ve Ar-Ge Yatırımlarının Önemi. İş, Güç: *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 22(2), 181-198.
- Özdemir, İ., & Çakmak, V. (1998). Türk Havacılık ve Uzay Sanayii'nin Tarihçesi. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 7(1), 75-90.
- Özdil, Y. (2018). Türk Demokrasisi, FETÖ ve 15 Temmuz Süreci. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 43-62.
- Özer, M. A. (2015). İşletmelerde Stratejinin Önemi Üzerine Değerlendirmeler. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 7(14), 69-84.
- Özer, S. (2013). Doğu Akdeniz'de Güvenlik ve Enerji Savaşları. *Ortadoğu Analiz*, 5 (60), 68-79.
- Özey, R. (1998). Jeopolitik Ve Jeostratejik Açından Türkiye içinde (1. baskı, ss. 16-51). Marifet Yayınları, İstanbul.
- Özgür, İ. (2021). Savunma Sanayii Projelerinin Ar-Ge ve İnovasyon Yeteneklerine Etkisi: Türkiye Örneği. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 415-428.
- Özkan, H. (2019). Türkiye'de Savunma Sanayi Ar-Ge Ekosistemi ve Stratejik Yol Haritası. *Savunma Sanayi Dergisi*, 15(1), 18-31.
- Özkan, M. (2020). Türkiye-Balkanlar İlişkileri ve Güvenlik. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 17(68), 109-126.
- Özkan, S., & Tüzüner, Z. (2020). Türkiye'nin Savunma Sanayi ve Yerlilik Hedefleri. *VGM Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 8(15), 65-82.
- Özlü, H. (2006). İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türkiye'de Savunma Sanayinin Gelişimi (1939-1990). *Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi)*.
- Özlü, H. (2019). Türkiye'de Savunma Sanayi Gelişim Tarihi İçinde Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumunun Kuruluş Dönemi Faaliyetlerinin Analizi. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 18(1), 2148-1776.
- Özmen, E. (2021). Elektronik Harp Destek Sistemlerinde Anten Tarama Tipi Sınıflandırması.
- Özmen, Y. (2020). Hürjet Projesi ve Türkiye'nin Yerli Savaş Uçağı Geliştirme Süreci. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 19(1), 95-114.
- Öztürk, M. (2019). Türkiye'nin Savunma Sanayii Dönüşümü ve Stratejik Hedefleri. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 18(2), 373-392.
- Öztürk, M. (2020). Akıllı Şebekeler ve Türkiye'nin Enerji Altyapısına Etkileri. *Elektrik Mühendisliği Dergisi*, 37(1), 111-126.

- Öztürk, M. (2015). Türkiye'de Yerli ve Milli Savunma Sanayi İçin Stratejik Yol Haritası. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 14(1), 1-30.
- Öztürk, Y. (2021). Türkiye'de Yerli Yazılım ve Bilişim Teknolojileri: YAANI Örneği. *İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 115-138.
- Polat, D. Ş. (2020). NATO' nun Yeni Operasyon Alanı: Siber Uzay. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 135-158.
- Robinson, N. (2022). Turkey's Defense Industry: Regional Trends and Global Ambitions. *Mediterranean Quarterly*, 33(3), 51-75.
- Roketsan - Hisar Hava Savunma Füzeleri adresinden edinilmiştir. (Erişim Tarihi: 02.06.2023).
- Sağiroğlu, Ş. (2018). Siber Güvenlik ve Siber Saldırıları. *Journal of International Social Research*, 38-42.
- Sakar, M. (2019). Kaçakçılığın Vergi Açıkları ve Kamu Güvenliği Üzerindeki Etkileri. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1369-1385.
- Sancak, K. (2013). Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 124.
- Sandıklı, A., & Semin, A. (2012). Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi Ve Türkiye.
- Sapmaz, A., & Gökhan, S. A. R. I. (2012). Dağlık Karabağ Sorununda Azerbaycan Tarafından Kuvvet Kullanım Olasılığının Analizi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 8(15).
- Saraçöz, Y. (2018). Savunma Sanayiinin Önemi ve Savunma Harcamalarının Ülke Ekonomisine Etkileri. *TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi*, s. 1-64.
- Sasad. (2020). 2020 Yılı Performans Raporu. <https://www.sasad.org.tr/savunma-vehavacilik-sanayii-performans-raporu-2020>
- Sasad. (2023). 2022 Yılı Performans Raporu <https://www.sasad.org.tr/savunma-ve-havacilik-sanayi-sektoru-2022-yilinda-122-milyar-dolarlik-ciroya-ulasti-ayni-donemde-ar-ge-yatirimlari-ise-21-milyar-dolar-seviyesine-cikti-1685445603>
- Sayan, S. (2020). Türkiye'nin Sınır Güvenliği ve Terörizmle Mücadelede Rolü. *Terörizm Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 123-142.
- Sever, N. K., & Değirmenci, Y. (2019). Afet Yönetimi: Kavramlar, Politikalar, Uygulamalar içinde (1. baskı, ss. 61-86). Beta Basım Yayın Dağıtım.
- Sevinç, E. (2014). Strateji Kavramının Gelişimi ve Stratejik Yönetim Düşüncesinin Temelleri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 28(2), 209-231.
- Silleli, T. (2005). "Büyük Oyunda Türkiye-Irak İlişkileri", IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, (S)
- Smith, T. (2018). Turkey's Defense Industry in Transition: Understanding Change and Continuity. *Defence Studies*, 18(3), 262-283.
- Sorenson, D. (2014). An Introduction to the Modern Middle East: History, Religion, Political Economy, Politic. Boulder: Westview Press.

- Svistunova, I. (2010). Irak Faktörünün Türkiye'nin Orta Doğu Politikasına Etkisi (1990-2008).
- Şahin, İ. (2019). Orta Doğu Üzerine. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Şehitoğlu, Y., & Kurt, E. (2021). *Türk Savunma Sanayii Tarihi (1834-2020) Dönemler ve Aktörler*. İstanbul: Ötüken.
- Şöhret, M. (2013). Avrupa Birliği'nin Güvenlik Yapılanmasının Tarihsel Gelişim Süreci ve Mevcut Durumu. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 79-80.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığı. (2019). *Türk Savunma Sanayi ürün Kataloğu*. Ankara: T.C. Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığı.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığı. (2023). *Türk Savunma Sanayi ürün Kataloğu*. Ankara: T.C. Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Başkanlığı.
- Tayyar, A. R. I. (1995). Ege Sorunu ve Türk-Yunan İlişkileri: Son Gelişmeler Işığında Kara Suları ve Hava Sahası Sorunları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 50(01).
- TDK. (2021, 12 31). *Türk Dil Kurumu*. Türk Dil Kurumu Sözlüğü: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Tekiner, M., & Gemici, E. (2019). Türkiye'nin Mevcut İç Güvenlik Yapısı ve 15 Temmuz Sonrası Yeni Bir Planlama Modeli. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21-22.
- Tekiner, M., & Gemici, E. (2019). İç Güvenlik ve Emniyet Teşkilatları: Dünya Ülkeleri ve Türkiye Örnekleri [Internal Security and Law Enforcement Organizations: Examples From World Countries and Turkey]. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 74(1), 1-24.
- Thinktech. (2021, Ağustos). Teknoloji Düşünce Merkezi: https://thinktech.stm.com.tr/uploads/docs/1630420774_stm-savunma-sanayiinde-teknolojik-donusum.pdf? adresinden alındı.
- Tilki, İ., Bozkurt, B., Aktan, M., & Koçak, A. (2022). Türkiye'nin Ülke İmajı ile Genel Ürün İmajının Yerli Otomobil TOGG'un Algılanan Ürün İmajına ve Satın Alma Tutumuna Etkisi. *Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 91-126.
- Togan, S. (2018). Turkey's Defense Industry and Indigenous Military Production. *Middle Eastern Studies*, 54(1), 24-43.
- Topal, B. G. (2020). Türkiye'de Terör Eylemleri ve Savunma Sanayi İlişkisi. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(1), 51-86.
- Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA). (2018). Türkiye'nin Milli Teknoloji Hamlesi Raporu. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Türkiye Savunma Sanayii Raporu. (2020). Savunma Sanayii Başkanlığı. Retrieved From <https://www.ssb.gov.tr/sayfalar/2019-yili-savunma-sanayii-raporu/> adresinden edinilmiştir.
- “Türkiye’de Siber Suçların Boyutu ve Güvenliğe Etkileri” (1. Basım, Ağustos 2021), T.C. İçişleri Bakanlığı *İç Güvenlik Yayınları*.

- Uysal, İ., ve Diğerleri. (2009). Terörizmle Mücadelede Koordinasyon ve İşbirliği İhtiyacı: Türkiye Örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2605-2626.
- Ülgen, H., & Mirze, S. (2013). Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası (1. baskı, ss. 116-151). Beta Yayıncılık.
- Ünsal, F. (2019). Göç Olgusu ve Türkiye'de Göç Politikaları. *Alternatif Politika*, 11(1), 51-76.
- Yalçınkaya, A. (2006). Kafkasya da Siyasi Gelişmeler Etnik Düğümden Küresel Kördüğümüne.
- Yaşar, M. (2020). Kaçakçılığın İç ve Dış Güvenliğe Etkileri: Türkiye Örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 71-90.
- Yaşar, O. (2013). Türkiye'de Otomotiv Ana ve Yan Sanayi ve Marmara Bölgesi'nde Kümelenme. *Electronic Turkish Studies*, 8(6).
- Yaycı, C. (2012). Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye. *Bilge Strateji*, 4(6).
- Yeşilyurt, F., & Yeşilyurt, E. (2019). Türkiye'de Savunma Sanayi. *Pamukkale Journal Of Eurasian Socioeconomic Studies*, 1-42.
- Yıldırım, H. (2007). *Kafkasya'da Etnik Çatışmalar Ve Türkiye Açısından Bölgenin Önemi* (Doctoral Dissertation, Sakarya Üniversitesi (Turkey)).
- Yıldız, H. (2020). Türkiye'nin Yerli Tank Üretim Projesi ve Savunma Sanayii Bağımsızlığı. *Savunma Sanayii Dergisi*, 1(2), 54-73.
- Yıldız, Y. (2012). Türkiye'nin Komşularıyla İlişkileri ve Dış Politikası. USAK Yayınları.
- Yılmaz, A. (2004). Avrupa polis modelleri ve Türk polis sistemi (Doktora tezi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara).
- Yılmaz, A. (2020). Türkiye'de Savunmada Montaj Sanayinin Kuruluşu: Stratejik Hedefler ve İlerleme. *Savunma Teknolojileri Dergisi*, 9(2), 112-128.
- Yılmaz, İ. (2017). Afet Yönetimi (1. baskı, ss. 59-123). Pegem Akademi.
- Yılmaz, S. (2012). Türkiye'nin İç Güvenlik Yapılanmasında Değişim İhtiyacı. *Çorum Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 21. Ulusal Tez Merkezi. adresinden alındı.
- Yılmaz, S., & Öztürk, M. E. (2020). Türkiye'de Siber Güvenlik Eğitimi ve Kariyer Olanakları. *Uluslararası İlişkiler*, 17(68), 187-209.
- Zengin, E. (2017). Milli Mücadele Yıllarında İmalat-ı Harbiye Fabrikaları. *Mavi Atlas*, 5(1), 201-223.
- Zengin, R. (2010). Savunma Sanayinin Gelişimi ve Türkiye'de Savunma Harcamalarının Ekonomik Etkileri. eArşiv@adu: <http://adudspace.adu.edu.tr:8080/jspui/bitstream/11607/3168/1/10145015.pdf> adresinden alındı.
- Ziylan, A. (2001). Savunma Nereden Nereye, Türkiye'de Savunma Sanayii Tarihçesi. *Ulusal Strateji Dergisi*, 1-7.

(2019). 2018-2022 Savunma Sanayi Sektörel Strateji Dokümanı. Ankara: T.C. Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayii Müsteşarlığı.

ÖZ GEÇMİŞ

... yılında ... doğan Ömer GÜL, İlköğretim ve Lise eğitimini Gümüşhane’de tamamlamıştır. 2009 yılında Gazi Osman Paşa Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümünde lisans eğitimine başlamış, 2013 yılında mezun olmuştur. 2017 yılında Polis Akademisi Başkanlığı Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Anabilim Dalı’nda Lisansüstü Eğitime başlamış, 2018 yılında mezun olmuştur. 2020 yılında Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı’nda yüksek lisans eğitimine başlamıştır. Yüksek lisans eğitimine halen devam etmekte olan GÜL, temel düzeyde İngilizce bilmektedir.

